

ISBN7 — 5371 — 1442 — I. 515/
كىتاب باھاسى: 1.40 يۈەن (民文)

ABDULCELİL TURAN
Yenidoğan Mh. 41 Sk. No.7/4
Zeytinburnu - İSTANBUL
Tel. / Fax: 0212.679 03 70

تولغلى نۇرمۇھەممەت

چۆل ئوغلى

شىنجاڭ ياشلار - ئۆسمۈرلەر نەشرىياتى

مەسئۇل مۇھەررىرى: تۇرسۇن مەمەت پەخىردىن
زەينەپ مۇسا

مەسئۇل كوررېكتۇر: زىۋەر ئارىپ

چۆل ئوغلى

* *

نۇرمۇھەممەت توختى

شىنجاڭ ياشلار - ئۆسمۈرلەر نەشرىياتى نەشىر قىلدى
(ئۈرۈمچى شەھىرى قۇرۇلۇش يولى 9 - قورۇ پ: 830002)
شىنجاڭ شىنخۇا كىتابخانىسىدىن تارقىتىلدى
شىنجاڭ «ز - ئاۋغۇست» باسما زاۋۇتىدا بېسىلدى
ئۆلچىمى: 1092 × 787مم، 32 كەسلەم، باسما تاۋىقى: 4
1993 - يىل 6 - ئاي 1 - نەشرى
1993 - يىل 6 - ئاي 1 - بېسىلىشى
ISBN7 — 5371 — 1442 - 0/I · 515
سانى: 1 — 1,600
باھاسى: 1.40 يۈەن

چۆل ئوغلى

(پوۋېست)

1

تەكلىماكاننىڭ ئوتتۇرىسىدا، كۈمۈش دۆۋىلىرىدەك چوقچايغان قۇم بارخانلىرىنىڭ ئارىسىدا، غايەت چوڭ زۇمرەت لېگەندەك پايانسىز بىر كۆل يېيىلىپ ياتىدۇ. ئۇنىڭ قىرغاقلىرىنى ئادەم بويى ۋە ئۇنىڭدىنمۇ ئېگىز-رەك ئۆسكەن قۇمۇش ۋە يىسكەن قاپلىغان. لېكىن كۆلنىڭ يىراق قىرغاقلىرى بىپايان ئۈپۈڭ بىلەن تۇتاشىپ كەتكەن، ئۇ خۇددى يېشىل ئاسمان بىلەن زۇمرەت كۆل قوشۇلۇپ كەتكەندەك كۆرۈنىدۇ.

قۇياشنىڭ ئالتۇن نۇرلىرى كۆل يۈزىدە جىمىرلايدۇ. شوخ بېلىقلار پىلتىڭلاپ سۇ يۈزىدە يۇمىلاق - يۇمىلاق چەمبەرلەرنى ھاسىل قىلغاندا، ھەر بىر چەمبەردىن مىڭ

لىغان ئالتۇن ئوقيالار چاچراپ چىققاندەك كۆرۈنىدۇ.

كۆل ئۈستىدە ئۇچۇپ يۈرگەن ياۋا ئۆردەك، ياۋا غاز، تۇرنا، مەشۇ، ئاق‌قۇ ۋە بېلىقچى قۇشلارنىڭ كۆلەڭگىسى سۇ يۈزىنى ئاستا-ئاستا سىيپاپ ئۆتىدۇ. كۆلدىن چۆمۈلۈۋاتقان قۇشلارنىڭ غاقىلدىشى، بېلىقچى قۇش ۋە چايكىلارنىڭ شوخلۇق بىلەن چىرقىراشلىرى ئاڭلىنىپ تۇرىدۇ، بۇ يەر ھەقىقەتەنمۇ قۇشلارنىڭ جەننىتى.

كۈزدە، دەريادىكى لاي ـ لاتقىلار تىنىپ، سۇ سۈزۈلگەن چاغلاردا دەريادىن باشلانغان بىر زۇمرەت ئېقىن قۇم بارخانلىرىنى كېسىپ ئۆتۈپ، مۈشۈ پايانسىز كۆلگە قۇيۇلىدۇ. ئەتىيازدا پەسىللىك دەريالارنىڭ سۈيى توختاپ، يەرلەر قاغجىرىغان چاغدا مانا مۇشۇ كۆلدىن باشلانغان بىر زۇمرەت ئېقىن يەنە قۇم بارخانلىرىنى كېسىپ ئۆتۈپ، تەكلىماكاننىڭ ئىچكىرىسىدىكى يېزىلارغا قاراپ ئاقىدۇ. راستىنى ئېيتقاندا، بۇ كۆل ئەمەس، سۇ ئامبىرى.

بۇنىڭدىن ئوتتۇز يىللار ئىلگىرى بۇ يەردە سۇ ئامبىرىمۇ، ئادەممۇ يوق ئىدى. قۇم بارخانلىرى ئارىسىدا پايانسىز كەتكەن قۇمۇشلۇق سوزۇلۇپ ياتاتتى. كېيىن كىشىلەر كەلدى. قۇمۇشلۇقنىڭ شىمالىغا تۇغان ـ دامبا ياسىدى، سېمونت چۇشۇرگە قۇردى. دەريادىن قۇمۇشلۇققا، قۇمۇشلۇقتىن كېنىتلەرگە ئۆستەڭلەرنى چاپتى... شۇنداق قىلىپ، مانا شۇ كۆل ـ سۇ ئامبىرى پەيدا بولدى. قۇمۇش ـ يىڭىنلەر باراقسان بولۇپ ئۆستى. غاز ـ ئۆردەك

له‌ر ئۇچۇپ كه‌لدى. كۆلنى، سۇنى، باشقۇردىغان ئاده‌مۇ كه‌لدى. باشقۇرغۇچى كۆلنىڭ شه‌رق ته‌رىپىدىكى قۇم دۆۋىسىنىڭ باغرىغا ئىككى ئېغىز ئۆي سېلىپ ئورۇنلاشتى. ئۇ يېشى خېلى يه‌رگه بېرىپ قالغان بوۋاي ئىدى. بوۋاي كۆپ ئۆتمه‌يلا دەم ئېلىشقا چىقتى. ئۇنىڭ ئورنىغا كه‌لگه‌ن يېڭى باشقۇرغۇچى كۆل بويىدىكى ئىككى ئېغىزلىق ئۆيگه كۆچۈپ كه‌لگه‌ن كۈندىن باشلاپ ئۆزىنى ئه‌ركىن هېس قىلدى. ئۇ ئىدارىدىكى شه‌كىلسىز ئىسكه‌نجىگه ئوخشايدىغان تۈزۈمله‌ردىن، به‌لگىلىمله‌ردىن ۋه بويۇنتۇرۇقلاردىن قۇتۇلغانىدى. ئه‌مدى ئۇنى ئىداره باشلىقى ئۇياقتا تۇر، بۇياققا كه‌ل دېيه‌لمه‌يتتى. هازىر ئۇ ئۆزىنىڭ بىر كۈنلۈك تۇرمۇشىدا نېمه قىلسىمه‌ن دېسه شۇنى قىلالايتتى. ئۆزى بىه‌گ، ئۆزى خان ئىدى. ئۇنىڭ ئىشلىرىغا هېچكىم ئارىلاشمايتتى. قاچان ئورنىدىن تۇرۇش، قاچان كالا سېغىش، قاچان ناشتا قىلىش، قاچان خىزمه‌ت قىلىش، قاچان باغ ـ كۆكتاتلىقتا ئىشلىه‌ش (باغ بىله‌ن كۆكتاتلىقنى ئىلگىرىكى باشقۇرغۇچى بىنا قىلغانىدى) ئۇنىڭ ئىختىيارىدا ئىدى. ئۇ ئۆزى تۇزگه‌ن كۈندىلىك مه‌شغۇلات جه‌دۋىلىگه قاتتىق ئه‌مه‌ل قىلاتتى، هه‌ر كۈنى شه‌رق ته‌ره‌پ بېلىقنىڭ قورسىقىده‌ك ئاقىرىشتىن ئىلگىرى ئورنىدىن تۇراتتى، ئاستا ـ ئاستا ئاقىرىپ، سۇزۇلۇپ كېلىۋاتقان ئۇپۇققا ئۇزاققىچه تىكىله‌تتى. ئاشۇ تۇخۇم سېرىقىده‌ك ئۇپۇققىن نېمىنىدۇر كۆرمه‌كچى بولغانىده‌ك نه‌ـ

زەر سالاتتى. ئوندىن كېيىن، دامبا ـ تۇغانىنى چۆگىلەپ بىر قۇر تەكشۈرەتتى. كۆلدىكى زۇمرەتتەك سۈزۈك سۇغا تىكىلىپ، ئۇنىڭ كۆپەيگەن ياكى ئازايغانلىقىنى ئۆلچەپ خاتىرىلەيتتى. خۇددى ھېلىلا ئۇيۇقتىن تىكىلگەندەك زۇمرەتتەك سۇغىمۇ ئۇزاقتىن ـ ئۇزاق تىكىلەتتى. ئۇنىڭ بۇ تىكىلىشلىرى خۇددى سۇغا قاراپ ئىبادەت قىلىۋاتقاندەك، ئاشۇ زۇمرەت سۇ بىلەن قەلب داغلىرىنى چايقاپ، ۋىجدانىنى پاكلاشتۇرۇۋاتقاندەك كۆرۈنەتتى. قويلارنى چىقىرىپ (ئۇنىڭ ئېغىلىدا ئوندەك قويى بار ئىدى) قۇمۇشلۇققا ھەيدەۋەتكەندىن كېيىن، سىيرىنى سېغىشقا باشلايتتى، كوردا ئاپئاق سۈت بۇژغۇنلايتتى. ئېغىلدىن چىقىرىلغان كالا مېھرىبانلىق بىلەن مۆرەپ، موزىيىنى ئىزدەپ كېتىپ قالاتتى... بۇنداق چاغلاردا بىردەم كوردىكى ئاپئاق سۈتكە، بىردەم ئالدىرىماي كېتىۋاتقان كالىغا قاراپ قالاتتى. ئاشۇ قاراشلىرى ئارقىلىق ئۆزىنى خۇددى ئاشۇ كالىغا، قەلبىنى ئاپئاق سۈتكە سېلىشتۇرۇۋاتقاندەك، قەلبىنىڭ قانداقتۇر بىر يېرىدە ئاللىقانداق بىر داغنىڭ قارىيىپ تۇرغانلىقىنى سەزگەندەك بولاتتى ۋە بىردىن بۇرۇلۇپ كۆلدىكى زۇمرەتتەك سۇغا تىكىلىپ قاراپ قالاتتى. ئۇ شۇ ھالىتىدە سۇدىن نېمىنىدۇر ئىلتىجا قىلىۋاتقانغا، زۇمرەت سۇنىڭ قەلبىدىكى ئاخىرقى داغلارنى يۇيۇۋېتىشنى ئارزۇ قىلىۋاتقانغا ئوخشايتتى... مانا شۇ چاغدا ناشتا ۋاقتى بولاتتى. ئۇ ئوغلىنى ئويغىتىش ئۈ

چۈن ئۆيگە كىرەتتى:

ــ سالام، هوي سالام، ئورنىڭدىن تۇر، كۈن ئاش ۋاقتى بولدى.

ئاتا قوللىرىنى يوتقانىنىڭ ئىچىگە ــ ئوغلىنىڭ قوينىغا تىقىپ، ئۇنى بوش غىدىقلايتتى، سوغۇق قولىدىن ئەندىككەن سالام كۆزلىرىنى خىرە ـ شىرە ئېچىپ، بۇدرۇققىنا قوللىرى بىلەن ئاتىسىنىڭ بوينىغا گىرە سالاتتى.

ــ تۇر قوزام، ناشتا قىلىمىز.

ــ تاڭ ئاتتىمۇ؟

ــ تاڭ ئاتقىلى نەۋاق، يېزا بالىلىرى ئاللىقاچان ئېشەك ئۈچۈرۈشقا باشلىدى.

ــ ئېشەكمۇ ئۈچامدۇ؟

ــ ئۈچۈرسا ئۈچىدۇ.

ــ يالغان!...

2

قۇياش يېراقتىكى قۇم بارخانلىرىنىڭ كەينىگە ئاستا ـ ئاستا چۆكۈشكە باشلىدى. سالام ئۆينىڭ ئالدىدا كۆلگە قاراپ تۇراتتى. ئۇ قۇياشنىڭ ئولتۇرۇۋاتقانلىقىنى ئۇنىڭ سۇدىكى شولىسىدىن كۆرۈپ تۇردى. سۇنىڭ چوڭقۇر يېرىدە گۈلخانىدەك قىزىل كەچكى شەپەق

جىلۋە قىلاتتى. ئۇپۇق لىباسى قىزىلدىن كۆل رەڭگە، كۆل رەڭدىن قارىغا ئۆزگەردى. سالام قۇياشنىڭ راستىنلا كۆلگەچۆككەنلىكىنى كۆرگەندەك، ئاشۇ قىپقىزىل ئوتلۇق شارنى كۆل سۈيى ئۆچۈرۈپ تاشلىغاندەك ھېس قىلدى.

سالام قۇياشنىڭ پېتىشىنى، كەچكى شەپەقنىڭ ئۆچۈشىنى دائىم ئاشۇ كۆل سۈيى ئارقىلىق تاماشا قىلاتتى. كۆلنىڭ زۇمرەت سۈيى ئىچىدە كۆرۈنگەن ئوتلۇق قۇياش، گۈلخاندەك قىزىل كەچكى شەپەق، ئۇنىڭغا تولغۇ گۈزەل كۆرۈنەتتى. ئۇ بۇنداق چاغلاردا تەبىئەتنىڭ سىرلىق گۈزەللىكىدىن راھەتلىنىپ كېتەتتى. لېكىن ئۇنىڭ بۇ تۇيغۇسى ئانچە ئۇزۇن داۋاملاشمايتتى. ئۇپۇقنىڭ قارا لىباسقا پۈركىنىشى، زۇمرەتتەك يېشىل سۈنىڭ ئاستا ـ ئاستا غۇۋالىشىپ قارىيىپ كېتىشى ئۇنىڭ قەلبىدەمۇڭ ئويغىتاتتى. ئۇ ياخشى كۆرگەن نەرسىسىدىن ئايرىلىپ قالغاندەك مۇڭلىنىپ قالاتتى.

سۈنىڭ تېگىدە ئاخىرقى قىزىل نۇرلار ئۆچۈپ، سۈنىڭ رەڭگى بىلەن ئۇپۇقنىڭ رەڭگى قوشۇلۇپ كەتكەندە، سالام ھېلىلا قۇياشقا دېگەن سۆزلىرىنى يەنە بىر قېتىم تەكرارلىدى:

— خوش، شەپەق، ئەتە كۆرۈشكىچە خوش...

— سالام، ھەي سالام، چۈجىلىرىڭ قايتىپ كەلدىمۇ؟

— ياق، دادا، ئۇلار تېخى كەلمىدى.

سالام كۆزلىرىنى يۆتكەپ يىراققا — كۆلنىڭ قارى

يىپ كۆرۈنگەن يىراق قىرغاقلىرىغا تىكىلدى. ئۇ يەردىن ئاققۇ، ياۋا غاز، ياۋا ئۆردەكلەرنىڭ شادىيانە غاقىلداشـ لىرى، كۆل سۈيىگە ئۇرۇلغان قانات‌لارنىڭ پاقىلداشلىرى بوش ئاڭلىناتتى. «ئۇلار بەزىلىرىنى تېخى تۇغقانمەپتۇ، سەل تۇرۇپ قايتىپ كېلەر، ئۇلار قايتىپ كېلىدۇ، قايتىپ...»

مۇڭلۇق كۆي كۆل يۈزىنى سىيپاپ ئۆتتى. ئاتاھەر كۈندىكىدەك ئىسكىرىپكىنى چېلىشقا باشلىغانىدى. ھەر كۈنى‌قۇياش ئولتۇرۇپ نۇرلار ئۆچكەن، ئۆي ئىچى گىرىمـ سەن قاراڭغۇلۇققا تولغان چاغدا ئاتا ئىسكىرىپكىسىنى كۆتۈرۈپ ئۆيدىن چىقاتتى ۋە ئىشىك ئالدىدىكى سۇپىدا ئولتۇرۇپ چېلىشقا باشلايتتى.

سالام كۆلىنىڭ قارىسۇاتقان قىرغاقلىرىغا كۆزيۇـ گۈرتۈپ ئىسكىرىپكا ئاۋازىغا قۇلاق سالدى. مۇڭلۇق كۆي تەبىئەتنى، ئۇپۇقنى، كۆلنى، كۆل ئەتراپىدىكى قۇمۇش ۋە يىكەنلەرنى، تېخىمۇ يىراقتىكى قۇم دۆۋىلىرىنى، توغـ راقلىق ـ يۇلغۇنلۇقلارنى ئەللەيلەۋاتقانىدەك ئاڭلىناتتى، «ئۇخلىسۇن، ئۇپۇقمۇ، كۆلمۇ، قۇمۇش، يىكەنلەر ... مۇ ئۇخلىسۇن، كۆزلىرىنى يۇمۇپ بوۋاقتەك پۇشۇلداپ ئۇخـ لىسۇن، بىر كۈن ـ ئون ئىككى سائەت ئۇلارنى ھاردۇرـ دى، كۆزلىرىنى تالدۇردى. ئەمدى ھاردۇق ئالسۇن، سەپەردىن كەلگەن كارۋانىدەك راھەتلىنىپ ئۇخلىسۇن، ئۇخلا، تاتلىقسىم، ئۇخلا. گۈزىلىم...» ئىسكىرىپكا ئەنە

شۇنداق خىتاپ قىلاتتى.

كۆي ئالماشتى، ئالماشقىنى يەنىلا مۆكۈلۈق، يۈرەك-لەرنى ئېزىدىغان، ھەسرەتلىك كۆي ئىدى. سالامغا كامالچىنىڭ قىللىرىدىن تۆكۈلۈۋاتقىنى يىغىدەك، كىمدۇ بىرىنىڭ خىلۋەتتىكى دوكىقاق توغراقتا يۆلىنىپ ئولتۇرۇپ، ئىچ-ئىچىدىن تۆكۈۋاتقان ھەسرىتىدەك تۇيۇلدى. ئىسكىرىپكىنىڭ ئاۋازى راستىنلا ئانىسى ۋاقىتسىز ئۆلۈپ كەتكەن يېتىمنىڭ قايغۇلۇق پەريادىغا، ئىسسىق قۇچاقلار-دىن، تاتلىق، شېرىن ئەركىلىتىشلەردىن مەھرۇم قالغىنىغا ئىشەنگەن گۈدەكنىڭ ھەسرەتلىك نىداسىغا ئوخشايتتى.

ئاسمان قارايدى، كۆل يۈزى قارايدى. تەبىئەت ئۇيقۇ ئالدىدا مۆكۈلۈق خىيالارغا پاتقاندەك ئېغىر پۇشۇلداپ-يتتى. كۆل ئاسمىنىدىن مەسقىرتقانىدەك ۋىشىلدىغان ئاۋاز ئاڭلانىدى. «چۈجلىرىم، مېنىڭ چۈجلىرىم كەلدى...» سالامنىڭ قەلبىدىن ئاشۇ پىكىر كېزىپ ئۆتتى. بىر جۈپ ئۇزۇن بويۇن ئاققۇ سالامنىڭ ئالدىغىلا كېلىپ قوندى. سالامنىڭ يۈزلىرىگە يەردىن كۆتۈرۈلگەن چاڭ-توزانلىق ھاۋا دولقۇنى كېلىپ ئۇرۇلدى. ئاققۇلار كۆكرەكلىرىنى كېرىپ، قاناتلىرىنى تىك ئېچىپ، ئۇزۇن پۇتلىرىنى يەرگە تەگكۈزگەندە، ئۇلار سالام بىلەن تەڭلىشەي تەڭلىشەي دەپ قالدى... مانا شۇ بىرجۈپ ئاققۇ سالامنىڭ چۈجىلىرى ئىدى.

ئۆتكەن يىلى ئەتىيازدا سالام شەرقىي قىرغاقتىكى مىسىللىقتا ياۋا ئۆردەك تۇخۇملىرىنى يېغىپ يۇرۇپ بىر جۇپ ئاق‌قۇ چۈجىسىنى ئۇچرىتىپ قالدى. چۈجىلەرنىڭ سېرىق تۈكلىرى تېخى نەم بولۇپ، تۇخۇمىدىن هېلىلا چىقىقانىدەك كۆرۈنەتتى. يېنىدا يوغان ئاناناق قۇ غاقىلداپ ئولتۇراتتى. سالامنىڭ قەلبىدە تۇيۇقسىز ئاجايىپ بىر قىزىقىش ئويغاندى. ئاق‌قۇ چۈجىلىرىنى ئەكېتىپ باقماقچى بولدى، ئۇ چۈجىلەرگە يېقىنلاپ بارغاندا، ئانا ئاق‌قۇ ئۇزۇن بويۇنلىرىنى يەر بېغىرلىتىپ سوزۇپ، قانا تلىرىنى يېيىپ، قەهرى بىلەن غاقىلداپ هۇجۇم قىلىپ كەلدى. سالام ئارقىسىغا داجىدى، نېمىگىدۇ پۇتلىشىپ يىقىلدى. ئاق‌قۇ ئۇنىڭ ئىشتىنىنىڭ پۇشقاقلىرىنى چىشلەپ يىرتىۋەتتى... لېكىن سالاممۇ بوش كەلمىدى، ئۇنىڭ قەلبىدە كۈچلۈك قارشىلىشىش تۇيغۇسى باش كۆتۈرگەنىدى، ئورنىدىن تۇرۇپ قىزىل يۇلغۇنىڭ چۈشىقلىرىدىن بىر تۇتام سۇندۇرۇۋالدى، ئاندىن ئۇلارنى بىر باغلام قىلىپ مەهكەم تۇتتى ـ دە، ئاق‌قۇغا يېقىنلىشىپ باردى. ئانا ئاق‌قۇ يەنە هۇجۇم قىلىپ كەلدى. سالام چۈشىق بىلەن ۋاسىلدىتىپ ئۇردى. چۈشىق ئانا ئاق‌قۇغا تەگدىمۇ ـ تەگمىدىمۇ سالام بۇنى بىلەلمىدى. لېكىن ئەمدى ئاق‌قۇ قورقۇپ چېكىنگەنىدى. ئۇ قانا تلىرىنى كېرىپ يەردىن كۆتۈرۈلدى ـ دە، ئون مېتردەك يىراقتا بېرىپ قوندى. سالام ئاق‌قۇ چۈجىلىرىگە يېقىن كەلدى.

ئۇلار ۋىشىلدىشاتتى. ئۇلارنى ئەمدى تۇتاي دېگەندە ئانا ئاق‌قۇ يەنە ھۇجۇم قىلىپ كەلدى. سالام چىۋىقلارنى ۋىژىلدىتىپ چۆرۈپ، ئۇۋنى يەنە قوغلىۋەتتى. ھايال ئۆتمەي ئاق‌قۇ ئىككى بولدى. جەڭ خېلى ئۇزۇنغا سوزۇلدى. شۇنداق بولسىمۇ سالام ئاخىرى ئىككى چۈجىنى شەپكىسىگە سېلىپ ئۆيىگە ئەكېلىۋالدى، ئاق‌قۇلار بىردەم ئۇچۇپ، بىردەم غاقىلداپ يۇگۈرۈپ ئۆيىگىچە ئەگىشىپ كېلىشتى. لېكىن ئەمدى ئۇلار چۈجىلىرىدىن رەسمىي ئايرىلىپ، يېڭىم كۈندەك ئۆي ئەتراپىدا غاقىلداپ چۆگىلەپ يۈرۈشتى ـ دە، كېيىن كېتىپ قالدى.

ئەنە شۇنداق كېيىن، سالام ئاق قۇ چۈجىلىرىنىڭ ئانىسىغا ئايلاندى. ئۇنىڭ ئانىغا ئايلىنىپ قالغانلىقىنى بىلمەيتتى. ئاناھەققىدە چۈشەنچىسىمۇ، ھېسسىياتىمۇ يوق ئىدى. ئانا دېگەننىڭ نېمىلەرنى قىلىدىغانلىقىنىمۇ ئۆزى بىلىدىغان قانداق باقىدىغانلىقىنىمۇ بىلمەيتتى. شۇنداقتىمۇ ئاق‌قۇ چۈجىلىرىگە قولىدىن كېلىدىغان يارەملەرنىڭ ھەممىسىنى قىلدى. ئەلۋەتتە بۇ ئىشلاردا ئاتا مەسلىھەتچى بولدى. نان پارچىلىرىنى يۇمشاق ئۇۋىتىپ يېگۈزۈشتى، شېكەرنى ئېرىتىپ ئىچكۈزۈشتى، داستىكى سۇغا چۆمۈلدۈرۈشتى ... چۈجىلەر سالامنىڭ ئارقىسىدىن خۇددى ئانىسىغا ئەگەشكەندەك ئەگىشىپ، ۋىشىلدىشىپ يۇگۈرۈپ يۈرەتتى. يارنىڭ ئىسسىق كۈنلىرىنىڭ باشلىنىشى بىلەنلا سالام ئۇلارنى كۆلگە ئەگەشتۈرۈپ كېردى. سالام ئالـ

ددىدا سۇنى شالاقشتىماستىن تىنچقىنا ئۇزەتتى. كەيىنىدىن چۈجىلەر ئەگىشەتتى. ئەلۋەتتە چۈجىلەرنىڭ شوخلۇقلىرىمۇ بار ئىدى. سۇغا شۇڭغۇيتتى، قانات-لىرىنى پالاقشىتىپ سۇ يۈزىدە چېچىشاتتى. سۇ ئىچىدىن نېمىلەرنىدۇر تېپىپ يەيتتى، لېكىن سالامنىڭ ئەتراپىدىن يىراق كەتمەيتتى، بەزىدە يىراق كېتىپمۇ قالاتتى. بۇنداق چاغلاردا ئۇلار نېمىدىندۇر ئۇركۈگەندەك، ئاللىقاندىق ئاۋازلارنى ئاڭلىماقچى بولغانىدەك ئۇزۇن بويۇنلىرىنى سوزۇشۇپ يىراقلارغا نەزەر سېلىشاتتى. ئارقىدىنلا غاقىلدىشىپ سالامنىڭ يېنىغا قايتىپ كېلەتتى. سالام سۇدىن چىقسا ئۇلارمۇ بىللە چىقاتتى. بەدەنلىرىدىن سۇ ساقىپ تۇرغان سالام ئالدىدا يۇگۈرەتتى. ئاققۇ چۈجىلىرى بولسا قانات-لىرىنى يېيىپ، خۇددى ئۇچماقچى بولغانىدەك، لېكىن ئۇچالمايۋاتقانىدەك سالامنىڭ ئارقىسىدىن چېچىشاتتى. ئۆيگە كەلگەندە سالام يەنە نان ئۇۋاقلىرىنى، يېزا بازىرىدىن ئەكەلدۇرگەن قوناق، بۇغدايلارنى يېگۈزەتتى. ئەمدى ئۇ دانلارنى قاچىغا سېلىپ بەرمەي ئالىقانلىرىدا تۇتۇپ يېگۈزىدىغان بولغانىدى. ئىككى چۈجە سېرىق رېزىنكىگە ئوخشايدىغان تۇمشۇقلىرىنى سالامنىڭ ئالىقانلىرىغا پاتۇرۇشالماي تالىشاتتى. دانىنى يەرگە چۈشۈرۈۋېتەتتى ۋە توپا - تۇمان بىلەن ئارىلاشتۇرۇپ يەۋېرەتتى. ئارقىدىنلا سالام كۇرۇشكىدىكى شېكەر سۇيىنى ئۇلارنىڭ ئالدىغا قويىاتتى.

چۈجىلەر شېكەر سۈيىنگە شۇنچىلىك ئامراق بولۇپ كېتىشكەنىدىكى، كۆرۈشكىنى كۆرگەن ھامان شوخلۇق بىلەن غاقىلداشقا باشلايتتى. تاماقتىن كېيىن سالام چۈجىلەرنى ئەگەشتۈرۈپ يەنە كۆلگە چۈشەتتى. كېيىنچە ئۇ قېيىقنى ھەيدەپ كۆلنىڭ ئوتتۇرىسىدا ئولتۇرۇپ كىتاب ئوقۇيدىغان، چۈجىلەر بولسا قېيىقنىڭ ئەتراپىدا ئۈزۈپ ئويناپ يۈرگەن بولدى.

7 ـ ئاينىڭ بېشىدا چۈجىلەر ئۈچۈشقا تەييارلاندى. ئۇلار يەردە تۇرۇپ، قانات‌لىرىنى يېيىپ توختىماي لەپىلدەتتى. ئاشۇ ھالەتتە ئۇلار خۇددى قانات‌لىرى بىلەن شامال چىقىرىپ ئويناۋاتقانغا ئوخشايتتى. قانات‌لىرىنى كۈچەپ لەپىلدەتكەن چاغلىرىدا يەردىن ئىككى غېرىچ ۋە ئۇنىڭدىنمۇ ئېگىزرەك كۆتۈرۈلۈپ يەنە يەرگە چۈشەتتى. كېيىنرەك ئۇلار ئون ـ ئونبەش مېتر ئارىلىققا ئۇچالايدىغان، ئۇيىنىڭ ئالدىدىن كۆتۈرۈلۈپ قېيىقنىڭ يېنىغا ـــ سۇغا قونىدىغان بولدى. سالام چۈجىلىرىنىڭ ئۇچقانلىقىدىن خۇشال ئىدى. لېكىن قەلبىدە يوشۇرۇن بىر ئەنسىزلىكمۇ يېتىلىپ كېلەتتى. «ئۇلار ئۇچۇپ كەتسە، ئۇچۇپ كەتكەنچە قايتىپ كەلمىسە قانداق قىلارمەن؟ ئۇچۇپ كەتكەنچە كەلمەيمۇ قالارمۇ؟...»

ـــ بالام، چۈجىلىرىڭ ئۇچۇپ كېتىپ قالمىسۇن، ئۇلارنىڭ قانات‌لىرىنى بوغۇپ قوي، پەيلىرىنى كەڭ يالمىسا ئۇچالمايدۇ، يىراقمۇ كېتەلمەيدۇ...

ـــ قانا تلىرى ئاغرىپ كەتمەسمۇ؟

ـــ ياق، ئاغرىمايدۇ، پەيلىرىنى قىرقىۋەتسەكمۇ ئاغرىمايدۇ. لېكىن قىرقىما، سەتلىشىپ قالىدۇ، پەقەت بوغۇپ قويساكلا ھېچنەگە كېتەلمەيدۇ.

سالام ئاتىسىنىڭ مەسلىھىتىگە ھېچقانداق ئىنكاس قايتۇرمىدى. ئۇ بوغۇپ قويغان قانا تلارنىڭ ئاغرىمايدىغانلىقىغا ئىشەنمىدى. شۇنداقلا ئۇ ئاق‌قۇ چۈجىلىرىنىڭ ئۈچۈپ كېتىشىگە، ئۆزىنى مەكگۇ تاشلاپ كېتىشىگمۇ ئىشەنمەيتتى. ئۈچۈپ كېتىدىغان بولسا ھازىرلا كەتمەيتتىمۇ؟ ئۈچۈپ كۆلگە بارىدۇ، كۆلدىن ئۈچۈپ ئۆيگە ـــ مېنىڭ يېنىمغا كېلىدۇ، ياق، ئۇلار كەتمەيدۇ، ئۇلار مېنى تاشلاپ كەتمەيدۇ ... سالامنىڭ قەلبى، يۈرىكى بۇنىڭغا ئىشىنەتتى. لېكىن ئۇنىڭدا ئەنسىرەشمۇ يوق ئەمەس ئىدى. ئەگەر چۈجىلەر راستتىنلا ئۈچۈپ كېتىپ قالسا ...

ئەندىشە رېئاللىققا ئايلانغان كۈنمۇ كەلدى. بىر كۈنى ئەتىگەندە سالام چۈجىلەرنى كاتىكىدىن چىقاردى. چۈجىلەر (ئەمدى ئۇلار چوڭ ئاق‌قۇغا ئايلانغان، لېكىن سالام تېخىچە ئۇلارنى مېنىڭ چۈجىلىرىم دەپ يۈرەتتى) قانا تلىرىنى شوخلۇق بىلەن لەپىلدىتىشتى، غاقىلداپ قىقاس سېلىشتى ۋە بىردىن كۆتۈرۈلۈپ ئېگىزلەپ كەتتى. ئۇلار كۆلگە چۈشىدىغاندەك ئەمەس ئىدى. سالامنىڭ كۆزلىرى كۆلگە تىكىلىپ ئاق‌قۇلارنىڭ ئارقىسىدىن

ئەگەشتى. چۈجىلەر قاتارلىشىپ كۆلىنىڭ ئەتراپىنى ئىككى قېتىم ئايلىنىپ چىقتى. سالامىمۇ ئۆز ئورنىدا ئىككى قېتىم چۆگىلىدى. چۈجىلەر بارغانسېرى ئېغىزلىرىنى كەتتى، ئۇلار كۆك ئاسماندا غۇۋا كۆرۈنەتتى. ئاق‌قۇ بارغانسېرى كىچىكلەپ ئىككى ئاق چېكىتكە ئايلاندى. سالامنىڭ كۆزلىرىدىكى ئاق چېكىتلەر بارا - بارا كۆك ئاسمانغا سىڭىپ كەتتى، ئۇنىڭ ئورنىدا پەقەت ئەنە دىشە، ھەسرەتنىڭ كۆلەڭگىلىرىلا قالدى.

ئاق‌قۇلار چۈشتە قايتىپ كەلمىدى، كەچتىمۇ قايتىپ كەلمىدى. سالام چۈشتە خۇشياقىمغان ھالدا ئازراقلا تاماق يېگەنىدى، كەچتە گېلىدىن ھېچنىمە ئۆتمىدى. ئۇ نېمىگىدۇر تىت - تىت بولاتتى. شۇ كۈنى كەچتە ئاتىسى چالغان ئىسكرىپكا تېخىمۇ مۇڭلۇق ئاڭلاندى. كۆل سۈيى مۇڭلىنىپ ھەسرەت چېكىۋاتقاندەك، ئاستا - ئاستا قاردىمۇاتقان ئۈپۈق خۇرسىنىۋاتقاندەك تۇيۇلدى. سالام نېمىگىدۇر قۇلاق سالاتتى. كۆلگە، يۇلتۇزلۇق ئاسمانغا تىكىلىپ قارايتتى. ئاشۇ بىر - بىرلەپ چاراقلاپ چىقىۋاتقان يۇلتۇزلار ئارىسىدىن ئاق چېكىتلەرنىڭ كۆرۈنۈشىنى، چۈجىلىرىنىڭ قايتىپ كېلىشىنى ئارزۇ قىلاتتى. ئۇ شۇ تاپتا ئۇزۇن ۋاقىتلاردىن بېرى نېمىنىدۇر ئارزۇ قىلىپ كەلگەنلىكىنى ھېس قىلدى. لېكىن، ئۆز ئارزۇسىنىڭ نېمە ئىكەنلىكىنى بىلەلمىدى. ئۇ توخۇتىماي ئۇلۇغ كىچىك تىنىاتتى. قەلبىدىن بىر نەرسە

ئېقىپ چىقىپ كەتكەندەك، كىمدۇر بىرى قەلبىدىكى ئەڭ زۆرۈر نەرسىلىرىنى بۇلاپ ئەكەتكەندەك بىئارام بولاتتى. راست، ئۇنىڭ ئاق‌قۇلىرى ئۇچۇپ كەتتى، ئۇنىڭ تاشلاپ كەتتى. ئۇنىڭ ئارزۇسى ئاشۇ ئاق‌قۇلار مىدىكىنە؟ ياق، ئاق‌قۇ دېگەن كۆلدە كۆپ، ئۇلار مىسىللىققا تۇخۇم تۇغۇپ چۇجە چىقىرىدۇ. باقمەن دېسە يەنە ئاق‌قۇ چۇجىلىرىنى تاپالايدۇ، كېلەر ئەتىيازدىلا تاپالايدۇ. ياق، بۇ ئەمەس، ئۇ ئاشۇ چۇجىلەرنى باققاندا نېمىنى ئارزۇ قىلىۋېدىكىنە؟ چۇجىلەردىن نېمىنى كۈتۈۋېدىكىنە؟... سالام ئويلايتتى. قەلبىدىن يوقالغان ئاشۇ نەرسىنى ئىزدەيتتى. لېكىن يوقالغان نەرسىنىڭ نېمە ئىكەنلىكىنى، ئۆزىدىنىڭ نېمىگە تەشنا ئىكەنلىكىنى، نېمىنى ئارزۇلاۋاتقانلىقىنى بىلمەيتتى. پەقەت ئاشۇ ئاق‌قۇلارنىڭ ئۇچۇپ كېتىشى بىلەن قەلبىدىمۇ نېمىنىڭدۇ يوقالغانلىقىنى، قەلبىدىكى نامەلۇم بىر بۇرجەكنىڭ بوشاپ قالغانلىقىنى ھېس قىلاتتى. ئاق‌قۇلار قايتىپ كەلسە ئاشۇ بوش قالغان ئورۇننىڭ قايتا تولىدىغانلىقىنى قەلبىدە سېزەتتى.

شۇ كېچە سالام تۈزۈككىنە ئۇخلىمىدى، خىيال بىلەن چۈشىنىڭ ئارىلىقىدا لەيلەپ چىقتى. ئۇنى ھەر كۈنى ئەتىگەندە ئاتىسى ئويغىتاتتى. لېكىن ئۇ بۈگۈن ئۆزلۈكىدىن تۇرۇپ كەتتى. ئالدى بىلەن ئاق‌قۇلارنىڭ كاتىكىنى يوقلىدى، ئۇلار قايتىپ كەلمىگەنىدى. سالام

ناشتىمۇ قىلماستىن كۆلنىڭ قىرغىقىنى بويلاپ يۈرۈپ كەتتى. ئۇ قومۇشلۇق ۋە مىسىللىقلارنى ئارىلاپ چۈجىلىرىنى ئىزدەيتتى. كۆلدە ئۈزۈپ يۈرگەن ئاق‌قۇلارغا، ياۋا غاز، ئۆردەكلەرگە قاراپ «غاق، غاق» دەپ توۋلاپ قويياتتى. ئۇ چۈجىلىرىم ئاۋازىمنى ئاڭلىسا يېنىمغا كېلىدۇ دەپ ئويلايتتى. ئۇ كۆلنى بىر چۆگىلەپ قايتىپ كەلدى، خۇددى ئەقىلدىن ئېزىپ قالغان ئادەمدەك بىردەم ئاسمانغا، بىردەم كۆلگە قاراپ ئۆز ئۆزىگە نېمىلەرنىدۇر پىچىرلايتتى.

ئاتا ئوغلىنىڭ قەلبىدىكى ھەسرەتنى چۈشىنەتتى. ئۇ سالامنى دەرس تەكرارلاشقىمۇ، ئىسكىرىپكا مەشىق قىلىشقىمۇ زورلىمىدى. پەقەت تاماق يېيىشكىلا زورلاپ قويدى.

— تامىقىڭنى يەۋال، مەن ساڭا دېگەنغۇ، ئەمدى پۇشايمان قىلغانىنىڭ پايدىسى يوق. مەن مۇشۇنداق بولۇشىنى بىلەتتىم. بىلىسەنغۇ، ئۇلارنىڭ خاسىيەتلىك قانىتلىرى بار. ئۇچۇپ كەتمەيدۇ دەپ كىم ئېيتالايدۇ؟ ئۇچۇپ كەتسىلا مۇشۇنداق‌دەردكە قالىدىغان گەپ. سېنىڭ ئاق‌قۇلىرىڭنىڭ جەننىتى ئاسماندا. ئۇلار كەڭ ئاسماندا ئەركىن پەرۋاز قىلىدۇ، كۆللەردە، دەريالاردا راھەتلىنىپ ئۈزىدۇ. سەن ئۇلارنى كاتەككە سولاپ قويساڭ ئۇلار زېرىكمەمدۇ؟ ئەمدى ھەسرەتلىنىۋەرمە. ئۇلار بەختىنى، ئەركىنلىكىنى تاپتى، ئۇلار ئۇچۇن خۇشاللان. ئەسلىدىلا

ئۇلارنى توڭقۇنغا ئايلاندۇرماسلىقنىڭ كېرەك ئىدى. ئەمدى بولسىمۇ كېچىكمىدى... بولدى قوي، بالام، تامىقىڭنى يەۋال. ئۇلار سېنى ئۇنتۇمايدۇ. يىراقتا قالغان ئانىسىنى ئەسكە ئالغاندەك ئەسلەپ تۇرىدۇ.

ئاتا سۆزىدىن توختاپ قالدى. ئۇ يەنە نېمىلەرنىدۇر دېمەكچىدى، لېكىن ئاغزىدىن چىقىپ كەتكەن «ئانا» سۆزى ئۇنى توختىتىپ قويدى. ئۇ سالامنىڭ ئالدىدا «ئانا» دېگەن سۆزنى تىلغا ئېلىشتىن، ئۇنىڭ قەلبىدە يەنىمۇ كۈچلۈكرەك ھەسرەت ئويغىتىپ قويۇشتىن قورقاتتى. گەپ ئاربىسىدا «ئانا» سۆزىنى تىلغا ئالغانلىقىدىن پۇشايمان قىلدى. شۇڭا سۆزىدىن توختاپ قالدى.

— ئال بالام، تامىقىڭنى يەۋال!

سالام ئىندىمىدى، تاماقنىمۇ يېمىدى. خۇددى ئاقۇلار بىلەن بىرگە تىل - زۇۋانىمۇ، سەزگۈ - تۇيغۇلىرىمۇ ئۇچۇپ كەتكەندەك خاموش ئولتۇراتتى. ئاتا ئۇنى ئىختىيارىغا قويدى. سالام نامازدىگەرگىچە كۆلگە، ئاسمانغا قاراپ ئاشۇنداق ئولتۇردى. نامازدىگەردىن كېيىن بىردىن ئىسكىرىپكا چېلىشقا باشلىدى. دامبىنىڭ كەينىدىكى كۆكتاتلىقتا ئىشلەۋاتقان ئاتا ھەيران قالدى. ئىسكىرىپكىنىڭ ئاۋازى شۇنچىلىك مۇڭلۇق ئىدىكى، ئاتا ئۆزى ئۆگەتكەن پەدىلەرنى سالامنىڭ قاچاندىن بېرى مۇنداق كېلىشتۇرۇپ چالىدىغان بولۇپ كەتكەنلىكىنى ئېسىگە ئالالمىدى. ئۇ كۈلۈپ قويدى: «دەرد - ئەلەملەر ئادەمنى سازەندە قىلىپ يېتىشتۇرىدۇ...»

قۇيا شنىڭ ۋە كەچكى شەپەقنىڭ شولىسى كۆل ئىچىگە چۆكۈۋاتقان مەھەلدە ئىسكىرىپكىنىڭ ئاۋازىغا قۇلاق سالغاچ كەچلىك تاماق تەييارلاۋاتقان ئاتا بىردىن ئوغلىنىڭ خۇشال ۋارقىرىغانلىقىنى ئاڭلىدى:

— چۈجلىرىم، چۈجلىرىم قايتىپ كەلدى!

ئاتا ئۆيدىن چىققاندا، سالام ئاق قۇلارنىڭ ئاپئاق بويىنىدىن قۇچاقلاپ تۇراتتى. ئاق قۇلار بولسا خۇددى كەچۈرۈم سوراۋاتقاندەك ئېللىپسسىمان كۆزلىرىنى خۇمارلاشتۇرۇپ غاقىلدايتتى. سالامنىڭ كۆزلىرىدىن ئىسسىق ياش دۇمىلاپ چۈشتى. ئاتىنىڭ كۆزلىرىمۇ نەملەشتى.

شۇندىن كېيىن ئاق قۇلار ئۇچۇپ كەتمىدى. قەھرىتان قىش كەلگەندىمۇ ئۇچۇپ كەتمىدى. ياق ئۇچۇپ كېتىشنىمۇ كەتتى، لېكىن ئەتىگەندە ئۇچۇپ كېتىپ كەچتە قايتىپ كەلدى. ئەنە شۇندىن كېيىن بۇ بىر جۈپ ئاق قۇ سالامنىڭ ئايرىلماس ھەمراھىغا، زۇمرەت كۆلنىڭ بويىدا تۇرغان يىگانە ئائىلىنىڭ قانۇنىي ئەزاسىغا ئايلاندى...

مانا، ئاق قۇلار سالامنىڭ ئالدىدا تۇرۇپتۇ. سالام ئاق قۇلارنىڭ ئاپئاق پەيلىرىنى سىلاپ قويدى. پەيلەرنەم ۋە سىيلىق ئىدى. ئۇلار سالامدىن نېمىنىدۇر تەمە قىلىشىپ غاقىلدىشاتتى. سالام ئۇلارغا يېمەكلىك بەردى، شېكەر سۇيى بار كۈرۈشكىنى ئالدىغا قويدى...

ئاتا چېلىۋاتقان مۇڭلۇق كۈي تېخىچە كۆل ئۈستىدە ياڭراپ تۇراتتى. كۆل ئۈيقۇغا كەتكەنىدى. ئۇپۇقتا

سانا قسىز يۇلتۇزلار چاراقلايتتى. سالام مۇڭلۇق كۆزلىرى بىلەن شەرقىي قىرغاقتىكى قومۇشلۇققا نەزەر سېلىپ تۇراتتى. ئۇ قومۇشلارنىڭ ئارىسىدىن شىلدىرلىغان ئاۋاز چىقىشىنى كۈتەتتى. قومۇشنىڭ شىلدىرلاشلىرىمۇ، خۇددى زۇكامدىغان ئادەمنىڭ چۈشكۈرگىنىدەك ئاڭلىنىدىغان پۈشقۇرغان ئاۋازمۇ ئاڭلانمىدى. سالامنىڭ كۆڭلى بارغانسېرى يېرىم بولۇپ، تېخىمۇ مۇڭلىنىپ كەتتى.

— ئانام كەلمىدى، مېنىڭ ئانام كەلمىدى...

— نېمە دېدىڭ گەپ قىلدىڭمۇ، بالام؟ — ئىسكىلېپكا چېلىۋاتقان ئاتا سالامغا مۇراجىئەت قىلدى، ئىسكىلېپكا ئاۋازى يەنىلا ياڭراپ تۇراتتى.

— ئانام كەلمىدى دەۋاتىمەن. ئاھۇ ئانام بۇگۈنمۇ كەلمىدى.

— ئانام؟ — ئاتىنىڭ ئاۋازى ئۆزۈنگىمۇ ئاڭلانمىغاندەك، شۇ ھامان ئۇخلاۋاتقان تۇن قوينىغا سىڭىپ كەتكەندەك تۇيۇلدى، ئۇنىڭ كاماڭچە تۇتقان، پەدە بېسىۋاتقان قوللىرى توختاپ قالدى. ئىسكىرىپكىنىڭ مۇڭلۇق ئاۋازى ئۆچتى. سالام ئۇنىڭ ئاۋازىنى ئاڭلىمىغاندەك سۇكۇتكە چۆمۈپ تۇراتتى.

— يۇر، ئۇخلايلى بالام، ئاللىقاچان ئۇخلايدىغان چاغ بولدى.

ئاتىنىڭ كۆزىگە ئۇيقۇ كەلمىدى. سالامنىڭ ئۇخلىغان ـ ئۇخلىمىغانلىقىنى بىلگىلى بولمايتتى، ئۇنىڭ

بىر خىل رىتىمدا پۇشۇلداپ نەپەس ئېلىشى ئاكلىنىپ تۇراتتى.

«ئانام؟ كىمىك ئانام؟ۋاي ئىسىت، ۋاي ئىسىت، ئۇئانا مېھرىگە تەشنا ئىكەن. ئانا باغرىغا موھتاجكەن، ئاپئاق قوزام، سېنىڭ ئۇۋالىڭ مېنىڭ بوينۇمدا، ساكا ئۇۋال قىلغان مەن. سېنى ئانا مېھرىدىن، ئانىنىڭ ئىسسىق قۇچاقلىرىدىن ئايرىۋەتكەن مەن. كەچۇر، ئاپئاق قوزام، ئەقىلسىز دادائىنى كەچۇر...» ئاتىنىڭ كۆز چانا قلىرى ياشقا تولدى. ئۇ بەش يىل بۇرۇنقى بىر ئىشنى ئېسىگە ئالدى. شۇ چاغدا ئاتا ـ بالا قېيىقتا ئولتۇرۇپ كۆلدىن بېلىق تۇتۇۋاتاتتى. سالام ئاتىسىدىن سورىدى:

ـ دادا، بېلىقنىڭمۇ ئانىسى بارمۇ؟

ـ بار، بالام، بېلىقنىڭمۇ، غاز ـ ئۆردەكلەرنىڭمۇ ئانىسى بار.

ـ مېنىڭ ئانام بارمۇ؟

ـ نېمىشقا بولمىسۇن؟ بار، ئەجەب بۇنى سوراپ قالدىڭغۇ؟

ـ ئۇ قەيەردە؟

ـ يىراقتا، بۇ يەردىن بەكمۇ يىراقتا.

شۇ چاغدىلا سالام شۇكلەپ كەتكەن، ئاتىنىڭ قەلبى نېمىدۇر ھېس قىلغان ۋە ئارامسىزلانغانىدى. سالام شۇندىن كېيىن بىرەر يىلغىچە ئانىسىنى تىلغا ئالمىدى. يەنە بىر كۈنى ئۇ ئاتىسىدىن: «دادا، ھەممە

ئانا بالىسىنى سۈت بېرىپ باقامدۇ ؟»دەپ سورىغان. ئۇ سالامنىڭ سوئالىغا نېمە دەپ جاۋاب بەرگەنلىكىنى ئېسىگە ئالالمىدى. بەلكىم «شۇنداق، ھەممە ئانىلار بالىسىنى سۈت بېرىپ، ئېمىتىپ باقىدۇ، سۈت دېگەن بەكمۇ ئۇلۇغ. كىم سۈت بەرسە شۇ ئانا بولىدۇ...» دەپ جاۋاب بەرگەن بولسا كېرەك. ئۇنداق دېمىگەن‌بولسا سالام ئاھۇنى ئانام دەپ ئويلاپ قالامتى؟ ۋاي ئىسىت، ئاپئاق قوزام، مەن ساڭا ئۇۋال قىلدىم. مەن ساڭا ئۆز ئانا ئىنى تېپىپ بېرىمەن. بۇ يىل ئۆتسۇن، كېلەر يىلى سېنى ئانا ئىنىڭ قېشىغا ئېلىپ بارىمەن. سەن ئۇنى قۇچاقلايسەن، ئۇنىڭ ئىسسىق قۇچاقلىرىدا يايرايسەن.

ئاتا ئۈيقۇغا كەتكەنىدى.

3

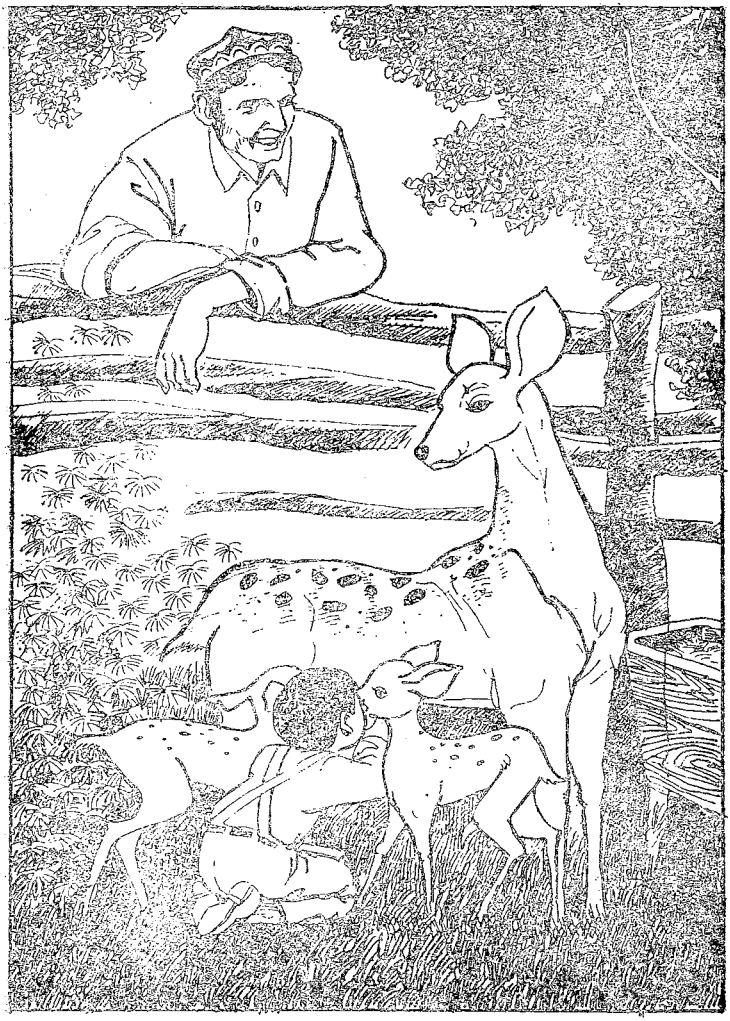
سالامنىڭ دۇنياغا كۆز ئېچىپ تۇنجى قېتىم كۆرگەن نەرسىسى ئاشۇ كۆلدەك، كۆلدىكى زۇمرەت سۇدەك ۋە ئۆينىڭ ئارقىسىدىكى قوم دۆڭسىدەك بىلىندى. راستتىنمۇ شۇنداق ئىدى. ئۇنىڭ قەلب ئەسلىمىلىرىنىڭ ئەڭ بېشىدا ئاشۇلار تۇراتتى، بۇنىڭدىن باشقا ھېچنېمىنى ئەسلىيەلمەيتتى. ئاشۇ كۆل ۋە ئېگىز قوم بارخىنى ئۇنىڭ دەسلەپكى كۆلكىلىرىگە، دەسلەپكى كەچۈرمىشلىرىگە شا-

هست ئىدى. ئۇ قۇم بارخىنى ئۈستىگە ھاسىراپ - ھۆ-
مۈدەپ يامشىپ چىقاتتى ۋە قاقالاپ كۈلگىنىچە دومىلاپ
موللاق ئېتىپ بارخان ئېتىكىگە چۈشەتتى، قايتا يامشاتـ
تى ۋە يەنە دومىلايتتى. بۇ يەردىن تارقالغان قـوڭغۇراق
ئاۋازىدەك زىل كۈلكە كۆل سۈيىگە سىڭىپ كېتەتتى. بە-
زىدە ئۇنىڭ بۇ خـۇشاللىقلىرىغا ئاتمۇ شېرىك بـولاتتى.
ئاتمۇ كېلەڭسىز گـەۋدىسى بـىلـەن قـۇم بـارخىنىدىن
دومىلاپ قاقالاپ كۈلەتتى. ئارقىدىنلا كىيىملىرىنى سېلىپ
تاشلايتتى-دە، سالامنى ھاپاش قىلىپ كۆلىنىڭ يېشىل سۇلـ
رىدا ئۈزۈشكە باشلايتتى. ئەندىكىكەن ۋە قورقماق كىچىككىنە
سالام ئاتىسىنىڭ بوينىغا چىڭ گىرە سېلىۋالاتتى، «بوغۇ-
لۇپ كەتتىم، بوشراق تۇت» دېگەنلىرىگىمۇ ئۇنىماي يە-
نىمۇ مەھكەمرەك چاپلىشاتتى. ئۇنىڭ شوخ كۈلكىسى مەر-
كەزداش چەمبەرلەردەك كۆل يـۈزىدە يـېيىلاتتى... ئـاتا
ئوچ ياشلىق سالامغا سۇ ئۈزۈشنى كۆل بويىغا كۆچۈپ كەلـ
گەن دەسلەپكى چاغلاردا ئۆگەتتى. ئۇ قولى بىلەن سالامـ
نىڭ قورسىقىدىن كۆتۈرۈپ تۇرۇپ، ئۇنىڭ قول-پۇتلىرىنى
ھەرىكەتلەندۈرگۈزەتتى. سالام شوخلۇق قىلىپ ئالقانلىرى
بـىلەن سۇ يـۈزىگە پـاقىلدىتىپ ئـۇراتتى. پـۈتـلىرىنى
قـالايـمىقان پـۈلاڭـلـىتىپ سـۇنـى چـولـتوكلىتاتتـى.
ئـاتا بـۇنـىڭغا ئـۇنـمـايتتى، پـۈتـلىرىنى رەتـلىـق
ھـالـدا ئـارقىغا تـېپىشنى، قـول ئالقانلىرىنى ئېچىپ
سۇنى بەدەن يۈنىلىشى بويىچە ئارقىغا تـارتىشنى تەلەپ

قىلاتتى. قايتا ـ قايتا مەشقتىن كېيىن، ئۇنىڭ ھەر-كەتلىرى قېلىپقا چۈشۈپمۇ بولدى. ئاتا تۇيدۇرماستىن سالامنىڭ قورسىقىدىن كۆتۈرۈپ تۇرغان قولىنى تارتىۋالاتتى. سالام ئۆزىنىڭ چۆكۈپ كەتمىگەنلىكىگە ھەيران بولاتتى ۋە قورقۇپ كېتەتتى. كېيىنرەك، سالام تۆت ياشىتىن ھالقىپ بەشكە قەدەم قويغان چاغلاردا، كۆلدە خۇددى بېلىقتەك ئەركىن ئۈزىدىغان بولدى. غۇلاچ تاشلاپ ئەركىن ئۈزۈش، پاقىچىلاپ ئۈزۈش ۋە ئوڭدىسىغا يېتىپ ئۈزۈشنى ئۆگىنىۋالدى. ياۋا ئۆردەكتەك شۇڭغىغان چاغلىرىدا سۇ يۈزىدىن ئۈزۈنغىچە يوق بولۇپ كېتەتتى. ئاتىنىڭ قەلبى ئەنسىزلىككە تولۇپ، ئەمدى ۋارقىراي دېگەندە، سالام يېراق بىر يەردىن سۇ يۈزىدە خۇددى قۇندۇزدەك پەيدا بولاتتى ...

سالامنىڭ ئەسلىمىلىرىنىڭ ئەڭ بېشىدا ئەنە شۇلار تۇراتتى. ئۇنىڭ دۇنياسى كۆل، قۇملۇق، قومۇشلۇق ۋە يېكەنلىك. ئۇنىڭ ھەمراھلىرى قوزا ۋە موزاي ئىدى. ئانىسىمۇ، دادىسىمۇ بىرلا ـ ئاشۇ ئوچۇق سۆزلۈك ئاتا ئىدى. ئۇ جاھانىي پەقەت مۇشۇلاردىنلا تەركىب تاپقان دەپ ئويلاپ قېلىشى مۇمكىن ئىدى. لېكىن كېيىنچە كۆلگە ئايدا يىلدا بىرەر قېتىم كېلىپ ـ كېتىۋاتقان ئادەملەرنى كۆرۈپ، جاھاندا ئۆزلىرىدىن باشقا كىشىلەرنىڭمۇ بارلىقىنى بىلدى. كۆلدىن ئىككى كىلومېتر غەربتىكى ـ دەريا بويىدىكى چوڭ يولغا بېرىشنى ئۆگەندى. باشتا ئۇ ئاتىسى بى-

لەن بىرگە باردى، كېيىنچە ئۆزى يالغۇزمۇ باردىغان بولـ
دى . ئەنە شۇ يولدىن ساناپ بولغىلى بولمايدىغان ئادەمـ
لەر ۋە ئېشەك ھارۋىلىرى ئۆتۈپ تۇراتتى. ئـەنە شۇ يولـ
دىن يەنە ئۇلارنىڭ يېگانە ئائىلىسىگە ئـايدا بىر قېتىم
ئۇن، ياغ، ھەپتىدە بىر قـېتىم گېزىت، كـىتاب ئەكېلىپ
بېرىدىغان، ياۋايى ھايۋاندەك ھۆكىرەپ ـ گۈركىرەپ ماـ
گىدىغان يوغان تۆمۈر مەخلۇقمۇ ئـۆتەتتى. ئۇنى تـۇنجى
قېتىم كۆرگەندە سالام قورقۇپ كـېتىپ قاچماقچى بولدى.
لېكىن ئاتا «قورقما بالام، بۇ ئادەم توشۇيدىغان ئاپتوـ
بۇس. چۆچەكلەردىكى قورقۇنچلۇقياۋايى ھايۋان ئەمەس»
دەپ ئۇنى توختىتىۋالدى. سالام ھەيران بـولۇپ ئاغزىنى
ئېچىپ قالدى. ئاپتوبۇسنىڭ غەزەپلەنگەندەك قەھرى بىلەن
گۈركىرىشى ئۇنىڭغا بـەكمۇ قـورقۇنچلۇق تـۇيۇلغانىدى.
ئاپتوبۇستىن بىر ئادەم چۈشۈپ ئاتىسى بىلەن نېمىلەرنـى
دەپ دېيىشتى، قاقاقلاپ كۈلۈشتى. ئـاخىردا ئاتىسى سىمغا
ئۆتكۈزۈلگەن ئۇچ تال چوڭ بېلىقنى ھېلىقى ئادەمگە بەرـ
دى. ھېلىقى ئادەم بولسا بىر باغلام گېزىتنى ئاتىسىنىڭ
قولىغا تۇتقۇزدى. سالام «تېگىشىش» دېگەنىنى بـىلەتتى،
شۇڭا «ئۇچ بېلىقنى بىر باغلام گېزىتكە تـېگىشتۇق» دەپ
ئويلىدى. ھېلىقى ئادەم ئاپتوبۇسقا چـىققاندىن كـېيىن،
ئاپتوبۇس يەنە قەھرى بىلەن گۈركىرەپ، چاڭ ـ تـوزان
ئۇچۇرۇپ يۈرۈپ كەتتى. سـالام ئـۇنىڭ گۈركىرىشىگىمۇ،
چـاقلىرىنىڭ پـىرقىراپ ئايلىنىشىغىمۇ، ئـۇنىڭ ئـېچىدە
ئولتۇرغانلارنىڭ ئۆيدە ئولتۇرغاندەك خاتىرجەم ئولتۇرۇشـ
لىرىغىمۇ ھەيران قالدى.

كېيىنكى چاغلاردا، سالام ئالته ياشتىن ئاشقان كۆنله‌رده، هه‌ر هه‌پتىنىڭ ئاپتوبۇس ئۆتىدىغان كۈنى ئۇ ئه‌تىگه‌ندىلا يول بويىغا كېلىپ، قۇم بارخىنى ئۈستىده ئاپتوبۇس ساقلاپ ئولتۇرىدىغان بولدى. ئاپتوبۇس يېقىنلاپ كه‌لگه‌نده، ئۇ چۈشۈقغا ئۆتكۈزۈلگه‌ن بېلىقنى ئېگىز كۆتۈره‌تتى. ئاپتوبۇس بېلىقنى كۆرۈپ ئاستا توختايتتى، يه‌نه هېلىقى ئادەم ئاپتوبۇستىن سه‌كره‌پ چۈشۈپ ۋارقىرايتتى:

ــ هه، چۆل بالىسى، بۇگۈن نه‌چچىنى ئه‌كه‌لدىڭ؟ هۇ، پىخسىق، ئىككى ــ ئۈچنى ئارتۇقراق تۇتۇپ بېرىمه‌پتۇ ــ هه! ...

سالام هېچنېمه دېمه‌يتتى. بېلىقنى ئۇنىڭغا بېرىپ، ئۇ ئالغاچ كه‌لگه‌ن گېزىت، قه‌نت ــ شېكه‌ر، سه‌رەڭگه، تۇز ... دېگه‌نده‌ك نه‌رسىله‌رنى سومكىسىغا سالاتتى ــ ده، ئاپتوبۇس گۈركىره‌پ ئورنىدىن قوزغىلىپ كۆزدىن يوقالغىچه ئارقىسىدىن قاراپ تۇراتتى. ئاندىن كېيىن نېمىله‌رنىدۇر ئويلىغاچ له‌ڭمه‌ن تاقتاقته‌ك سه‌كره‌پ، توشقانده‌ك يۇگۈرۈپ، كۆل بويىغا قايتاتتى.

سالام تاشقى دۇنيا توغرىسىدا خىيال يۈرگۈزۈپ، جاھاندىكى ئادەملەرنىڭ هەممىسىنى قومۇشلۇق كۆل بويىدىكى، قۇم بارخىنىنىڭ باغرىدىكى ئۆيله‌ردە ئولتۇرىدۇ، دەپ ئويلايتتى. ئۇلارنى كۆلدىن بېلىق تۇتۇۋاتقان، كالا سېغىۋاتقان، كۆكتاتلىقتا ئىشله‌ۋاتقان ياكى يالغۇز ئوغ-

لىغا دەرس ئۆگىتىۋاتقان ھالدا كۆز ئالدىغا كەلتۈرەتتى. ئۇلارنى يەنە ھەر كۈنى كەچتە ئىشىك ئالدىغا چىقىپ ئىسكىرىپكا چېلىپ ئولتۇرۇشىدۇ، دەپ پەرەز قىلاتتى. ئۇ-نىڭ ئاپتوبۇسقا ئولتۇرۇپ يىراقلارغا بارغۇسى، ئاشۇ كىـ شىلەرنىڭ ئۆيلىرىنى، ئۆيلىرى ئالدىدىكى كۆللىرىنى، كالا ۋە قويلىرىنى كۆرۈپ باققۇسى كېلەتتى. ئاتىسى پات - پات: سېنى شەھەرگە ئاپىرىمەن، ئۇ يەردە ئاجا-يىپ نەرسىلەر بار، دەيتتى. لېكىن بۇ سۆزىنى كۆپ ئۆتـ مەي ئۇنتۇپ قالاتتى. سالامۇ پات - پات ئاتىسىنى سۈيلەپ ئۇنىڭ ۋەدىسىنى ئېسىگە سېلىپ قويا تتى. ئۇنـ داق چاغلاردا ئاتا نېمىندۇر باھانە قىلىپ «كېيىن، كېيىن ئاپىرىمەن، كېلەر يىلى يازدا بارايلى جۇمۇ، چـو-قۇم ياخشى ئويناپ كېلىمىز» دەيتتى. ياز كەلگەندە بول-ساۋ ئۇ بۇ ۋەدىسىنى يەنە ئۇنتۇپ قالاتتى ... شۇنداق قىلىپ، تا ھازىرغىچە سالام تاشقى دۇنيانى كۆرەلمىدى. لېكىن ئۇ تاشقى دۇنيانى كۆرەلمىگەن بىلەن ئاللىقاچان ئۇ يەرلەرنى بىلىشكە، چۈشىنىشكە باشلىغانىدى. تۆت يىل بۇرۇن ئۇ باشلانغۇچ مەكتەپكە كىرىپ ئوقۇشقا باش-لىدى. كۆلنىڭ قىرغىقىدا، ئاشۇ قۇم بارخىنىنىڭ باغرىغا سېلىنغان ئۆينىڭ ئالدىدا كاتتا ئوقۇش باشلاش مۇراسـ-مى ئۆتكۈزۈلدى. ئاتا ئۆزى ياساپ، قازانىنىڭ قۇرۇمى بىلەن بويالغان چىققان دوسكىنى ئۆينىڭ تېمىغا ئېسىپ «ئوقۇش باشلاش مۇراسىمى» دېگەن خەتنى سېغىز

بىلەن چوڭ ۋە چىرايلىق قىلىپ يازدى، مەكتەپ مۇدىرى لىقى بىلەن ئوقۇتقۇچىلىقنى ئۆزى ئۈستىگە ئالغانلىقىنى تەنتەنە بىلەن ئېلان قىلدى. ئوقۇغۇچىسىدىن كۈتىدىغان تەلەپ ۋە ئۈمىدلەرنى ئوتتۇرىغا قويدى. مەشغۇلات ۋاقتى، ئىنتىزام، تەشكىلىي - تۈزۈملەرنى جاكارلىدى. لېكىن ئوقۇغۇچى پەقەت بىرلا ئىدى. ئۇ ئوقۇتقۇچىسىنىڭ سۆزلىرىنى دىققەت بىلەن ئاڭلاپ كۆلۈمسىرەپ ئولتۇراتتى.

مەكتەپكە «چوڭ كۆل باشلانغۇچ مەكتىپى» دەپ ئىسىم قويۇلدى. ھەممە دەرسلەرنى بىرلا مۇئەللىم ئۆتەتتى. تىل ۋە ھېساب دەرسلىرى ئەتىگەندە، تەنتەربىيە ۋە مۇزىكا دەرسلىرى چۈشتىن كېيىن ئۆتۈلەتتى. «تەنتەربىيە دەرسىدە يازدا قۇم بارخىنى ئۈستىگە يۈگۈرۈپ چىقىش ۋە موللاق ئېتىپ چۈشۈش، ئاندىن كۆلدە سۇ ئۈزۈش؛ قىشتا بولسا مۇز تېيىلىش تۇرلىرى ئۆتۈلەتتى. مۇزىكا دەرسىدە بولسا ئىسكرىپكا چېلىشنى ئۆگىنىش، ناخشا نوتا ئۆگىنىش ئاساس قىلىناتتى. ئوقۇغۇچى تولىمۇ ئەقىللىق ئىدى. ئۇچ يىل ئىچىدىلا بەش يېللىق باشلانغۇچ مەكتەپنى تۈگەتتى، يىگىرمە نەچچە پارچە دەرسلىكنى ئوقۇپ بولدى. ئۇ ھەتتا ئاشۇ دەرسلىكلەردىكى مۇھىم مەزمۇنلارنى يادلاپ چىقتى. ئوقۇتقۇچى ئوقۇغۇچىسىغا: «چۈشىنىش كېرەك، لېكىن يادلاشمۇ ئىنتايىن مۇھىم، ئەسته قالدۇرۇشنىڭ يادلاشتىن باشقا ئۇسۇلى يوق. يادلاش جەريانىدا چۈشەنگىلىمۇ بولىدۇ» دەپ سۆزلەپ تۇ-

راتتى. سالام كۆلنىڭ بويىدا، دوڭغاق سۆگەتنىڭ سايە-سىدە، قېيىقنىڭ، قۇم بارخانلىرىنىڭ ئۈستىدە ئولتۇرۇپ كىتابلىرىنى يادلايتتى، شېئىر - قوشاقلارنى دېكلاماتسىيە قىلاتتى. ئوقۇتقۇچى بىلەن ئۇنىڭ ئوتتۇرىسىدا تۇغمەس سۇئال - جاۋابلار داۋاملىشاتتى. ئوقۇتقۇچى شۇنچە سەمىمىي ئىدىكى. تەييارلىقسىز دەرسكە كىرمەيتتى، سوراق-غان سۇئاللارنىڭ ھەممىسگە ئەستايىدىل جاۋاب بېرەتتى، ئاچچىقلانمايتتى. ئۆزىمۇ بىلمەيدىغان، چۈشەنمەيدى-غان سۇئاللارغا دۇچ كەلگەندە، سەمىمىيلىك بىلەن «بىل-مەيدىكەنمەن، كېيىن بېرەرسىدىن سوراپ باقايلى» كىتابلاردىن ئىزدەپ باقايلى دەپ جاۋاب بېرەتتى. بارا - بارا ئوقۇغۇچى چۈشەنمىگەن، ئوقۇتقۇچىمۇ چۈشەندۈرەلمىگەن سۇئاللار كۆپەيىپ قالدى. ئاتىنىڭ: «ئەمدى سېنى تولۇقسىز ئوتتۇرا مەكتەپكە ئا-پىرىپ بەرمىسەم بولمىدۇدەك. سەن ئۇ يەردە چۈشەنمى-گەنلىرىڭنى رەسمىي ئوقۇتقۇچىلاردىن سورايسەن، ھەمى-نى سوراپ بىلىۋالسەن، بۇ يىل و - ئايدىلا سېنى تولۇقسىز ئوتتۇرا مەكتەپكە ئاپىرىپ بېرىمەن ...» دېگەن سۆزى پات - پات تەكرارلىنىدىغان بولدى.

شۇنداق قىلىپ، سالام باشلانغۇچ مەكتەپنى تۈگەتتى. ئاتا سالام ئۇچۇن ئاتايىتەن گىزىت - ژۇرناللار-نى، چۆچەك، ھېكايە، رومانلارنى سېتىۋالاتتى. سالام ئوقۇپ ھارمايتتى، بىسپايان، قېرى، ھېمجەت چۆلنىڭ قوينىدا

يەرىم ئۆتكۈزگۈچىلۈك رادىئو قوبۇللىغۇچىمۇ پەيدا بولدى. سالام تاشقى دۇنيا خەۋەرلىرىنى ئاڭلاپ قانمايتتى، ئاڭلىغانسېرى ئاڭلىغۇسى كېلەتتى.

سالام قانچىلىك بىر نەرسە ئۆگەندى؟ «چوڭ كۆل باشلانغۇچ مەكتىپى» نىڭ ئوقۇش سۈپىتى قانداق؟ بۇلار ئوقۇتقۇچىغىمۇ، ئوقۇغۇچىغىمۇ قارىغۇ ئىدى. لېكىن ئوقۇتقۇچىسى ئۆز ئوقۇغۇچىسىنىڭ نەتىجىسىدىن رازى ئىدى. ئوقۇغۇچىسىنىڭ ئەقىللىقلىقىدىن مەمنۇن ئىدى. ئۇنىڭ چۆلدىن چىقماي تۇرۇپلا تاشقى دۇنيا توغرىسىدا بىلىۋالغانلىرىدىن خۇشاللىق ھېس قىلاتتى.

ئۆتكەن يىلى 8 - ئايدا كۆلگە ئۇچ ئادەم مېھمان بولۇپ كەلدى، ئاتىنىڭ گۈلقەلىرى ئېچىلىپ كەتتى. مېھمانلار بېلىق تۇتىدىغان قارماق ۋە يەيدىغان يېمەكلىكلىرىنى بىللە ئەكېلىشكەنىدى. ئاتا ئۇلارغا بېلىق تۇتىدىغان ئەڭ ياخشى جايلارنى كۆرسەتتى، قېيىقتىن بىمالال پايدىلىنىشنى، ياتاق، تاماقتىن ئەنسىرىمەسلىكنى، قانچە كۈن تۇرسىمۇ قارشى ئېلىنىدىغانلىقىنى ئېيتتى. سالام شۇ كۈنى كەچتە بىرنەچچە قېتىم ئىمتىھانغا دۇچ كەلدى. كەلگەن مېھمانلار تۆۋەن تەرەپتىكى يېزىنىڭ تولۇقسىز ئوتتۇرا مەكتەپ مۇدىرى ۋە ئوقۇتقۇچىلىرى ئىدى. ئۇلار يازلىق تەتىلدىن پايدىلىنىپ كۆل بويىغا دەم ئېلىش ئۈچۈن كەلگەنىدى. ئاتا گەرچە ئۇلارنى تونۇمىسىمۇ، لېكىن ئۇلارنىڭ ئوقۇتـ

قۇچى ئىكەنلىكىنى ئاڭلاپ خۇشال بولدى، كەچلىك تاماقتىن كېيىن ئۇلارغا خۇشاللىق بىلەن ئۆزى مۇدىرلىقىدىكى «چوڭ كۆل باشلانغۇچ مەكتىپى»نىڭ ئەھۋالىنى توغرۇشتۇردى. بىر ئوقۇتقۇچى، بىر ئوقۇغۇچىدىنلا تەشكىل قىلىنغان مەكتەپ توغرىسىدا ئاڭلاپ ئوقۇتقۇچىلار پاراقلاپ كۆلۈپ كېتىشتى. لېكىن كۆپ ئۆتمەيلا بۇ مەكتەپنىڭ ئوقۇش سۈپىتىدىن مەمنۇن بولۇشتى. سالام ئېدەبلىك ئوقۇغۇچى ئىدى، سورالغان سوئاللارغا تېز تۇرۇپ، دۇدۇقلىماي چاقماقتەك جاۋاب بېرەتتى، دوسكىدا ھېسابلاپ كۆرسىتەتتى، مىسالالارنى ئېلىپ چۈشەندۈرەتتى. ئوقۇتقۇچىلار ئۇنىڭ مۇزىكىدىكى تالانتىدىن ئالاھىدە مەمنۇن بولۇشتى. نوتىغا قاراپ مۇزىكا چالغىنىنى كۆرگەندە ئاغزىنى ئېچىپلا قالدى، سالامنى ئاغزى - ئاغزىغا تەگمەي ماختاپ كېتىشتى. ئىمتىھان ئاخىردا ئاتا ئۆزىنىڭ و - ئايدا سالامنى ئۇلارنىڭ مەكتىپىگە ئاپىرىپ بېرىش ئويى بارلىقىنى ئېيتتى.

— ئەسلى شەھەردىكى مەكتەپكە ئاپىرىپ بېرەيمىكىن دېگەنىدىم، لېكىن ئوغلۇمنى پات - پات كۆرۈپ تۇرمىسام چىدىمايمەن. سىلەرنىڭ مەكتىپىڭلار يېقىن، ھەپتىدە بىرەر قېتىم ئاپتوبۇس بىلەن كىرىپ كۆرۈپ چىقالايمەن. «چوڭ كۆل باشلانغۇچ مەكتىپى»نىڭ تۇنجى قارارلىق بۇ ئوقۇغۇچىسىنى رەت قىلماي قوبۇل قىلىشىگە لازىم سورايمەن.

— بەك ياخشى، هازىر دېھقانلار يەككە ئىشلەۋاتقانلىقتىن بالىلىرىنى مەكتەپتىن قاچۇرىدىغان، پارچە-پۇرات ئىشلارغا سالىدىغان بولۇۋالدى. ھەر كۈنى بالا يىغىمىز دەپ ئاۋارە بولىمىز، ئۆزلۈكىدىن كېلىپ ئوقۇيدىغان ئوقۇغۇچىنى جان دەپ قوبۇل قىلىمىز. ئۇنىڭ ئۈستىگە، سەنئەت پائالىيىتىنى قانات يايدۇرۇشتا بۇنداق تايانچنى تاپماق تەس...

— ئەگەر ناھىيىدە تەنتەربىيە مۇسابىقىسى ئۆتكۈزۈلۈپ قالسا، سۇ ئۈزۈش، مۇز تېيىلىش تۇرلىرىدە ئوسمانجان بولسا كېرەك، ئۇلار خۇشال بولۇپ، سالامدىن يېڭى - يېڭى سوئاللارنى سورايتتى. سالام ئۆزى ئوقۇپ چىققان كىتابلارنى بىر-بىرلەپ ساناپ بەرگەندە، ئۇلارىنىڭ خۇشال بولۇپ كېتىشتى. ئاخىرىدا مەكتەپ مۇدىرى:

— چوقۇم بىزنىڭ مەكتەپكە ئەۋەتسىلە، بىز ياخشى ئوقۇتۇشقا كاپالەتلىك قىلىمىز، لېكىن ... — مۇدىر سەل ئويلاپ تۇرۇپ قالدى، — لېكىن مەكتىپىمىزدە ئوقۇغۇچىلار يا تىقى يوق، ئوقۇغۇچىلىرىمىزنىڭ ھەممىسى ئۆز ئۆيىدە

لىرىدە يېتىپ، يىراقلاردىن پىيادە كېلىپ ئوقۇيدۇ. بىر راق بۇنىڭ كارايىتى چاغلىق. سالامجان بىزنىڭ ئوقۇيدە تۇرۇپ ئوقۇسۇن، مەن ئۇنىڭغا ئۆز ئوغلۇمدەك قارايمەن، شۇنداق بولسۇن. مەن ئۇنى ئوغۇل قىلىۋالاي، تولۇقسىز ئوتتۇرا مەكتەپنى تۈگەتكىچە ئوغۇل قىلىۋالاي.

مۇدىرنىڭ سۆزلىرى چىن ۋە سەمىمي ئىدى. ئاتا بەكمۇ خۇشال بولدى. كۆز چاناقلىرىدا شادلىق يېشى لىغىرلىدى. ئارزۇلۇق ئوغلىغا قىلىنغان غەمخورلۇقنى كۆرگەندە قايسى ئاتا شادلانماي تۇرالايدۇ؟ يەنە كېلىپ ئۇ، ئوغلىنى ماختايدىغان سۆزلەرنى تۇنجى قېتىم ئاڭلاۋاتاتتى. باشقىلارنىڭ ئوغلىغا غەمخورلۇق قىلماقچى ئىكەنلىكىنىمۇ تۇنجى قېتىم كۆرۈۋاتاتتى، ئۇ، مۇدىردىن، ئوقۇتقۇچىلاردىن بەكمۇ رازى بولدى.

ئوقۇتقۇچىلار ئۈچ كۈن دەم ئېلىپ، بېلىق تۇتۇپ، سۇ ئۈزۈپ، قۇمغا كۆمۈلدى، قانغىچە ئويناپ-ئاندىن كېيىن قايتىپ كەتتى. مېكىش ئالدىدا ئۇلار سالامنى چوقۇم 9 - ئايدا مەكتەپكە ئاپىرىپ بېرىشنى ئاتىغا قايتا - قايتا تاپىلىدى.

شۇ چاغدا سالامنىڭ يۈرىكى هاياجان بىلەن دۈ-پۈلدىگەن، 9 - ئاينىڭ كېلىشىگە يەنە قانچە كۈن بار-لىقىنى ئېچىدە هېسابلىغانىدى. ئۇ چۆلدىن چىقىپ يېزى-غا بېرىشنى، كىشىلەرگە ئارىلىشىشنى، مەكتەپتە ئوقۇش-نى، كۆڭلىدە يېشەلمەي قالغان تۈگۈنلەرنى ئوقۇتقۇچى-

لاردىن سوراپ بىلىۋېلىشنى بەكمۇ خالايتتى. ئاللىقانداق بىر يېڭىلىق تۇيغۇسى، خۇددى كۆچلۈك ماگنىت مەيدانىغا ئوخشاش ئۇنى ئۆزىگە تارتىپ تۇراتتى. لېكىن ۋاي كەلگەندە، ئىش يەنە باشقىچە بولدى. ئاتا نېمىشقىدۇر خىيالچان بولۇپ قالغانىدى. ئۇ سالامغا: «بۇ يىلىچە تۇرۇپ تۇرساڭمىكىن، يېشىڭمۇ ئانچە چوڭ ئەمەس، كېلەر يىلى بارساڭمۇ كېچىكمەيسەن. نېمىشقىدۇ سەندىن ئايرىلغۇم كەلمەيۋاتىدۇ ...» دېدى. بۇ سۆزنى ئۇ ئۆتكەن يىلمۇ دېگەنىدى. سالام يەنىلا ھېچنېمە دېمىدى، ئۇنىڭمۇ ئاتىسىدىن ئايرىلغۇسى يوق ئىدى. لېكىن مەكتەپ، يېزا، يەنە نېمىلەردۇر ئۇنىڭ قەلبىنى ئۆزىگە جەلپ قىلىپ تۇراتتى. شۇ كۈنى سالام كەچ كىرگىچە كۆلنىڭ ئوتتۇرىسىدىكى قېيىقتا كۆلگە قاراپ ئولتۇردى. ئۇنىڭ ئاتىسىدىنلا ئەمەس، مۇشۇ كۆلدىنمۇ، قۇملۇقتىنمۇ، چۆچىرىدىنمۇ، ئاھۇ ئانىسىدىنمۇ ئايرىلغۇسى كەلمەيتتى، قومۇشلۇقلار، قۇم بارخىنى، كۆل ئۈستىدە چىرقىرىشىپ ئۇچۇپ يۈرگەن چايكىلار، كۆل ئۈستىدە غاقىلدىشىپ ئۇچۇپ يۈرگەن ياۋا غاز، ياۋا ئۆردەكلەر نېمە بىلەندۇر ئۇنىڭ قەلبىنى باغلاپ تۇرغاندەك تۇيۇلاتتى. كەچتە ئاتا يەنە مەكتەپ توغرىسىدا سۆز ئاچتى. ئۇنىڭ ئاۋازىدىن ئاللىقانداق ھەسرەت بىلىنىپ تۇراتتى. سالام ئۇنىڭ قەلبىدىكى قىيالماسلىق ھېسسىياتىنى تولۇق چۈشەنمەيتتى، لېكىن نېمىنىدۇر ھېس قىلاتتى.

— ماقۇل، دادا، بۇ يىلچە بارماي تۇراي، سىزدىن ئايرىلغۇمۇ كەلمەيدىكەن، كېلەر يىلى ئەھۋالغا قاراپ باقارمىز ...

— رەھمەت، ئوغلۇم. قەلبىمنى چۈشەندىڭ، مەن سېنىڭدىن ئۆمۈرۋايەت رازى. ئۇلۇغ خۇدا رىسقىڭنى كەڭ، مەرتىۋەڭنى ئۈستۈن قىلغاي. مەڭگۈ خارلىق، خورلۇق تارتمىغايسەن!

ئاتا ئادەتتىكە خىلاپ ھالدا قوللىرىنى دۇئاغا كۆتۈرۈپ خۇداغا سېغىندى، ئوغلىغا دۇئا قىلدى، بۇ سالامنىڭ ئاتىسىنىڭ دۇئا قىلىشىنى تۇنجى قېتىم كۆرۈشى ئىدى. ئۇ بۇنىڭ نېمە ئىش ئىكەنلىكىنى چۈشەنمىدى. لېكىن ئاتىسىنىڭ ياخشى تىلەكلىرى ئۇنىڭ قەلبىگە بىر ئىسسىق ئېقىمنى باشلاپ كىرگەنىدى. ئۇ ئۆزىنىڭ ئاتىسىغا، ئاتىسىنىڭ ئۆزىگە يېقىنلىقىنى يەنىمۇ بەكرەك ھېس قىلدى.

شۇنداق قىلىپ، سالام چۆلدىن چىقالمىدى. تولۇقسىز ئوتتۇرا مەكتەپكىمۇ كىرەلمىدى.

4

ئاتا ئۇخلاپ قالدى. سالام كۆزلىرىنى قاراڭغۇلۇققا تىكىپ خىيال سۈرۈپ ياتتى. يۈرىكى سېغىنىش پىراقى ئىچىدە پۈچۈلىناتتى. ئىسسىق، مېھرىبان بىر قۇچاقنى

سېغىنا تتى. ئۇ سالامنى باغاشلىمايتتى، پەقەت ئۆزىنىڭ ئىسسىق قۇچاقلىرىنى ئېچىپ، ئۇنسىز قاراپ تۇراتتى. ئۇنىڭ يا قۇت كۆزلىرىدىمۇ سېغىنىش بار ئىدى. بۇ سېغىنىش بىر ئەسىر ھىجران ئازابى تارتقان، سېغىنىش پىراقىدا تالاي قېتىم پەريات ئۇرغان، ۋىسالىغا ئېرىشكەن چاغدا بولسا لال بولغان دىللارنىڭ سېغىنىشىغا ئوخشايتتى. سالام ئۇنىڭ سىيلىق ۋە ئىسسىق بوينىدىن قۇچاقلىغاندا، ئۇ بوينىنى ئېگىپ مۇڭ ۋە ئوت چاچراپ تۇرغان كۆزلىرى بىلەن سالامغا تىكىلەتتى. ئۇنىڭ ئىسسىق تېنىدىن ئۇرغۇغان ھارارەت سالامنىڭ تېنىگە جان بولۇپ ئاقاتتى. تومۇرلىرىدىكى قانلىرىنى بۇزغۇنلىتىپ ئۆركەشلىتەتتى. سالامنىڭ ۋۇجۇدى ئاشۇ قۇچاقلاشلاردىن راھەت تاپاتتى. سالامنىڭ كۆزلىرى ئاشۇ يا قۇت كۆزلەرنىڭ نۇرلىرىدىن نۇرلىنا تتى. ئۇنىڭ قەلبى، ئۇنىڭ ۋۇجۇدى، ئۇنىڭ سەزگۈلىرى بىراقتىن — ئاسمان قەھرىدىن، يەرنىڭ تەكتىدىن، ئۇيۇقنىڭ گىرۋەكلىرىدىن، شەپەقنىڭ قىزغۇچ رەڭلىرىدىن، كۆلنىڭ زۇمرەت سۇلىرىدىن ئاڭلانغان غايىبانە ئاۋازغا قۇلاق سالاتتى: «مەن سېنىڭ ئاناڭ، مەن سېنىڭ ئاق سۈت بېرىپ باققان، سەن مېنىڭ سۈتۈم، مېنىڭ يېلىكىم، يۈرەك — پارەم، مېنى قۇچاقلا، قۇچاقلاشلىرىڭدىن باقمىغان ھارارەت قانلىرىمغا قوشۇلۇپ يېلىكلىرىمنى تولۇقلىسۇن، يۈرىكىمنى ياشارتسۇن. سەن مېنىڭ باھارىم، سەن مېنىڭ ياشلىقىم، مەن ئۆز ياشلىقىمنى، گۈ-

ژەل باھاردىمنى سېنىڭ قۇچاقلاشلىرىڭدىن قايتا كۆرىمەن، سېنىڭ قۇچاقلاشلىرىڭدىن قايتا سېزىمەن، سېنىڭ قۇچاقلىرىڭ، سېنىڭ قۇچاقلاشلىرىڭلا مېنىڭ دەردلىرىمگە تەسكىن - تەسەللى بېرەلەيدۇ ... »

سالامىڭ ئۇنىڭ ئىسسىق ۋە ئاپئاق بويىنىدىن قۇچاقلاپ تۇرۇپ ئۇنسىز خىتاب قىلاتتى. مۇڭلۇق كۆزلىرىنى مۆلدۈرلىتىپ، پەريات چېكەتتى. ئۇنىڭ مېھرى - مۇھەببىتىگە تەشنا قەلبىنىڭ چوڭقۇر قاتلىمىدىن ئېتىلىپ چىقىقان پەريات جىمجىت تەبىئەتنىڭ قوينىدا سۈكۈتتە تۇرغان مۇڭلۇق، مېھرىبان، غەملىك ئانىنىڭ قۇلاقلىرىغا سېڭىپ كەتكەندەك تۇيۇلاتتى: «سەن مېنىڭ ئانام، ئاق سۈت بېرىپ باققان ئانام، مەن سېنىڭ ئىسسىق قۇچاقلىرىڭغا موھتاج، يىللىق بېقىشلىرىڭغا موھتاج. مېنىڭ يېنىمدىن كەتمە، كۈندۈزىمۇ، كېچىسىمۇ مېنىڭدىن ئايرىلمىغىن. بىر دەملىك ۋىسال قەلبىمگە تەسكىن بېرەلمەيدىكەن، تەسەللى بولالمايدىكەن. مېھرىبان ئانا، جان ئانا، مېنى تاشلاپ كەتمىگىن ... »

ئاھ خۇدا، ئۇنىڭ ئۇنسىز نىداسى ئانا قۇلاقلىرىغا ئاڭلىنامدىغاندۇ؟ ئانا قەلبىگە سېڭەمدىغاندۇ؟ ئانا قەلبى ئوغلىنىڭ ئارمانلىرىنى چۈشىنەمدىغاندۇ؟

سالام ھەر كۈنى گۈگۈم پەيتىدە، ئاتا ئۆيىنىڭ ئالدىدىكى سۇپىدا ئولتۇرۇپ مۇڭلۇق پەردىلەرگە ئىسكىرىپكىسىنى چېلىپ ۋاتقان چاغدا ئاھۇ ئانىسىنىڭ بويىنىدىن ئەنە شۇنداق قۇچاقـ

لايتتى. ئانا قەلبىنىڭ ئۇنسىز تىلەكلىرىنى ئاڭلايتتى. ئۆزىنىڭ ئۇنسىز ئارمانلىرىنى ئانا قەلبىگە يوللايتتى. ئاشۇ بىر قانچە مىنۇت سالامنىڭ بىر كۈنلۈك ھاياتىنىڭ ئەڭ كۆڭۈللۈك قىسمى، قەلبىگە ئاللىقانداق بىر ئىسسىق ئېقىم ئېقىپ كىرگەن دەقىقىلەرنىڭ بەختلىك خاتىمىسى بولاتتى. ئۇنىڭ بىر كۈنلۈك ھاياتى بىر يىلدىن بېرى، ياق، ئىككى يىلدىن بېرى ئاشۇنداق ئاياغلىشىپ كېلەتتى. ئاتا چىلىۋاتقان ئىسكىرىپكىنىڭ مۇڭلۇق ئاۋازى كۆل ئۈستىدە ئۆچكەن چاغدا سالامنىڭ ئانىسى ئۇنىڭ قۇچاقلىرىدىن ئاستا سۇغۇرۇلۇپ چىقىپ تۇن قوينىدا غايىب بولاتتى. سالامنىڭ قەلبىدە ئىسسىق ھارارەت سالقىنىپ قالاتتى. ئۇ ئاشۇ ئىسسىق ھارارەتنىڭ ئەللەيلىشى بىلەن ئۇيقۇغا كېتەتتى. ئۇخلىغاندىمۇ يەنە ئانىسىنى قۇچاقلاپ، ئانىسىنىڭ قۇچاقلىرىدا ئەركىلەپ چۈش كۆرەتتى.

ئەمدى مانا ئاشۇ ئانا يوق. ئۇ تۇنۇگۈنمۇ كەلمىدى. بۈگۈنمۇ كەلمىدى. سالام ئۇنىڭ ئىسسىق بوينىدىن قۇچاقلىيالمىدى. ئۇنىڭ ھاياجانلىق نەپەس ئېلىشلىرىنى ئاڭلىيالمىدى، ئۇنىڭ ياقۇت كۆزلىرىدە جىلۋىلەنگەن مۇڭنىڭ كۆلەڭگىسىنىمۇ كۆرەلمىدى. سالامنىڭ قۇچاقلىرىدا تۇن بويى ساقلىنىپ تۇرىدىغان، ئۇنى ئەللەيلىتىپ ئۇيقۇ ئالىمىگە ئاپىرىدىغان ئاشۇ يىللىق ھارارەت ئۆچۈشكە باشلىدى.

سالامنىڭ قەلبى سېغىنىشتىن ھەسرەتكە تولىسا،

غەم ـ ئەندىشىلەردىن چوغقا تاشلانغان كاۋاپتەك پۈچۈلـ
ئاتتى. خۇددى قەلبىنىڭ، يۈرىكىنىڭ مەلۇم بىر بۆلىكى
ئۆزىدىن ئاجراپ كەتكەندەك، خاتىرىلىرىنىڭ ئەڭ مۇھىم
بىر قىسمى ئۇنتۇلۇپ قالغاندەك، ئەڭ گۈزەل بىر چۈشىنىڭ
شېرىن بىر باسقۇسى ئەسكە ئالالمايۋاتقاندەك بىئارام
بولاتتى. ئۇ قەلبىدە ئاجايىپ بىر تەشنالىقنى سېزەتتى،
سالام ئۆز قەلبىنىڭ ئانا مېھرىگە، ئانىنىڭ باھاردەك
يېللىق جامالىغا، قۇياشتەك ئىسسىق باغرىغا تەشنا بولۇـ
ۋاتقانلىقىنى سېزەتتى. ئاشۇ ئاتەش قۇچاقلارنىڭ هارارـ
تىسىز كۆزىگە ئۇيقۇ كەلمەسلىكنى، كۆڭلىگە ئارامسلىق
تاپالماسلىقنى چۈشىنەتتى. لېكىن ئاشۇ تۇيغۇلارنى تىل
بىلەن ئىپادىلەپ بېرەلمەيتتى، ئۇ ئەنسىرەيتتى. ئانىسـ
نىڭ نەگە كەتكەنلىكىنى، سېمىشقا كەلمەيۋاتقانلىقىنى
بىلمىگە ئۇرۇناتتى. ئىزدىمەكچى بولاتتى. لېكىن نەدىن
ئىزدەشنى، ئۆزى موھتاج بولغان ئاشۇ ئىسسىق قۇچاقلارنى
نەدىن تېپىشنى بىلمەيتتى. سالام ئىشىك ئالدىدىكى سۇـ
پىدا، ئاتىسىنىڭ يېنىدا ئاسمانغا تىكىلىپ ياتاتتى. ئاسـ
ماندا ساناقسىز يۇلتۇزلار چاراقلايتتى. قەلبىدە بولسا
خىيال دەرياسى دولقۇنلايتتى. ئۇنىڭ كۆزىگە ئانىنىڭ ئوتـ
لۇق ياقۇت كۆزلىرى كۆرۈنگەندەك بولدى. ئىسسىق بىر خىل
هارارەت ۋۇجۇدىنى يېللىتتى. ئاپئاق سۈت ئۆزۈلمەس
ئېقىن بولۇپ ئاغزىغا، يۈرىكىگە ئېقىپ كىرىشكە باشلىدى...
ياق، ئانام كەلمىدى. بۇ، دادامنىڭ قۇچىقى، مەن دادامـ

نىڭ قوينىدا، ئاپئاق سۈت نەدىن كەلدىكىنە؟ مەن ئا-
نامنىڭ ئەمچەكلىرىدىن شوراپ ئېمەتتىم. ئېمىلداشلىرىم
بىلەن تالىشىپ تۇرۇپ ئېمەتتىم. ئاپئاق سۈت، ئاپئاق،
ئىسسىق، تاتلىق سۈت ئېقىمى ... بۇ نەدىن كەلدىكىنە؟...
ئاسماندا بىر يۇلتۇز كۆچتى. بەلكىم ئېرىپ يوق
بولۇپ كەتكەندۇ، دادام شۇنداق دېگەن: يۇلتۇزلار ئار-
سىدىكى تارتىشىش كۈچ تەڭپۇڭلۇقى بۇزۇلغاندا، ئۇلار
كۆچىدىكەن، بىرى يەنە بىرىگە قوشۇلۇپ كېتىش ئۈچۈن
ئۇچىدىكەن. ئۇچۇش جەريانىدا چېچىلىپ، ئېرىپ گازغا
ئايلىنىپ كېتىدىكەن. بەزىلىرى مېتىئورىت بولۇپ يەر-
گىمۇ چۈشەرمىش ... بۇ ئاپئاق سۈت، ئاپئاق، ئىسسىق،
تاتلىق سۈت ئېقىمى ... نەدىن كەلدىكىنە؟ مەن ئانامنى
ئېمەتتىم، ئېمىلداشلىرىم بىلەن تالىشىپ تۇرۇپ ئېمەتتىم،
ئۇنىڭ ئەمچەك تۈگمىلىرى كۆپ ئىدى. ھەممىسىگە
يېتەتتى، شۇنداقتىمۇ يەنە تالىشاتتۇق. تالىشىپ تۇرۇپ
ئېمەتتۇق ...

سالام چۈش بىلەن خىيال، ئەسلىمە بىلەن ئارمان
ئوتتۇرىسىدىكى بوشلۇقتا ئۇچۇشقا باشلىدى. ئۇنىڭ كۆزى
يۇمۇلاتتىيۇ، يەنە ئېچىلىپ كېتەتتى، چۈش كۆرەتتى
ۋە يەنە خىيالغا چۆمەتتى ...

يات، گۈزەل، ياقۇت كۆزلۈك جانىۋارنى قۇچاقلاپ
كۆتۈرۈۋالغان ئاتا قۇم بارخىنى ئۈستىدىن ھاسىراپ -
ھۆمۈدەپ چۈشۈپ كەلدى. يات جانىۋار ئۇنىڭ قۇچاقلىرى-

دىن ئاجراشقا ئورۇنۇپ، توختىماي تىپىرلايتتى. ئۆيىنىڭ ئالدىغا كەلگەندە ئاتا ئۇنى يەرگە يانتۇ ياتقۇزۇپ قويدى. جانىۋار ئورنىدىن تۇرماقچى بولاتتى، يەنە يىقىلاتتى. ئاخىرى تىنچلىنىپ يېتىپ قالدى. لېكىن بېشىنى يەرگە قويمىدى. ئۇنىڭ چۆچۈگەن، خۇمارلاشقان كۆزلىرى زەڭگەر ئاسمانغا، زۇمرەت كۆلگە، كۈمۈشتەك يالتىراق قۇم بارخانلىرىغا تىكىلەتتى، كىچىككىنە ئوغۇل ئۇنىڭ ئالدىغا كېلىپ زوكۇنىپ ئولتۇردى، بالا جانىۋارنىڭ كۆزلىرى ئىچىدە يېنىۋاتقان چوغ — يۇلتۇزغا ھەيران بولۇپ قارايتتى، ئاتىنىڭ غودۇكشىغان ئاۋازى ئاڭلىنىپ تۇراتتى:

— ئالدى پۇتىنى پۇتۇنلەي چېقىپ تاشلاپتۇ، ھۇ نائەھلىلەر، قولۇمغىمۇ چۈشەرسەن، مەنمۇ ھەر قايسىڭغا پۇت چېقىلىشنىڭ تەمىنى تېتىتىپ قويمايدىغان بولسام، خەپ ...

ئاتا نېمىلەرنىدۇر تەييارلاپ، ئاخىرى جانىۋارنىڭ يېنىغا كەلدى، بالىنى ئۇنىڭ بېشىنى تۇتۇپ تۇرۇشقا بۇيرۇدى، بالىنىڭ قوللىرىغا يىپەكتەك يۇمشاق بەدەن، ئىسسىق ئېقىم ھارارەت بەردى، ئاتا بىر ھازا ھەپىلىشىپ جانىۋارنىڭ سۇنۇق پۇتلىرىنىڭ ئەتراپىغا تاريشا - تاختايلارنى تىزىپ تېڭىپ چىقتى.

— دادا، بۇ نېمە؟ ئۆچكىمۇ؟

— ياق بالام، ئۆچكە ئەمەس، بۇ چۆل گۈزىلى —

ئاھۇ. بەزىلەر ئۇنى كىيىك دەيدۇ، لېكىن بۇ كىيىك ئەمەس، قارىغىنا بۇ نېمىدېگەن گۈزەل! كۆزلىرىدە چوغ يېنىپ تۇرىدۇ، كۈندۈزدىمۇ يۇلتۇزلار ئۇنىڭ كۆزلىرىدە جۇلالايدۇ، بۇنىڭدىن مەشھۇر، خۇشپۇراق ماتېرىيال — ئىپار چىقىدۇ، كۈزدە ئۇ كىنىدىك تاشلايدۇ، يايلاقلارنى، چۆللەرنى خۇشپۇراقتا تولدۇرىدۇ، ھۇ، نائەھىللەر، قاپقان ئۇنىڭ ئالدى پۇتىنى چېقىۋېتىپتۇ، بوغاز ئوخشايدۇ.

ئاپئاق سۈت، ئاپئاق، ئېسىق، تاتلىق سۈت ئېقىمى، بۇ نەدىن كەلدىكىنە؟ مەن چۈش كۆرۈۋاتىمەنمۇ...

ئاھۇ ياخشى ساقايمىغان پۇتلىرى بىلەن دىڭكوسلىدى، ئۇنىڭ يېڭىلا تۇغۇلغان ئوغلاقلىرى بويىنىدىكى كىچىككىنە، تەبىئىي تۇمارلىرىنى لىكىلدىتىپ، ئانا ئاھۇنىڭ قورساقلىرىغا — ئاپئاق سۈت تولۇپ تۇرغان يىلىنىغا زەرب بىلەن ئۈسۈپ راھەتلىنىپ ئېمەتتى. ئانا ئاھۇنىڭ كۆزلىرىدە بەخت يۇلتۇزى، ئانىلىق ئىپتىخار. ئۇ بوينىنى بۇراپ ئوغلاقلىرىغا مېھرى بىلەن قاراپ قوياتتى.

مەخسۇس ئاھۇ ئۇچۇنلا ياسالغان قېلىن شادىلىق ئېگىز غارالنىڭ سىرتىدا قاراپ تۇرغان ئاتا - بالىمۇ ھۇشال، ئۇلار ئاھۇ ئوغلاقلىرىنىڭ ئانىسىنى تىزلىنىپ تۇرۇپ ھۇرمەت بىلەن ئېمىشىلىرىدىن، غارالنىڭ يوچۇقلىرىدىن چىقىپ سەكرەپ، قىيغىتىپ ئويناشلىرىدىن ئاجايىپ يېڭىلىق ھېس قىلاتتى، كۈلۈشەتتى، قەلبىلىرى خەيرلىك ئىشنىڭ لەززىتىدىن مەمنۇن ئىدى.

— سەنمۇ ئېمىپ باقامسەن؟

— ئاھۇنىمۇ؟

— ھەئە، ئېمىپ باققىنا، قانداق بولىدىكىن؟

ئاتا شوخلۇق بىلەن كۈلۈمسىرەپ، غارالدىن ئارىلىپ كىرىپ ئاھۇنى تۇتتى، بالا قاقاقلاپ كۈلۈپ ئاھۇنىڭ ئەمچىكىنى ئاغزىغا ئالدى، بۇرنى، ئەپەسلىرى خۇش هىددىن يايراپ كەتتى، بالا شورايتتى، لېكىن سۈت چىقمىدى، بالا قوللىرى بىلەن ئاھۇنىڭ ئەمچەكلىرىنى مۇجۇپ سىقىپ تۇرۇپ شوردى، ئاپئاق سۈت، ئېسىق، تاتلىق سۈت ئېقىمى ئۇنىڭ ئاغزىغا ئېقىپ كىردى، قەلبىگە، يۈرىكىگە، تومۇر - تومۇرلىرىغا ئېقىپ باردى.

— قانداقكەن؟

— تاتلىق، ئېسىق ئىكەن، يەنە ئازراق ئېمەيچۇ ...

ئاتا قاقاقلاپ كۈلدى، بالىمۇ قاقاقلاپ كۈلدى، بالا كۈلكىدىن توختاپ نېمىندۇر ئويلاپ قالدى، ئۇنىڭ كۆز قارىچۇقلىرىغا خىيال سايە تاشلىدى.

— دادا، ئانا دېگەن بالىسىنى ئېمىتىپ باقامدۇ؟

— ھەئە، ئانا بالىسىنى سۈت بىلەن ئېمىتىپ باقىدۇ، كىم سۈت بەرسە شۇ ئانا، سۈت دېگەن بەكمۇ ئۇلۇغ، سۈت بەرگەن ئانىمۇ ئۇلۇغ، ئەمدى ئاھۇ سېنىڭ ئاناڭ بولدى، سەن ئۇنىڭ سۈتلىرىنى ئەمدىڭ، ئوغلاقلىرى بىلەن ئېمىلداش بولدۇڭ، ۋاي چۆل بالىسى، چۆل

گۈزىلىنىڭ ئوغلى.

ئاتا قاقاقلاپ كۈلەتتى، بالا قول ۋە تىزلىرىنى يەرگە قويۇپ، تۆت پۇكلىنىپ، بېشىنى ئاھۇ ئوغلىقىنىڭ بوينىغا تىرىدى، ئېمىلداشلار ئۈسۈشۈپ، تىركىشىپ چاقا توزان كۆتۈردى. ئوغلاق كەينىگە داجىپ زەرب بىلەن ئۈسمەكچى بولغاندا، بالا قوللىرى بىلەن ئۇنىڭ زەربىسىنى توسۇۋالدى، ئۇ قاقاقلاپ كۈلەتتى. ئويناپ هارغان ئوغلاقلار تۇمارلىرىنى لىكىلدىتىپ يەنە ئانا ئاھۇنى ئېمىشكە باشلىدى، بالىمۇ كەلدى، ئۇ ئېمىلداشلىرى — ئوغلاقلار بىلەن تالىشىپ ئېمەتتى، ئانا ئاھۇ بوينىنى بۇراپ ئۇلارغا مېھرىبانلىق بىلەن قاراپ قويا تتى ...

ئاپئاق سۈت، ئاپئاق، مالال ۋە ئىسسىق سۈت ئېقمىسى، بۇ نەدىن ئېقىپ كەلدىكىنە؟ مەن چۈش كۆرۈۋاتمەنمۇ؟ ...

ئانا ئاھۇنىڭ چېقىلغان يۇتلىرى ساقايدى، ئۇ سەل — پەل ئاقسىمۇ بىمالال ماڭاتتى، ئوغلاقلار ئانا ئاھۇ بىلەن تەڭلىشىپ، بويلىشىپ قالدى، ئەمدى بالا ئۇلار بىلەن باش تىرەپ ئۈسۈشۈشكە، تىركىشىشكە جۇرئەت قىلالمايتتى، ئاتا ئانا ئاھۇنىڭ كۆزلىرىدىكى سېغىنىشنى، جۇدالىق هەسرىتىنى ئېنىق كۆردى، ئاتا غارالىنىڭ ئىشىكىنى ئېچىۋەتتى، ئانا ئاھۇ غارالدىن چىقىپ ئەتراپقا زوق بىلەن نەزەر سالدى، چۈشكۈرگەندەك

ئاۋاز چىقىرىپ يۇشقۇردى ۋە ئىككى ئوغلىنىنى ئەگەشتۈرۈپ قوم بارخانىنىڭ ئۈستىگە چىقىپ كەتتى. بارخاننىڭ ئۈستىگە چىققاندا، نېمە ئۈچۈندۇر توختاپ كەينىگە بۇرۇلۇپ قاردى. ئۇ خۇددى «ئوغلۇم، مېنىڭ سۈت بېرىپ باققان ئوغلۇم، قېنى كەينىمدىن ئەگەش ...» دېمەكچى بولغاندەك يەنە پۇشقۇرۇپ قويدى. شۇندىن كېيىن چۆل گۈزىلى چۆل قوينىدا غايىب بولدى...

ئاپئاق سۈت، ئاپئاق، تاتلىق، ئىسسىق سۈت ئېمىمى، بۇ نەدىن ئېقىپ كەلدىكىنە؟ مەن چۈش كۆرۈۋاتمەنمۇ؟...

ئىسكىرىپىنىڭ مۇڭلۇق ئاۋازى كۆل يۈزىگە يېيىلدى. ئۇ خۇددى تۇمەن يىللىق سېغىنىشنى، مىڭ ئەسرىلىك ھىجرانىنى، بىر جاھان ھەسرەتنى كۈيلەۋاتقاندەك، مۇڭلۇق، دەردلىك ئىدى. بالا پېتىۋاتقان قۇياشقا، ئۆچۈۋاتقان شەپەققە، ھىجران لىباسىغا، پۈركىنىۋاتقان كۆل يۈزىگە قاراپ تۇراتتى. ئۇنىڭ قۇلاقلىرىغا يېقىملا يەردىن تونۇش پۇشقۇرۇش ئاۋازى ئاڭلاندى. بالىنىڭ يۈرەكلىرى دۈپۈلدەپ كەتتى. ئۇنىڭ يىگىرمە مېتىرچە يىراقلىقتىكى كۆلنىڭ قىرغىقىدا، گۈگۈم يوشۇرۇنغان قومۇشلۇق ئارىسىدا تۇرغان ئانا ئاھۇغا ۋە ئېيىملىداشلىرىغا كۆزى چۈشتى. بالا ئۇلارغا يېقىنلاشتى. ئانا ئاھۇنىڭ يا قۇت كۆزلىرى مۇڭلۇق، ئۇ ئىسكىرىپكا ئاۋازىدىن مۇڭ

لىنىپ خىيالغا پاتقاندەك تۇراتتى. بالا تېخىمۇ يېقىنلاشـ
تى. ئانا ئاھۇ نېمىدىندۇر چۆچۈگەندەك بوش پـۇشقۇرۇپ
قويدى. بالا ئۇنى ئـۇركۈتۈپ قـويماسلىق ئۈچۈن ئارقـ
سىغا ياندى. ئۇ ئانا ئاھۇ ۋە ئـېمىلداشلىرىنـىڭ ئۆزىگە
ئەگىشىپ كېلىشىنى، بەش ئاي ماكان تـۇتقان غارالنىڭ
ئىچىگە كىرىشىنى، تۇنىنى ئاشۇ يەردە خـاتىرجەم ئۆتكۈـ
زۈشىنى ئارزۇ قىلاتتى. لېكىن ئۇنىڭ ئـانىسى ۋە ئېمىلـ
داشلىرى ئۇنىڭ ئارقىسىدىن كـەلمىدى. كۆل بـويىدىنمۇ
كەتمىدى، ئىسكىرىپكا ئاۋازى كۆل ئـۈستىدە ئـۇزۇنغىچە
ياڭراپ تۇردى.

— ئۇخلايلىمۇ، ئوغلۇم؟

— ئاھۇ ئاشۇ يەردە قالامدۇ؟

— ھەئە، ئۇ ئەمدى غارالنىڭ ئىچىگە كـىرمەيدۇ.
ئەركىنلىكتىن مەھرۇم بولۇشنى خـالىمايدۇ. ئـەركىنلىك
دېگەن ھەممە ئۈچۈن، ھەممە مەخلۇق ئۈچۈن مۇقەددەس.
ئەركىنلىك دېگەننى بىـلەمسەن؟ بولدى قـوي، ئـوغلۇم.
ئەمدى ئۇخلايلى، چوڭ بولغاندا ھەممىنى چۈشىنىسەن...

بالىنىڭ قەلبى ئاھۇ ئانىنىڭ ئـۆز يـېنىدا، كـۆل
بويىدا، قۇم بارخانلىرىنىڭ كەينىدە، توغراق شاخلىرىنىڭ
سايىسىدە ئىكەنلىكىنى. غـارالنىڭ ئـىچىگە كـىرمىگـەن
بولسىمۇ، بۇ يەردىن يـىراقلاپ كـەتمىگەنلىكىنى سېزىپ
تۇراتتى.

ئىككىنچى كۈنى، مۇڭلۇق ئىسكىرىپكا ئـاۋازى كۆل

سۈيىنى ئەللەيلىتىۋاتقان چاغدا، بالا ئاخشام ئاھۇ ئانىسىنى كۆرگەن يەرگە تىكىلدى. ئۇنىڭ قەلبىدە سېغىنىش ئەۋج ئۇراتتى. كۆپ ئۆتمەي ئاھۇ ئانا ئوغلاقلىرىنى ئەگەشتۈرۈپ كەلدى. كۆلدىن سۇ ئىچتى. ئىسكىرىپكىنىڭ ئاۋازىغا قۇلاق سېلىپ مۇڭلانغان ھالدا قاراپ تۇردى. ئۇنىڭ قاراشلىرىدىمۇ سېغىنىش بار ئىدى. بالا يېقىنلاپ باردى. ئاھۇنىڭ يالقۇت كۆزلىرىدە ئۆزىنىڭ كىچىكىنى كۆردى. ئۇنىڭ ئىسسىق، يۇمشاق، سېمىلىق بويىنىدىن قۇچاقلىدى، ئاھۇ ئۇركۈمىدى. خۇددى ئاشۇ قۇچاقلاشلارنى ئارزۇ قىلغاندەك بۇرۇلۇپ، مۇڭلۇق كۆزلىرى بىلەن بالىغا قاراپ قويدى. قۇچاقلىشىش ئۇزۇنغىچە داۋام قىلدى. تاكى ئىسكىرىپكا ئاۋازى كۆل سۈيىدە ئېرىپ يوق بولغانغا قەدەر داۋام قىلدى. ئاھ، ئانا تىنىقلىرى. ئاھ، ئانا ۋۇجۇدىدىن ئۇرۇلغان ھارارەت! سەندىن ئىسسىق، سەندىن ئۇلۇغ يەنە بىر نەرسە بارمۇ؟ مەن سېنىڭ بالاڭ، مەن سېنىڭ قوزاڭ...

ئاپئاق سۈت، ئاپئاق، ئىسسىق، تاتلىق سۈت ئېقىمى، بۇ نەدىن ئېقىپ كەلدىكىنە، مەن چۈش كۆرۈۋاتمەنمۇ؟...

تالاي كۈنلەر، تالاي تۈنلەر ئۆتتى. ئىسكىرىپكىنىڭ مۇڭلۇق ئاۋازى تالاي قېتىم كۆل سۈيىدە ئېرىدى. ئوتقاشتەك ئاھۇ كۆزلىرىدىكى چوغدەك قىزىل كەچكى شەپەق تالاي قېتىم كۆل سۈيىگە چۆكتى. ھەر كۈنى

گۈگۈمنىڭ قارا لىباسى كۆل يۈزىنى يېپىۋاتقان چاغدا بالا ئاھۇ ئانىسىنىڭ بوينىدىن ئەنە شۇنداق قۇچاقلايتتى. ئاشۇ ئىسسىق، يۇمشاق، مۇلايىم بويۇندىن ئانا مېھرىنى ھېس قىلاتتى. يەنە تىل بىلەن ئىپادىلەپ بەرگىلى بولمايدىغان بۇرغۇن ـ نۇرغۇن نەرسىلەرنى ھېس قىلاتتى.

ئاپئاق سۇت، ئاپئاق، ئىسسىق. تاتلىق سۇت ئېمى. بۇ نەدىن ئېقىپ كەلدىكىنە؟ مەن چۈش كۆرۈۋاتمەنمۇ؟

پۇشقۇرغان ئاۋازدىن چۆچۈگەن سالام كۆزلىرىنى ئاچتى، ئاسماندا سانا قسىر يۇلتۇزلار چاراقلايتتى. يانىدىن ئاتىنىڭ پۇشۇلداپ نەپەس ئېلىشى، كۆلدىن ياۋا ئۆردەكلەرنىڭ غاقىلداشلىرى ئاڭلىناتتى. سالام يانغا ئۆرۈلدى. سۈپىنىڭ يېنىدا ئانا ئاھۇ قاراپ تۇراتتى. سالام كۆزىنى يۇمدى، مەن چۈش كۆرۈۋاتمەنمۇ؟ ئۇ كۆزلىرىنى يەنە ئاچتى، راست، ئاھۇ ئانا ئۇنىڭغا قاراپ تۇراتتى. ئۇ ئورنىدىن تۇرغان پېتى يالىڭاچ بىلەكلىرى بىلەن ئانا بوينىغا گىرە سالدى. ئىسسىق ھارارەت بەدىنىگە ئۆرۈلدى. يۈرىكىنىڭ دۈپۈلدىشى ئانا يۈرىكىنىڭ دۈپۈلدەشلىرى بىلەن قوشۇلۇپ كەتتى. ئانا ئاھۇ بوينىنى قىيا بۇراپ سالامغا قاراپ تۇراتتى. ياقۇت كۆزلەر چاقنىغان يۇلتۇزدەك كۆرۈنەتتى. سالام ئاھۇنىڭ بوينىدىن قولىنى ئاجرىتىپ، ئۇنىڭ دۈمبىسىنى سىلىدى، قۇلىقىنىڭ ئارقىسىنى قاشلىدى. مەڭ

زىنى ئانا ئاھۇنىڭ ياقۇت كۆزلىرىگە ياقتى، ئۇنىڭ قەلـ بىدە سۆيۈنۈش ھېسسى داۋالغۇيتتى. قەلبى بـىرلا سۆزنى تەكرارلايتتى: «ئانام كەلدى، ئانام سالامەت ئىكەن. مېـ نى سېغىنىپتۇ، مېنى كۆرگىلى كەپتۇ. ئـۇ مېنى كـۆرگىلى كەپتۇ...»

ئىككى يۈرەك قوشۇلۇپ دۇپۇلدەيتتى. ھـىجرانىنىڭ ئاخىرلىشىش، ۋىسالنىڭ باشلىنىش نۇقتىسى مەڭگۈ مۇشۇ دەقىقە بولىدىغاندەك، ئەمدى ھىجران ئـەبەدىي ئاخىرلـ شىدىغاندەك، ۋىسال قۇياشى مەڭگۈ پاتمايدىغاندەك شاد ـ لىق پەدىسىگە دۇپۇلدەيتتى، ئىككى يۈرەك، ئىككى قەلب بىر ـ بىرىگە خىتاب قىلاتتى:

«ئاھ بـالام!»

«جان ئانام!»

مۇڭلۇق ئىسكىرىپكا ئـاۋازى يـاڭرىدى. قـاچاندۇر ئۇيغىنىپ كەتكەن ئاتا ۋىسال تەنتەنىسىگە مـۇزىكا تەڭ كەش قىلىشنى ئۇنتۇمىغانىدى. كۆلنىڭ ئۇستىنى، دامبـ نى، قۇم بارخىنىنى ئىسكىرىپكا ئاۋازى قاپلىدى. ئۇنىڭ دا ۋىسال شادىيانىسىدىن كۆرە زېدىلەنگەن يـۈرەكلەرنىڭ مۇڭى بەكرەك جاراڭلايتتى. ئىسكىرىپكا «ھىجران دېمەكـ لىك مۇڭ، ۋىسالمۇ مۇڭ، دۇنيانىڭ ئۆزى مـۇڭلانغان دۇنـ يا...» دەپ كـۈيلەۋاتقاندەك تـۈيۈلاتتى. ئـاھ خـۇدا، ئۇ سېغىنىش كـۈيلىرىنى، شـادلىق كـۈيلىرىنى كـۈيلەشنـى بىلمەمدىغاندۇ؟

تۇننىڭ، تەبىئەتنىڭ مۇڭلىرىغا يۇرەك مۇڭلىرى قوشۇلۇپ كەتتى. ئاسمان، كۆل، قۇم بارخىنى يۇلتۇزلۇق تۇن مۇڭلىنا تتى. ئوتلۇق يۇلتۇزمۇ، ياقۇت كۆزلەرمۇ مۇڭلىنا تتى. كامالچىنىڭ قىللىرىدىن، ئىسكىرىپكىنىڭ سىملىرىدىن «جان بالام، جان بالام، سەن ئانا مېھرىگە شۇنچىلىك تەشنامۇ؟ مەن سېنىڭ ئۇۋالىڭغا قالدىم. ياق، مەن سېنى ئانا مېھرىگە قاندۇرىمەن، قىش ئۆتۈپ، يىلىق ياز كەلسۇن، مەن سېنى...» دېگەن ئىدا جاراڭلىغانىدەك بولاتتى.

سالامنىڭ قەلبىدىن يىغا - زارغا ئوخشاش بىر سىزىم بالقىدى. ئۇ ئانا ئاھۇنىڭ بويىنىدىن يەنىمۇ مەھكەمرەك قۇچاقلىدى.

5

سالام سىنىپتىن چىقىپ ۋاسكېتبول مەيدانىنى بويلاپ ماڭدى. ۋاسكېتبول مەيدانىنى بۇك - باراقسان دەرەخلەر قورشاپ تۇراتتى. مەيداندا توپ ئويناۋاتقان ئوقۇغۇچىلارنىڭ خۇشال ئاۋازلىرى ياڭرايتتى. سالام ۋاسكېتبول مەيدانىنى يانداپ ئۆتۈپ، پۇتبول مەيدانىنىڭ قىرغىقىغا كېلىپ توختىدى. پۇتبول ئويناۋاتقانلارنىڭ ھاي - ھۇيلىرى، سىرتتىكى ھە - ھۇچىلارنىڭ قە-

قاس ـ چۇقانلىرى مەكتەپ شادىيانىسىنى ئەۋجىگە كۆتۈرگەندى. سالام پۇتبول ئويناۋاتقانلارغا قاراپ تۇردى. كۆزى مەيداندا، كۆڭلى بىممىنىدۇر كۆتەتتى. ئۇ ئىككى ھەپتىدىن بېرى، ياق بىر ئايدىن بېرى دەل مۇشۇ چاغدا ـ كۈن پېشىنغا قايرىلغان چاغدا مەيدانغا چىقاتتى. ساۋاقداشلىرىنىڭ ئويۇنلىرىغا قاراپ تۇراتتى. كۆڭلىدە بولسا خۇددى بۇگۈنكىدەك نېمىنىدۇر كۆتەتتى... ئۇ دەرسلەرگە تېزلا يېتىشىۋالدى. لېكىن مەكتەپ ھاياتى، شەھەر يېڭىلىقلىرى، كوچا ـ رەستىلەر، كىنو، كونسېرت، توپ مۇسابىقىسى .... ھەممىسى ئۇنىڭغا يېڭى ۋە ھەيران قالارلىق تۇيۇلاتتى. شۇنداقتىمۇ بۇ يېڭىلىقلار ئۇنىڭ قەلبىنى پۈتۈنلەي رام قىلىپ كېتەلمىدى. ئۇ مۇشۇلار ئىچىدىن ئۆزى تەشنا بولغان بىر ئىشنىڭ يۈز بېرىشىنى كۈتەتتى.

سالام مەيدە يانچۇقىنى سىلاپ قويدى. ئۇ يەردە ئاتىسى بەرگەن، ئۇچ بۇرجەك قىلىپ قاتلانغان خەت بار ئىدى. خوشلىشىدىغان چاغدائاتا ئۇنىڭغا: «سېنى ئىزدەپ كېلىدۇ. چوقۇم ئىزدەپ كېلىدۇ. سېنى ئىسسىق باغرىغا بېسىپ كۆزياشلىرىنى تۆكىدۇ. شۇچاغدا بۇ خەتنى ئۇنىڭغا بەرگىن» دېگەن. ماناببر ئاي ئۆتتى. سالامنى ھېلىقى شوپۇرتاغسىدىن باشقا ھېچكىم ئىزدەپ كەلمىدى. ئۇمۇ پەقەت ھەر قېتىم چۆلگە كىرىپ ـ چىققاندا بىر قېتىم ئىزدەپ كېلەتتى ۋە «ھە، چۆل بالىسى، خېلى كۆنۈپ قالغاندەك تۇرامسەن؟ يەكشەنبە كۈنلىرى بىزنىڭ ئۆيگە بېرىپ تۇر جۇ

مۇ...» دەپ كېتىپ قالاتتى، لېكىن سالامنى قۇچاقلاپ، ئىسسىق كۆز ياشلىرىنى تۆكىدىغان ئادەم ئىزدەپ كەلمىدى. سالام مانا شۇنى كۆتەتتى.

سالامنىڭ قەلبىدە ھېلىمۇ چۆل ھەققىدىكى ئەسلىمىلەر داۋالغۇيتتى. زۇمرەت كۆل، قۇم بارخانلىرى، شامال چىقسىلا پىچىرلايدىغان قومۇشلۇق، ئىككى ئۆزۈن بويۇن ئاق قۇ، تاڭ سەھەردىلا ئۇنى ئويغىتىدىغان ئاتا، بۇز-غۇنلاپ تۇرىدىغان ئىسسىق خام سۇت، مۇڭلۇق ئىسكىرىپكا ئاۋازى، ئاھۇنىڭ ياقۇت كۆزلىرى ئۇنىڭ كۆز ئالدىدا گەۋدىلىنەتتى. قەلبى سېغىنىش بىلەن تولاتتى. «ھەي، بۇ يىلمۇ كەلمىسەم بوپتىكەن. ئاتام بىچارە يالغۇز قالدى. ئاھۇ ئانامۇ يالغۇز قالدى، ئاتامنىڭ ئىسكىرىپكىسى يەنىمۇ مۇڭلۇق كۈيلەرگە كۈيلەيدىغان بولۇپ كەتكەندۇ. ئاتام يالغۇز زېرىككەندۇ. ئۇ چاغلاردىغۇ مەن بىلەن پاراڭلىشاتتى. ئەمدى كىم بىلەن پاراڭلىشىۋاتقاندۇ؟ بىچارىگە ھەپتە - ھەپتىلەپ ئادەم زۇۋاننى ئاڭلاش-قا توغرا كەلمەس. گەپلىشىدىغان، مۇڭدىشىدىغان ئادەم تېپىلماس، ھېلىمۇ ياخشى، ھېلىقى يېرىم ئۆتكۈزگۈچلۈك رادىئو قوبۇللىغۇچنىڭ بولغىنى...» سالام قەلبى سېغىنىش بىلەن تولغان چاغلاردا تولاراق مۇشۇنداق خىيال قىلاتتى. ئاتىسى ھەققىدە ئويلايتتى. ھېلىقى ياقۇت كۆزلۈك ئاھۇ ئانىسىنىمۇ ئويلايتتى. ئۇنىڭ دۇمبىسىنى سىلىغۇسى، قۇلاقلىرىنىڭ كەينىنى قاشلاپ قويغۇسى كېلەتتى...

ئاشۇ كۈنى ئاتا ئەتىگەنلىك ئىشلىرىنى تۈگىتىپلا ئاپتوبۇس شوپۇرى بىلەن ئۇچرىشىدىغان جايغا كەتكەنىدى. چۈشتە گېزىت ـ كىتاب ۋە باشقا نەرسىلەرنى كۆتۈرۈپ قايتىپ كەلدى. گېزىت ـ كىتابلارنى سالامغا تۇتقۇزدى ـ دە، كۆلگە، قومۇشلۇققا، قۇم بارخىنىغا قاراپ ئۆزۈنغىچە جىممىدە ئولتۇردى. ئۇنىڭ قەلبىدە ئاللىقانداق بىر ئىش توغرىسىدا كۈرەش بولۇۋاتقانىدەك تۇيۇلاتتى. چۈشتىن كېيىن ئۇ بېلىق تۇتۇۋاتقان سالامنى چاقىردى.

ـــ تەييارلان، سەن مەكتەپكە بارىدىغان بولدۇڭ. شوپۇر تاغاڭ سۆزلىشىپ قويۇپتۇ. ئەتىگى ئاپتوبۇس بىلەن ماڭىمىز.

ـــ يېزىدىكى مەكتەپكىمۇ؟

ـــ ياق، شەھەردىكى مەكتەپكە، سەن شۇ يەردە يېتىپ ئوقۇيسەن، تاماقنىمۇ مەكتەپنىڭ ئاشخانىسىدىن يەيسەن.

سالام كۈلمەكچى، ئاپئاق چىشلىرىنى چىقىرىپ ھەجايىماقچى بولغانىدى، لېكىن ئاتىسىنىڭ كۆزلىرىدىكى ھەسرەتنى كۆرۈپ توختاپ قالدى، ئۇ شۇ بىر دەقىقە ئىچىدە بۇنىڭ ئايرىلىش ئىكەنلىكىنى، ئاتىسىدىن ئايرىلىپ يىراقلارغا كېتىدىغانلىقىنى، كۆلدىن، قۇم بارخانىدىن، چۈجىلىرىدىن ئاھۇ ئانىسىدىن ئايرىلىدىغانلىقىنى چۈشەنگەنىدى، كۆزلىرىدىن خۇشاللىق بىلەن ھەسرەتنىڭ ئارىلاشمىسى ئۇچقۇنىدىدى. ئۇ مۇڭلانغانىدەك جىممىدە تۇرۇپ قالدى.

— تەييارلان، كىتاب - ژۇرنالىلىرىڭنى ساندۇققا سال، نەرسە- كېرەكلىرىڭنى يىغىشتۇر. — ئاتا يەنەبىر قېتىم تەكرارلىدى.

شۇكۇنى كەچتە سالام ئاھۇ ئانىسى بىلەن ئۇزۇنغىچە مۇڭداشتى. ئۇنىڭ بويىنىدىن ئۇزۇنغىچە قۇچاقلاپ تۇردى. دۇمبىسىنى، قۇلاقلىرىنىڭ كەينىنى قاشلىدى.

— ئەمدى كېتىدىغان بولدۇم، ئوقۇمىسام بولمايدۇ، مېنى ئۇنتۇما، سەن مېنىڭ ئانام، ئاق سۈت بەرگەن ئانام، مېنى ئۇنتۇما، قىشلىق كانىكول باشلانسلا قايتىپ كېلىمەن، سېنىڭ بويۇڭدىن يەنە قۇچاقلايمەن، سېنى يەنە قۇچاقلايمەن... —سالام ئاھۇغا قاراپ ئاخىرقى سۆزلىرىنى ئېيتتى.

شۇ كۈنى ئاخشىمى ئاتىمۇ سالامغا ئاخىرقى سۆزلىرىنى دېدى:

— ئاھۇ سېنىڭ ئاناڭ ئەمەس، سەن بۇنى چۈشىنىدىغان ياشقا يەتتىڭ، سېنىڭ ئاناڭ شەھەردە، شەھەرگە كەلگەنلىكىڭنى ئاڭلىسلا سېنى ئىزدەپ كېلىدۇ. باغرىغا بېسىپ ئىسسىق كۆز ياشلىرىنى تۆكىدۇ. ئانا دېگەن بالاغا چىدىمايدۇ. بىچارە ئون يىلدىن بېرى سېنى بىر مىنۇت-مۇ ئۇنتۇمىغانىدۇ، بىر مىنۇتمۇ يادىدىن چىقارمىغانىدۇ. ئۇكىچىك ۋاقتىڭدا ساڭا بەكمۇ ئامراق ئىدى... نېمىشقا مېنى ئىزدەپ كەلمەيدۇ دەمسەن؟ ئاھ بالام. بۇلارنى ساڭا

چۈشەندۈرۈپ بولغىلى بولمايدۇ. ئۇنىڭغا مەن يامانلىق قىلغان. ئۇنىڭ قەلبىنى يارا قىلغان. سېنى ئۇنىڭ باغرىدىن تارتىۋېلىپ، ئۇنى ئۆيدىن قوغلاپ چىقارغان ... ئۇ مېنى كۆرۈشنى، مېنىڭ چىرايىمغا قاراشنى خالىمايدۇ. مەن سىلەرنى جۇدا قىلغان. بۇ قېتىم شەھەرگە بارساڭ ئۇ سېنى چوقۇم ئىزدەپ كېلىدۇ. سېنى باغرىغا بېسىپ، ئىسسىق كۆز ياشلىرىنى تۆكىدۇ. شۇ چاغدا سەن بۇ خەتنى ئۇنىڭغا بەر. ئۇ مېنى، مەندەك بىر تاش يۈرەكنى كەچۈرسۇن. سەنمۇ مېنى كەچۈر، مەن...

بۇ سېنتەبرنىڭ باشلىرىدىكى گەپ ئىدى. ئەتىسى ئۇلار شەھەرگە كەلدى. سالام شەھەرنىڭ كەڭ كوچا - رەستىلىرىگە، ئېگىز، ھەيۋەتلىك، كۆركەم بىنالارغا ھەيران بولۇپ قاراپ قالدى. ئاتا شەھەرنىڭ ئاشۇ كوچىلىرىدىن ئۆتۈپ شوپۇر دوستىنىڭ ئۆيىگە كېتىۋاتقانىدىمۇ، ئەتىسى سالامنى باشلاپ مەكتەپكە ئاپارغانىدىمۇ خۇددى نېمىدېگەندۇر بىر نەرسىدىن خۇدۇكسىرىگەنىدەك بېشىنى سېلىپ ماكىدى. كىشىلەردىن ئۆزىنى قاچۇرىدى. ئۇنىڭ كۆرۈنۈشىدىن، باشقىلارنىڭ ئۆزىنى تونۇپ قېلىشىدىن ئەنسىرەۋاتقانلىقى چىقىپ تۇراتتى.

ئاتا سالامنى ئورۇنلاشتۇرۇپ قويۇپ قايتىدىغان چاغدا، ئۇنىڭغا ئۇزۇنغىچە نەسىھەت قىلدى. ئەمدى ئۇنىڭ مۇستەقىل ياشايدىغانلىقىنى، ئۆزىدىن ئۆزى خەۋەر

ئالمسا بولمايدىغانلىقىنى ئەسكەرتتى. ئاخىردا:

ــ مەن ئەمدى كەلمەيمەن، شەھەرگە كېلىشكە، شەھەر ئادەملىرىگە كۆرۈنۈشكە مېنىڭ يۈزۈم چىدىمايدۇ. قىشلىق تەتىلدە شوپۇر تاغاڭ بىلەن بىللە كۆلگە قايتىمەن، مەن ساڭا كېرەكلىك نەرسىلەرنى ئەۋەتىپ تۇرىمەن. تۇرمۇشتا رەتلىك بول، ساۋاقداشلىرىڭ بىلەن ياخشى ئۆت، ئۇستازلىرىڭنىڭ گېپىنى ئوبدان ئاڭلا... مەن ئەمدى تاكى قىشلىق تەتىلگىچە سېنى كۆرەلمەيدىغان بولدۇم، ــ دېدى. ئۇنىڭ ئاۋازى بوغۇلۇپ، كۆزلىرى قىزاردى، سالام ھېچنىمە دېمەي، جىممىدە قاراپ تۇردى.

مانا ئەمدى سالامنىڭ شەھەرگە كېلىپ ئوقۇشقا باشلىغىنىغا، ئاتىسىدىن ئايرىلغىنىغا بىر ئاي بولدى. بۇ بىر ئاي ئىچىدە سالام ساۋاقداش ــ ياتاقداشلىرىدىن دوست تاپتى. كىنو ــ كونسېرتلارغا بېرىشنى، يەكشەنبە كۈنلىرى بازار چۆگىلەشنى ئۆگەندى. دوستلىرى بىلەن مەكتەپنىڭ مەيدانلىرىدا، دەرسخانىنىڭ كارىدورلىرىدا قىيغىتىپ چاپتى. لېكىن نېمىشقىدۇر ھەر كۈنى دەرسلەر ئايا غلىشىپ ئىختىيارىي پائالىيەت باشلانغان چاغدا ئۇنىڭ كۆز ئالدىدا ئاتىسى سۆزلەپ بەرگەن ھېلىقى ئانا گەۋدىلىنەتتى. ئۇ ئانىسىنىڭ سىماسىنى ئەسلىيەلمەيتتى. ئانىسىنى ئويلىغان چاغدا نېمىشقىدۇر چۆل، ئاھۇ كۆز ئالدىدا نامايان بولاتتى. مۇڭلۇق ئىسكىرىپكا ئاۋازى ئاڭلانغاندەك، قومۇشلۇقنىڭ ئىچىدىن پۇشقۇرغان ئاۋاز

ئاڭلىنىپ ئۆزىنى يېنىغا چاقىرىۋاتقاندەك تۇيۇلاتتى. مۇڭ ۋە مېھرىبانلىق تۆكۈلۈپ تۇرغان ياقۇت كۆزلەرنى كۆرگەندەك بولاتتى...

بىرنەچچە كۈن ئىلگىرى ياتاقدىشى ئەكبەرنىڭ ئانىسى كەلدى. يېراق بىر تاغدىكى كاندىن بالىسىنى كۆرگىلى كەلگەن ئېگىز بويلۇق بۇ ئانا ئەكبەرنى باغرىغا بېسىپ پېشانىسىدىن سۆيدى. ئوغلىنىڭ چىرايىغا تىكىلىپ: «ئورۇقلاپ قالغاندەك تۇرامسەن، قوزام؟ نېمە بولدۇڭ؟ ئاغرىپ قالمىغانسەن ـ ھە» دەپ پىچىرلىدى. سالام ئانا ـ بالىنىڭ دىدارلىشىشىغا كۆزلىرىنى ئۇزمەي قاراپ تۇردى. ئانىنىڭ نەملەشكەن كۆزلىرىدىن مۇڭ ۋە مېھرىبانلىق تۆكۈلۈپ تۇراتتى. سالام ئاھۇ ئانىسىنىڭ ياقۇت كۆزلىرىنى يادىغا ئالدى: «نېمىدېگەن ئوخشايدۇ ـ ھە، بەلكىم مېنىڭ ئانامۇ ئەكبەرنىڭ ئانىسىغا ئوخشايدىغاندۇ، ئېگىز بوي، نۇر چىراي. ئىسسىق قۇچاق... ئۇنىڭ كۆزلىرىدىنمۇ مۇڭ ۋە مېھرىبانلىق تۆكۈلۈپ تۇرىدىغاندۇ. ئۇمۇ ئەكبەرنىڭ ئانىسىغا، ئاھۇ ئانامغا ئوخشاش مۇڭلىنىپ قارايدىغاندۇ. ئاھ، مەن ئۇنى قانغۇدەك قۇچاقلىۋالسام ـ ھە؟ ئۇنىڭ باغرىغا باش قويسام، ئۇنىڭ يۈرەك سوقۇشلىرىنى ئاڭلىسام، ئۇنىڭ يېقىملىق پىچىرلاشلىرى قۇلاق تۈۋىمدە جاراڭلىسا...»

مانا شۇنىڭدىن كېيىن سالام كۆز ئالدىغا ئانىسىنى ئېگىز بوي، نۇر چىراي ھالەتتە كەلتۈرىدىغان بولدى.

قىرىق ياشلاردىن ئاشقان تىل ـ ئەدەبىيات ئوقۇتقۇچىسى قەمەر خانىم بىر كۈنى دەرستىن كېيىن سالامغا: «داداڭ تالانتلىق مۇزىكانت ئىدى، ئۇنىڭ ئۆمرى چۆلدە ئۆتۈپ كەتتى. چۆل ئۇنىڭ تالانتىنى كۆمۈپ تاشلىدى. ئەمدى سەن ئۇنىڭ ئىزىنى باسىسەن. تىرىشىپ ئۆگىنىپ، داداڭ قولىدىن بېرىپ قويغان نەرسىلەرنى سەن تاپ. ئۇنى خەلقىگە، ئەلگە كۆرسەت...» دېدى. قەمەر خانىمنىڭ كۆزلىرىدىنمۇ مۇڭ ۋە مېھرىبانلىق تۆكۈلۈپ تۇراتتى. سالامغا ئۇنىڭ سۆزلىرى خۇددى ئانىسىنىڭ پىچىرلاشلىرىدەك ئاڭلاندى. شۇنىڭدىن كېيىن سالام ئىككى ـ ئۈچ كۈنگىچە ئانىسىنى ئاشۇ سېمىز خانىمنىڭ ھالىتىدە تەسەۋۋۇر قىلىپ يۈردى. ئاشۇ سېمىز، ئىسسىق، يۇمشاق قۇچاقلارنى ئانىسىنىڭ قۇچاقلىرى سىياقىدا تەسەۋۋۇر قىلىپ باش قويۇشنى ئارزۇ قىلدى.

لېكىن ئېگىز بويلۇق ئانا ئەكبەرنىڭلا ئانىسى، ئەكبەرگىلا خاس ئانا ئىدى. ئۇ سالامغا قاراپ پەقەت مۇڭلۇق كۈلۈمسىرەپلا قويدى. پاكار، سېمىز خانىم پەقەت ئوقۇتقۇچى ئىدى. ئۇ پەقەت تەربىيىلابېرەلەيتتى. ھېچقايسىسى سالامنىڭ ئانىسى ئەمەس ئىدى، ئۇلار سالامغا ئانا باغرىنىڭ يىللىقلىقىنى، ئانا مېھرىبانلىقىنى بېرەلمەيتتى. ئۇنىڭ قولاقلىرىغا ئانا پىچىرلاشلىرىنىمۇ ئاڭلىتالمايتتى...

سالام ئانىسىنىڭ كېلىشىنى، ئاتىسى ئېيتقانىدەك

ئىسسىق باغرىغا بېسىپ قۇچاقلىشىنى كۈتەتتى. ئون يىل كۆرۈشمىگەن ئانا ـ بالا دىدارلىشىدىغان ئۇلۇغ كۈننىڭ يېتىپ كېلىشىنى كۈتەتتى...

سالام پۇتبول مەيدانىنى بويلاپ مېڭىپ، قويۇق مەجنۇنتاللىق ئارىسىدىكى تاش ئورۇندۇققا كېلىپ ئولتۇردى. يانچۇقىدىن ئاتىسىنىڭ خېتىنى ئالدى. «ئوقۇپ كۆرەيچۇ، بەلكىم ئانام توغرىسىدا بىرەر نەرسە بىلىپ قالارمەن. دادام نېمىلەرنى يازدىكىن؟» سالام خەتنى ئاچتى. ھەيران بولدى. بىرىنچى بەتنىڭ بېشىدا ئانىسىنىڭ ئىسمىمۇ، خىتاب ـ قاراتمىلارمۇ، ھەتتا «سالام» دېگەن سۆزمۇ يوق ئىدى، خۇددى ماۋزۇسىز يېزىلغان ماقالىغىلا ئوخشايتتى.

«مېنىڭ سىزگە خەت يېزىشقا سالاھىيىتىمۇ، يۈزۈمۇ يوق. سىزنىڭ ئالدىڭىزدا مەڭگۈ پاكلانماس گۇناھكارمەن. لېكىن ئىككىمىزنى باغلاپ تۇرىدىغان، ئىككىمىزگە ئورتاق بولغان بىرلا بالا مېنى مەجبۇرىيەت تۈيغۇسىغا ئېلىپ كەلدى. ئاشۇ بالا توغرىسىدا سىزگە مۇراجىئەت قىلىشقا مەجبۇرمەن. مېنى كەچۈرۈڭ، يۈرەك يالىرىتمىزنى ئەسكە سالغانلىقىمنى، ياشارتقانلىقىمنى كەچۈرۈڭ ...

مەن گۇناھ ـ سەۋەنلىكلىرىمگە ئون يىل توۋا قىلدىم. ياق، مېنىڭ توۋا قىلىشىم دىندارلارنىڭ، دىنغا ئىشىنىدىغان مۇرتلارنىڭ توۋا قىلىشىغا ئوخشىمايدۇ.

مەن گۈناھ كىرلىرى بىلەن بۇلغانغان قەلبىمنى قۇياشنىڭ ئالتۇن نۇرلىرىدا، زۇمرەت سۇ، ئاپئاق سۈت، پاك شامال ۋە كرىستال قۇم دانىچىلىرىدە ئون يىل يۇيۇپ چايقىدىم. مەن پاكلاشتىمۇ؟ قەلبىم، ۋىجدانىم تازىلاندىمۇ؟ ئۆزۈمنى ۋىجدانەن كامالەتكە يەتكۈزدۇممۇ؟ مەن كەچۈرۈمگە سازاۋەر بولالامدىمەن؟

لېكىن مېنىڭ گۈناھىم كەچۈرگۈسىز گۈناھ، ۋىجدانىم ئۆزۈمنى مەڭگۈ كەچۈرمەيدۇ. مەن قەلبىمنى ئون يىل يۇيۇپ چايقىدىم. ئېتىكاپتا ئولتۇرغان زاھىتتەك ئون يىل پاكلىق تىلىدىم، ئۆز ۋىجدانىمدىن ئون يىل كەچۈرۈم تىلىدىم. لېكىن يۇيۇپ چايقىغانسېرى قەلبىمدىكى كىر-داغلار خۇددى دەريانىڭ تېگىدىكى خوتەن قاشتېشىدەك يەنىمۇ روشەنلىشىپ چىقتى. ۋىجدانىمدىن ئۇرغۇغان ئەيىبلەش ساداسى يەنىمۇ بەكرەك كۈچەيدى. قەلبىمگە ئازاب سالغۇچى شاۋقۇن قۇلاقلىرىم تۈۋىدىن بىر دەقىقە-مۇ يىراقلاشمىدى.

سالام — سىزئون يىلدىن بېرى بىر قېتىممۇ كۆرمىگەن ئوغلىمىز، بىر مەزگىل شوخلۇق قىلىپ ئاھۇنى ئەمگەنىدى. شۇ چاغدا ئۇنىڭ سورىغان بىر سوئالىغا مەن «كىم سۈت بىلەن ئېمىتىپ باقسا شۇ ئانا بولىدۇ. سەن ئاھۇنىڭ ئوغلى بولدۇڭ» دەپ جاۋاب بەرگەن. بۇ، سالام خېلى چوڭ بولغاندىكى ئىش. ئۇنىڭ بۇ گەپكە ئىشىنىپ قېلىشىنى نەدىن بىلەي؟ مانا ئەمدى ئۇ راستتىنلا ئاھۇنى ئانام

دەپ يۈرىدۇ. ئەگەر يالقۇنلۇق مېھىر بىلەن ئاھۇنى قۇچاقلايدۇ، ئاھۇنىڭ باغرىغا باش قويىدۇ. ئاھۇ بىلەن مۇڭداشمىسا، ئاھۇ بىلەن خوشلاشمىسا كۆزىگە ئۇيقۇ كەلمەيدۇ. ئاھ، بالا قەلبى ئانا باغرىغا، ئانا مېھرىگە نەقەدەر موھتاج؟ ئۇنىڭغا راست بولمىسمۇ، ئانا كېرەك ئىكەن. غايىبانە بولسىمۇ ئانا كېرەك ئىكەن.

مەن سالامنىڭ كۆزلىرىدىكى ئانا تەشنالىقىنى ھەر قېتىم كۆرگىنىمدە ئۆزۈمنىڭ گۇناھكارلىقىمنى، مەڭگۈ پاكلانماس گۇناھقا دۇچار بولغانلىقىمنى يەنىمۇ بەكرەك چۈشىنىمەن. مەن ئۇنى ئانا مېھرىدىن، ئانا باغرىدىن جۇدا قىلدىم. ئۇنى تىرىك يېتىم قىلدىم، مېنىڭ بۇ گۇناھىمنى ۋىجدانىم كەچۈرەلەمدۇ؟

مەن سالامنى ئانىدەك مېھرىبانلىق بىلەن بېقىپ چوڭ قىلدىم، تەربىيىلىدىم. ئۇنىڭ ئارزۇ ـ تىلەكلىرىنى پۈتۈن ۋۇجۇدۇم بىلەن ئىشقا ئاشۇردۇم. مېنىڭ ئالدىمدا ئۇنىڭ دىلى ئازار يېمىدى، بۇيىنى قىسىلىپ قالمىدى. لېكىن مەن يەنىلا ئانىسىنىڭ ئورنىنى باسالمىدىم. ئانا مېھرىنى، ئانا ئىسسىقلىقىنى ئۇنىڭغا يەتكۈزەلمىدىم. بالا نەزىرىدە ئاتىنىڭسالقىن يەلكىسى ئانىنىڭ ئىسسىق قۇچاقلىرىغا يەتمەيدىكەن، ئاتا مېھرى ئانا مېھرىنى ئالدىداھېچنېمىگە ئەرزىمەيدىكەن. ئانىنىڭ ئاچچىقلاپ چېچىلىشلىرى ئاتىنىڭ سۆيۈپ ئەركىلىتىشلىرىدىن تاتلىقراق ئىكەن...

مېنىڭ گۇناھىم كەچۈرگۈسىز گۇناھ، ئۇ قەلبىمدە

مەڭگۈلۈك داغ بولۇپ ئورنىشىپ قالدى. ئۇنى ئوتمۇ، سۇمۇ، شامالمۇ، قار - يامغۇرمۇ يۇيۇپ چىقىرىۋېتەلمەيدۇ. ئوغلۇم مېنى كەچۈرۈشى مۇمكىن. سىزمۇ خۇدادەك كەڭ قۇرساقلىق بىلەن مېنى كەچۈرۈشىڭىز مۇمكىن. لېكىن ئۆز ۋىژدانىمنىڭ كەچۈرۈمىگە مەڭگۈ نائىل ئەمەسمەن.

مەن سالامنى شەھەرگە ئوقۇشقا ئەۋەتتىم. مەن ئوغلۇمنىڭ ئۆز يېنىمدا كۆلەڭگەمدەك ئەگىشىپ يۈرۈشىگە، ئوغلۇمنىڭ تاتلىق - چۈچۈك سۆزلىرىنى ئاڭلاشقا، قەلبىم تەشنا بولۇپ تۇرىدىغان بالا مېھرىنى يەتكۈزۈشىگە زارمەن. لېكىن ئۇ ئوقۇمىسا بولمايدۇ. ئۇ بىلىمەكچى بولغان نەرسىلەرنىڭ ھەممىسى مەندىن، بۇ يەردىن تېپىلمايدۇ. چۆل، قۇم بارخانلىرى، كۆل، بېلىق ۋە چۆمگەك قۇشلىرىنى بىلىشلا ئۇنىڭغا كۇپايە قىلمايدۇ. ھازىرقى زامان بالىسى چۆل بالىسى بولۇپ قالماسلىقى كېرەك. ئۇ ھازىرقى زامان شەھەرلىرىنى كۆرۈشى، ھازىرقى زامان تۇرمۇشىغا ماسلىشىشى، ھازىرقى زامان بىلىملىرىنى ئىگىلەپ كەلگۈسىگە تەييارلىنىشى زۆرۈر. ئەڭ مۇھىمى، مەن ئوغلۇمنىڭ ئانىسىغا بولغان تەشنالىقىنى قاندۇرۇشنى لايىق كۆردۇم. ئۇ سىزنى كۆرسۇن، ئون يىل تەشنا بولغان ئانا مېھرىگە قانسۇن، تەشنالىقى بېسىلسۇن...

مەن ئۇنىڭغا سىز توغرۇلۇق سۆزلەپ بەردىم. ئەمدى ئاھۇغا قارىغاندا سىزگە بەكرەك ئىنتىلىدۇ. سىزنى بىر كۆرۈشكەزارىلىقى ھېلىتىنلا كۆزلىرىدىنلا مەلۇم. سىز-

غى بىر كۆرسە، كۆكسىڭىزگە بىر قېتىم باش قويسا، ھەر قېقىي ئانا مېھرىنىڭ قانداق بولىدىغانلىقىنى ھېس قىلسا، بەلكىم ئۇنىڭ كۆڭلى يەنىمۇ كۆتۈرۈلۈپ قالار. جىمغۇر، كەم سۆزلۈكى تۈگەپ، بېشى ئاسمانغا تاقاشقاندەك بولار. كۆزلىرىدىكى مۇڭ، سېغىنىشنىڭ ئورنىنى بەخت - شادلىق ئۇچقۇنلىرى ئىگىلەر ... ئانا مېھرى بالىنىڭ ئالتۇن تاجى. ئانا باغرى بالىنىڭ شاھانە تەختى ...

مەن سىزنىڭ ئادرېسىڭىزنىمۇ، نېمە ئىش قىلىۋاتقانلىقىڭىزنىمۇ بىلمەيمەن. بۇ ھەقتە سالامغىمۇ ھېچنەرسە دەپ بېرەلمىدىم. لېكىن كۆڭلۈم سىزنىڭ شەھەردە ئىكەنلىكىڭىزنى سېزىپ تۇرىدۇ، سالامنىڭ شەھەرگە كەلگەنلىكىنى ئاڭلىغان ھامان ئۇنى ئىزدەپ كېلىدىغانلىقىڭىزغا ئىشىنىمەن. سىز سالامنى ئىزدەپ كەلگەن چېغىڭىزدا ئۇنى قۇچاقلاڭ، ئۇنىڭغا قۇچاقلىرىڭىزنى كەڭ ئېچىڭ، ئۇ سىزنىڭ قۇچاقلىرىڭىزغا موھتاج ... بۇ، بىر گۈناھكار بەندىنىڭ سىزدىن تۇنجى ۋە ئاخىرقى ئۆتۈنۈشى ...»

خەتنىڭ ئاخىردا ئىمزامۇ، يېزىلغان ۋاقتىمۇ يوق ئىدى. سالام قەغەزنىڭ كونىلىقىغا، قەغەز قىرلىرىنىڭ قىرقىلىشقا باشلىغانلىقىغا دىققەت قىلدى. «بەلكىم ئالدىنقى يىلى، ياق، ئۇنىڭدىنمۇ ئىلگىرى يېزىلغان بولسا كېرەك» دەپ ئويلىدى ئۇ.

سالامنىڭ بوغزى ئېچىشىپ، نېمىدۇر بىر نەرسە تۇرۇپ قالغاندەك بولدى. كۆڭلى يېرىم بولدى، خەتنىڭ

ئايرىم بەتلىرىنى يەنە بىر قېتىم ئوقۇپ چىقتى. لېكىن ئانىسى ھەققىدە ھېچنېمە بىلەلمىدى. ئۇنىڭ كۆز ئالدىدا ئاتىسىنىڭ بىچارە سىمالىسى گەۋدىلەندى. ئېزىلگەن، مۇكچەيگەن گەۋدە، قورۇقلىرى تەرەپكە تارتقان قارامتۇل چىراي ئۆزىگە قاراپ كۈلۈمسىرىگەندەك، ئۆزىدىن نېمىدۇر ئىلتىجا قىلغاندەك بولدى. بىچارە دادام، بىچارە دەردلىك، غەمگۇزار دادام، سەن نېمىشقا ئازابلىنىپ يۈرىدىغانسەن؟! مەن سەندىن رازى، مىڭ مەرتىۋە رازى ...

سالام كۆز چانا قلىرىدىن تېشىپ چىققان ياشنى سۈرتۈپ ئورنىدىن تۇردى. قۇلاقلىرىغا شاۋقۇن - چۇقان ۋاڭىلداپ ئۇرۇلدى. ئۇنىڭ ئەتراپىدا مەكتەپ شادىيانىسى داۋام قىلماقتا ئىدى. ئۇ «دادام، دادام ...» دەپ ئاستا پىچىرلىدى.

6

— داداڭنى سېغىنىدىڭمۇ؟

— سالام يېنىدىلا ئاڭلانغان ئاۋازدىن چۆچۈپ كەتتى. بېشىنى كۆتۈرۈپ قارىدى. ئۇنىڭ يېنىدا ئەدەبىيات ئوقۇتقۇچىسى، ھېلىقى پاكار، سېمىز قەمەر خانىم تۇراتتى. خانىم تاش ئورۇندۇققا ئولتۇردى. سالامنىمۇ ئولتۇرغۇزدى.

— ئۆتۈپ كېتىۋاتسام دادام، دادام دەپ پىچىرلاۋېتىپسەن، داداڭنى بەك سېغىنغان ئوخشىمامسەن؟ ئۆزۈڭنى چىڭ تۇت، ئاستا - ئاستا كۆنۈپ قالىسەن، ئەپسۇسلىنىپ

قاچتى هېسسىياتلارغا بېرىلسەڭ ئۆگىنىشىڭگە تەسىر يېتىدۇ. ئوغۇل بالا دېگەن ئارتۇقچە نازۇك بولسا بولمايدۇ. يالغۇز يۈرمەي ساۋاقداشلىرىڭنىڭ ئويۇنلىرىغا ئىشتىراك قىل. شۇ چاغدا داداڭ ھەققىدىكى خىيالارنى ئۇنتۇپ كېتىسەن. ئاڭلىسام ئاناڭنىمۇ ئون يىل كۆرمەپسەن، شۇنداقمۇ؟

— خانىم، ئۆزلىرى ئانامنىڭ نەدە ئىكەنلىكىنى بىلەملا؟

— بىلمەمدىغان، سەن ئاناڭنى تېخىچە كۆرۈپ باقمىدىڭمۇ؟ مەكتەپكە كەلگەندىن كېيىنمۇ ئاناڭ بىلەن كۆرۈشمىدىڭمۇ؟ — خانىمنىڭ ئاۋازىدىن ھەيرانلىق جاراڭلاپ كەتتى. سالام بېشىنى ئېغاڭلاتتى.

— سەن راستتىنلا ئاناڭ بىلەن كۆرۈشمىدىڭمۇ؟ ئۇنىڭ ئۈيى مەكتەپنىڭ ئارقىسىدىلا، دۆڭباغ يولىدىكى ئۇچىنچىكوچا ئىككىنچى ئۆي. ئۇ سېنى ئىزدەپكەلمىدىمۇ؟ مەن سىلەرنى ئاللىقاچان كۆرۈشتى دەپ ئويلاپتىمەن. بىچارە ئاناڭ سېنىڭ بۇ مەكتەپكە ئوقۇشقا كەلگەنلىكىڭنى ئاڭلىماي قالغان چېغى، ئاڭلىغان بولسا ئاللىقاچان ئىزدەپ كېلەتتى. قانات چىقىرىپ ئۇچۇپ كېلەتتى. قايغۇرما، مەن سېنى ئۇنىڭ ئۆيىگە باشلاپ باراي، سىلەرنى كۆرۈشتۈرەي. ئەتە ئەتىگەندىلا باشلاپ باراي. سەن ئەتىگەندىلا بىزنىڭ ئۆيگە كەل. ئەتە يەكشەنبىغۇ، ئۇلار ئۆيىدە بولىدۇ. ۋاي خۇدايىم، مەن ئاجايىپ ساۋاپ

لىق ئىش قىلىدىغان بولدۇم... ۋاي بىچاره فورام، سەن تېخىچە ئانا ئىنى كۆرمەپسەن ـ هه. ئانا ئىنىڭ قانداق ئادەملىكىنى بىلەمسەن؟ ئانا ئىڭ تولىمۇ مۇلايىم ئايال. لېكىن ئۇ بەختسىز چىقىپ قالدى. قايتا يا تلىق بولغاندىن كېيىنمۇ بەختلىك بولالمىدى. دەرد ـ هەسرەت ئۇنى ئېزىۋەتتى، بىچاره ئاخىرى يۈرەك كېسىلى بولۇپ قالدى. ۋاي بىچاره، ئۇ سېنىڭ ئۆز يېنىدىلا ئىكەنلىكىنى بىلگەن بولسا، قانات ياساپ ئۇچۇپ كەلگەن بولاتتى... سەن ئەتىگەندىلا بىزنىڭ ئۆيگە كەل، بىز ئۇنى ئىزدەپ بارايلى، دىدارىنى كۆرسۇن، ۋىسالىغا قانسۇن... ۋاي بىچاره قوزام، سەن تېخىچە ئانا ئىنى كۆرمەپسەن ـ هه...

قەمەر خانىم سالامنىڭ بېشىنى سىلاپ، چاچلىرىنى تۈزەپ قويدى، ئۇنىڭ كۆزلىرىگە ئىچ ئاغرىتىش بىلەن تىكىلدى. ئۇنىڭ كۆزلىرىدىن ئانىلىق مۇڭى تۆكۈلۈپ تۇراتتى. ئۇ سالامنى ئەتە ئەتىگەندىلا ئانىسىنىڭ يېنىغا باشلاپ بېرىشقا قايتا ـ قايتا ۋەده قىلدى.

سالامنىڭ مېڭىسىگە پەقەت «دۆڭباغ يولى ئۇچىنچى كوچا ئىككىنچى ئۆي» دېگەن بىرلا سۆز ئورنىشىپ قالدى. ئۇ، ئانام، مەن بىر كۆرۈشكە زار بولغان ئانام ئاشۇ ئۆيده، ئاشۇ ئىككىنچى ئۆيده... دەپ پىچىرلايتتى.

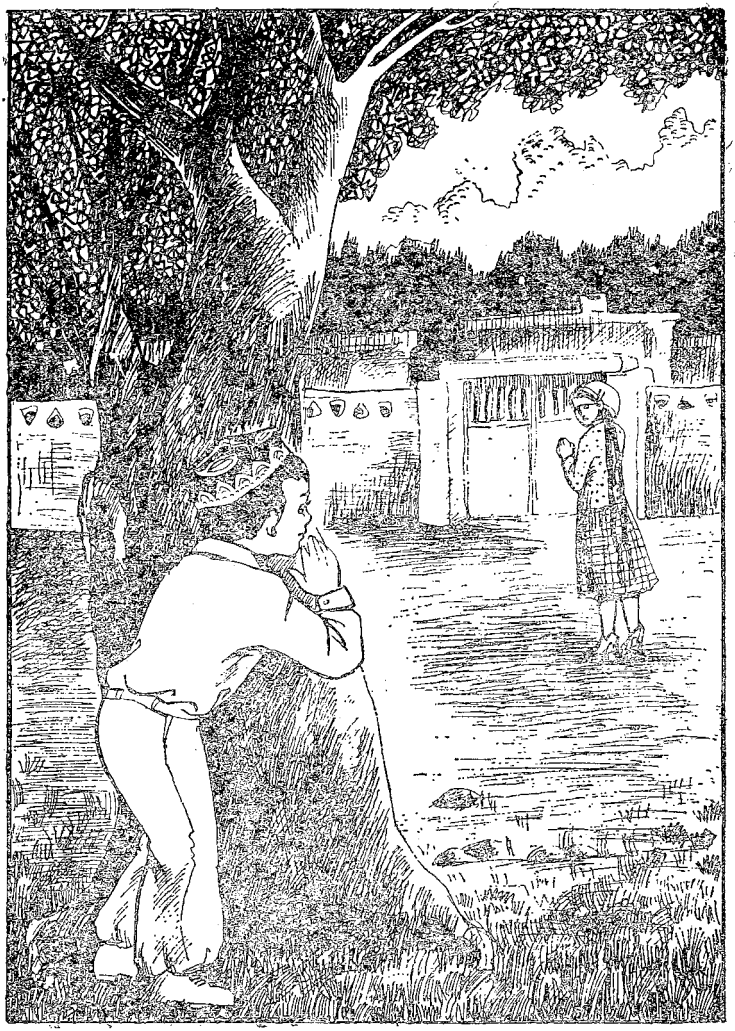
سالام ئۆزىنىڭ مەكتەپتىن قانداق چىققانلىقىنى سەزمەي قالدى. ئۇ مەكتەپ ئەتراپىدىكى مەھەللە ـ كوچىلارنى

ئاللىقاچان بىلىۋالغانىدى. «ئۇچىنچى كوچا ئىككىنچى ئۆي» نى ئاسانلا تاپتى. سىرلانمىغان ياغاچ دەرۋازا يېپىقلىق ئىدى. سالام ئون قەدەمچە يىراقلىقتا دەرۋازىغا تىكىلىپ توختاپ قالدى، نېمىدەپ كىرىمەن؟ ئون يىل دىن بېرى مېنى كۆرمىگەن، مېنى تونارمۇ؟ بەلكىم تونۇماس. مەنمۇ تونۇمايمەن. كىمنىڭ ئالدىغا كىرگەنلىكىنمۇ بىلمەيمەن. مەن سىزنىڭ بالىڭىز بولىمەن دېسەم، نېمىلەرنى ئويلاپ قالار؟ ياق كىرمىگىنىم تۈزۈك، مۇشۇ يەردە كۈتۈپ تۇراي. دەرۋازىدىن بىرەر كىم سىرتقا چىقىپ قېلىشى مۇمكىن. قەمەر خانىم قورامىدىكى ئايال بولسا، ئاشۇ مېنىڭ ئانام. ئۇنى مۇشۇ يەردە تۇرۇپ كۆرۈۋالاي، يىراقتىن بولسىمۇ كۆرۈۋالاي.

سالام دەرۋازىنىڭ ئۈدۈلىدا، يولنىڭ قارشى تەرىپىدىكى ئۆڑمە دەرىخىنىڭ ئاستىدا كۈتۈپ تۇردى. كوچىدىن ئادەملەر توختاۋسىز ئۆتۈپ تۇراتتى. سالام يولدىن بىرەر ئايالنىڭ كەلگەنلىكىنى كۆرگەندە ئاشۇ مېنىڭ ئانامىكىن؟ مۇشۇ دەرۋازىغا بۇرۇلارمىكىن، دەپ ئويلايتى، جامالىنى ئېنىقراق كۆرۈۋېلىش ئۈچۈن تىكىلەتتى. لېكىن كېلىۋاتقان ئايال ئىككىنچى دەرۋازىغا بۇرۇلماستىن، ئۇ يەردە توختاپمۇ قويماستىن ئۆتۈپ كېتەتتى. سالامنىڭ بۇ يەردە قانچە ۋاقىت تۇرۇشى نامەلۇم ئىدى. بىرىدىنلا ئۆزىنىڭ باش ـ ئايىغىغا نەزەر سېلىپ كېلىۋاتقان ئايالنى كۆرگەندە سالامنىڭ يۈرىكى ئىختىيارسىز

دۇپۇلدەپ كەتتى. ئايال خـۇددى بۇ يـەردە ئويناۋاتقان كىمنىڭ ئوغلىكىنە؟ دېگەنـدەك سـالامغا تىكىلىپ قاراپ كېلەتتى. سالام كۆزلىرىنى ئۇنىڭدىن ئەپ قاچتى. ئۇ بېشىنى يەردىن كۆتۈرگەندە ئايـال سـالامنىڭ ئـۇدۇلىدىكى ئاشۇ دەرۋازىغا بۇرۇلغانىدى. تېقىمىغچە سـاڭگىلاپ چـۈشكەن ئۇزۇن سۇمبۇل چاچ ئۇنىڭ ئېگىز بـويىغا لاتاپەت بېغىشـلاپ تۇراتتى. سالامنىڭ يۈرىكى جىغىلداپ كەتتى. ئانام، ئاشۇ مېنىڭ ئانـام، دەپ پىچىرلىدى. يـۈرىكىدىكى قان مەۋج ئۇردى. ئانا، ئانا! دەپ ۋارقىرىغۇسى، ئۇنىڭ باغـرىغا ئۆزىنى ئاتقۇسى كەلدى. لېكىن ئـورنىدىن مىدىرلـىيالمىدى. ئـاۋازىمۇ چىقمىدى. ئـاللىقانـداق بىر تـۇيغۇ ئۇنىڭ ۋۇجۇدىنى لال قىلىپ قويغان، يـۈرىكىنى، ئىرادىـسىنى، جۈرئەت ـ غەيـرىتىنى ئېرىتىۋەتكەنىدى. پەقـەت ئۇنىسز پىچىرلايتتى: «ئانا، ئانا، مەن سىزنىڭ ئوغلىڭىز، مەن سىزنى ئىزدەپ كەلدىم...»

ئايال دەرۋازىنى ئاچتى. لېكىن تۇيۇقسىز بۇرۇلۇپ سالامغا تىكىلدى. ئۇ گويا سالامنىڭ ئاشۇ ئـۇنسىز نىدالىرىنى ئـاڭلىغاندەك، ئون يىلدىـن بېرى بىر كـۆرۈشكە تەشنا بـولغان ئوغلىنى ئـۆز ئالـدىدا ھېس قىلغانـدەك، لېكىن ئىشىنەلمەيۋاتقاندەك تەلمۈرۈپ قارايتتى. سـالام ئايالنىڭ، ياق ئـانىسىنىڭ كۆزلىرىدىكى مـۇڭ ۋە مېھرىـبانلىـقنى ئېنىـق كـۆردى. كـۆردىيـۇ، جىداپ تۇرالمـىدى. ئۇ ھازىرلا ئـانا دەپ ۋارقىرىۋېتىدىغاندەك قىلاتـ

تى. لېكىن نېمىدۇر بىر نەرسە، ئاللىقانداق بىر يوشۇرۇن كۈچ ئۇنى تۇتۇپ قالغاندەك، گاللىرىنى بوغۇۋالغاندەك بولدى. سالام كۆزلىرىنى ئېلىپ قاچتى. گەۋدىسىنى يانغا بۇرىدى، يۈرىكى بولسا جىغىلدايتتى.

سالام بېشىنى قايتا كۆتۈرگەندە ئۇنىڭ ناتونۇش ئاۋازىدىن كىرىپ كەتكەنىدى. سالام دەرۋازىغا چەكسىز تەلمۈرۈش بىلەن تىكىلدى. ئۇنىڭ ئۇزۇندىن بېرى تەشنا بولغان قەلبى بىر يۇتۇم، پەقەت بىر يۇتۇملا زەمزەم ئىچكەنىدى. ئۇ يەنە قانغۇچە ئىچىشكە، يۈرىكى چىلىشىپ، ۋۇجۇدى سەگىپ يايرىغىچە ئىچىشكە تەشنا ئىدى. ئەتە قەمەر خانىم بىلەن بىللە كېلىمەن، شۇ چاغدا، شۇ چاغدا... دەپ ئويلىدى سالام.

سالام قايتتى. ئۇچىنچى كۈچىدىن چىقىپ، چوڭ يولغا بۇرۇلىدىغان چاغدا يەنەكەينىگە قارىدى. قارىدىيۇ يۈرىكى جىغىلداپ كەتتى. ئۇنىڭ ناتونۇش ئاۋازى دەرۋازا ئالدىدا ئۇنىڭ كەينىدىن قاراپ تۇراتتى. سالامنىڭ كۆزىگە ياش تولۇپ گېلى بوغۇلدى. ئوتتەك بىر ھاياجان يۈرىكىنى كۆيدۈرۈپ ئۆتتى. ئۇ چىدىيالمىدى ـ دە، بىردىنلا قەدەملىرىنى تېزلىتىپ يۈگۈرۈپ كەتتى.

قەمەر خانىم سالامنى ئاۋازىنىڭ ئۆيىگە باشلاپ كەلگەندە كۈن چۈشكە تىكلەنگەنىدى. ئۇلار چوڭ يولدىن ئۇچىنچى كوچىغا بۇرۇلغاندا، يىغا ـ زارە ئاۋازىنى ئاڭلاپ ھەيران بولۇپ توختاپ قېلىشتى. ئىككىنچى ئۆينىڭ

دەرۋازىسىدىن ئاق ياغلىق چەكمەن ئايالار كىرىپ - چىقىشىپ تۇراتتى. قەمەرخانىنىڭ كۆڭلى نېمىدىندۇر چۆچۈگەندەك بولدى. ئۇلار دەرۋازىنىڭ ئالدىغا كېلىشتى.

— سەن مۇشۇ يەردە تۇرۇپ تۇر، مەن نېمىش بولغانلىقىنى بىلىپ چىقاي، يىراقتا كەتمە جۇمۇ.

قەمەرخانىم هويلىغا كىرگەندە هازا يەنىمۇ ئەۋجىگە كۆتۈرۈلدى. ئايالار بىر-بىرىگە جور بولۇپ، ئۇن سېلىپ يىغلىشاتتى. قەمەرخان هازىدار ئايالار بىلەن بىر-بىرلەپ يۈز يېقىپ كۆرۈشۈپ چىقتى. كىمدۇر بىرى خانىمنىڭ بوينىدىن قۇچاقلاپ يىغلاپ كەتتى. بۇ يەردە پەقەت سالامنىڭ ئانىسى گۈلنىسالا كۆرۈنمەيتتى. ئۇ هازىنىڭ گۈلنىسا ئۆچۈن، سالامنىڭ ئاشۇ بەختسىز ئانىسى ئۆچۈن ئېچىلىۋاتقانلىقىنى چۈشەندى. ئۇنىڭ يۈرىكى سۇ بولۇپ ئاقتى. كۆزلىرىدىن تارام - تارام ياش تۆكۈلدى. ئاھ خۇدا، بۇ نېمە ئىش؟ بىچارە نېمىمۇ بولغاندۇ؟ ئەجەلنىڭ رەھىمسىز قولى مۇشۇ بەختسىز ناتىۋانغا سوزۇلغىنى نېمىسى؟ بىر كۈن توختىسا، مۇشۇ يېتىمەك ئوغلىنى بىر كۆرۈۋالغۇچە توختىسا بولماسمىدى، ۋاي بىچارە...

يىغا - زارە سەل بېسىلغاندا، قەمەرخانىم ئايالارنىڭ سۆزلىرىدىن بىلدىكى، گۈلنىسا تۈنۈگۈن كەچتە ئىشتىن قايتىپ كەلگەندىن كېيىن، نېمىشقىدۇر غەمكىن بولۇپ قاپتۇ. تاماقمۇ يېمەپتۇ. ئەل ياتقۇ مەهەلگىچە توختىماي ئۇھ تارتىپتۇ. تۈن يېرىم بولغاندا، بىردىن

ئوغلۇم، مېنىڭ جانجىگەر ئوغلۇم، دەپ ۋارقىراپ ئوپ-
غۇنىپ كېتىپتۇ. بۇ چاغدا ئۇنىڭ چىرايى سۈتتەك ئاقىرىپ
كەتكەنىكەن. ئۇ يۈرىكىنى قاماللىغىنىچە ھوشىدىن كېتىپ-
تۇ. ئېرى قوشنىلارنى باشلاپ كىرگەندە، ئۇ ئاغزىدىن كۆ-
پۈك ياندۇرۇپ بىھوش ياتقانىكەن. مىڭ بىر ئامالارنى
قىلىپ ھوشىغا كەلتۈرۈشۈپتۇ. شۇندىن كېيىنمۇ ئۇ ئوغلۇم،
ئوغلۇم دېگەندىن باشقا سۆز قىلمايتۇ. شەرق تەرەپ سۈ-
زۈلگەندە جان ئۈزۈپتۇ. ئەڭ ئاخىرقى نەپەسىدىمۇ ئوغلۇم،
ئوغلۇم دېگەن سۆزنى ئاغزىدىن چۈشۈرمەپتۇ...

قەمەرخانىم سالامنى ھويلىغا باشلاپ كىردى. ئۇنى
تاۋۇتنىڭ يېنىغا ئېكىلىپ، مەرھۇمنىڭ يۈزىدىكى ئاق
ياغلىقنى قىيا قايرىپ، ئۇنىڭ دىدارىنى سالامغا
كۆرسەتتى.

— شور پىشانە بالام، ئاناڭ سەن كەلگىچە چىدە-
مايتۇ. ئۇنىڭ دىدارىنى كۆرۈڭال، نۇرلۇق جامالىنى، سا-
ڭا تەشنا بولغان كۆزلىرىنى ئاخىرقى قېتىم كۆرۈڭال. ئۇ
نەپەس ئۈزىدىغان چاغدىمۇ ئوغلۇم، ئوغلۇم دەپ نىدا قە-
لىپ، سېنىڭ ئىشقىڭدا كۆيۈپ نەپەس ئۈزۈپتۇ. قانغۇچە
كۆرۈڭال، ھايات چېغىدا كۆرەلمىگەن ئاناڭنى ئۆلگەندە
بولسىمۇ كۆرۈڭال.

سالام مەڭدەپ قالغانىدى. ئانىسىنىڭ جامالىغا كۆز
ئۈزمەي قاراپ تۇراتتى. بۇ، ئۇ تۇنۇگۈن كەچتە مۇشۇ دەر-
ۋازىنىڭ ئالدىدا كۆرگەن ئايال، ئۆزىگە قايتا — قايتا،

يېنىش ـ يېنىشلاپ قارىغان ئايال ئىدى. سالامنىڭ كۆزـ لىرىدىن ياش چىقمىدى، يىغلاي دەپمۇ يىغلىيالمىدى. ئۇ پەقەت ئىسسەدەيتتى. كىمدۇر بىرى سالامنىڭ بېلىگە پۇتا باغلاپ قويدى. قولىدىن يېتىلەپ تاۋۇتنى ئايلاندۇردى. قەبرىستانلىققا چىقىدىغان يولدا تاۋۇتنىڭ ئالدىدا ماڭـ دۇردى. سالام يەنىلا مەڭدەپ ـ گاڭگىراپ تۇراتتى. خۇدـ دى نېمە ئىشلار بولۇۋاتقانلىقىنى چۈشەنمىگەندەك، ئۆزـ لىنىڭ نېمە ئۈچۈن تاۋۇتنىڭ ئالدىدا مېڭىشى كېرەكلىكىنى بىلەلمەيۋاتقاندەك، بولۇۋاتقان مۇشۇ ئىشلارنىڭ ھەممـ سىگە ئىشىنەلمەيۋاتقاندەك گاڭگىراپ قالغانىدى. كۆز ئالدىغا تۇنۇگۈن دەرۋازىنىڭ ئالدىدا ئۆزىگە يېنىش ـ يېـ نىشلاپ قارىغان سىما كېلىۋالاتتى. «ئاشۇ مېنىڭ ئانام ئىكەن. نېمىشكىمۇ كۆرۈشمىگەن بولغىيتىم؟ كۆرۈشكەن بولسام ئۇنىڭ ئوغلۇم دېگەن ئاۋازىنى بىر قېتىم ئاڭلىغان بولسام، ئۇنىڭ قۇچاقلىرىغا بىر قېتىم باش قويغان بولسام.» قەبرىستانلىق يولىدا ئۇنىڭ مەڭزىنى بويلاپ بىردىنچى قېـ تىم ياش تامچىلىرى دومىلىدى.

سالام قەبرىستانلىقتىن قايتىپ كەلگەندىن كېيىن، ئانىسىنىڭ ئاشۇ ناتونۇش ئۆيىگە ئىككىنچى قەدەم باسـ مىدى. ئۇنىڭغا يىراق تۇغقان بولغۇچىلار ۋە ئانىسىغا ئەر بولمىش ھېلىقى ئادەم ئاتايىتەن چاقىرتقانىدىمۇ بارمىدى. ئەمدى ئۇ ئۆيدە ئۇنىڭغا قەدىرلىك ھېچنېمە يوق ئىدى. بۇ رىغانىنىڭ نېمە ئەھمىيىتى؟ ئانىسىز ئون ئۈچ ياشقا كىـ

ردىتۇ. بۇندىن كېيىنمۇ ئانىسىز ياشاۋېرىدۇ. چۆلدە ئاھۇ ئانىسى بار. ئانا باغرىدەك يىللىق قۇم بارخانلىرى، ئانا كۆزلىرىدەك مۇڭلۇق زۇمرەت كۆل، ئانىدىنمۇ مېھرىبان داۋىسى بار. قىشلىق كانىكولدا باردۇ. ئۆزى كۆرۈشكە تەشنا بولغان نەرسىلەرنى كۆرىدۇ، قەلبى قانىدۇ. شۇنداق ئىكەن، ئۆزى بىلەن ھېچقانداق باغلىنىشى بولمىغان، قەلبىدە ھېچقانداق ئەستىلىك - يادىكارلىق قالمىغان ئۇ ئۆيگە نېمىشقا باردۇ؟ لېكىن سالامنىڭ قەلبىدە نېمىدۇر بىر نەرسە يالقۇنجاپ، دەرۋازىنىڭ ئالدىدا ئۆزىگە يېنىش-يېنىشلاپ قارىغان ئاشۇ سىمانى يادىغا سېلىپ تۇراتتى. ئۇ بىر قانچە قېتىم ئىختىيارسىز ھالدا ئانىسىنىڭ قەبرىسىنى يوقلاپ باردى. ئۇنىڭ قەلبى ئاشۇ قەبرىدىن، ئاشۇ قەبرىگە كۆمۈلۈپ ياتقان بەختسىز ئايالدىن نېمىدۇر بىر نەرسە تەلەپ قىلغاندەك بولاتتى. چۈشىنىكسىز بىر تۇيغۇ ئۇنىڭغا ئاشۇ قەبرىنى يوقلاش مەجبۇرىيىتىك بار، دەۋاتقاندەك قىلاتتى. ئۇ قاتۇرۇلمىغان، قۇمساڭغۇ توپىنى دۆۋە قىلىپلا ياساپ قويغان سوغۇق قەبرىگە ئۇزاقتىن - ئۇزاق قاراپ تۇراتتى.

ئۇ ئاخىرقى قېتىم ئاشۇ قەبرىگە ئانىسىنىڭ خېتىنى ئاچقتى. ئاشۇ ئۇزۇن خەت ئەمدى پۈتۈنلەي ئەھمىيەتسىز بىر نەرسىگە ئايلانغانىدى. تاپشۇرۇۋالمىغان ئايال يوق، ئانىسىنىڭ ئۆزىگە قايتۇرۇپ بېرىشىنىڭمۇ ھاجىتى يوق ئىدى. سالامنىڭ ھېس قىلىشچە، ئۇنى تاشـ

لىۋىتىشكىمۇ، سا قلاشقىمۇ بولما يتتى. ئۇئا خىرى خەتنى ئانىسى ياتقان ئاشۇ قەبرىگە كۆمدى. يۇمشاق، سوغۇق توپىنى قولى بىلەن ئازراقلا كولاپ، شۇ يەرگە كۆمۈپ قويدى. ئاندىن كېيىن قەبرىگە قاراپ ئۇزاق ئولتۇردى. «كۆمۈپ قويغىنىم ياخشى بولدى. بۇ ئىگىسىگە تەگدى دېگەن گەپ. ئاخىرەتتە بولسىمۇ كۆرسۇن، دادامنى ـ ئۆزىنى گۇناھكار ھېسابلايدىغان دادامنى كەچۈرسۇن...» ئۇ قەبرىنىڭ ئالـ ددىدا ئۇزۇنغىچە خىيال سۈرۈپ ئولتۇردى. ئاشۇ سوغۇق توپـ پىدىن ياسالغان قەبرە ئۇنىڭ قەلبىنى ئاستا ـ ئاستا سوۋۇتۇپ بېرىۋاتقاندەك تۇيۇلاتتى.

ئۇ كەتمەكچى بولۇپ ئورنىدىن تۇرغاندا، يېنىدا جىر ئادەم قەبرىگە دۇئا قىلىپ تۇراتتى. سالام ئۇنى تو ـ نۇدى. بۇ ئانىسى دەپنە قىلىنغان ئاشۇ كۈنى تاۋۇتنىڭ ئالددىدا ئۆزى بىلەن قاتارلىشىپ ماڭغان ئادەم ئىدى. ئۇ دۇئاسىنى تۈگىتىپ يۈزلىرىنى سىيپىغاندىن كېيىن سا ـ لامغا تىكىلىپ قارىدى. مۇزدەك بىر نۇر سالامنىڭ ۋۇجۇ ـ دىنى تېشىپ ئۆتكەندەك بولدى. ھېلىقى ئادەم ئاغزىنى بىر قانچە قېتىم ئۆمەللىدىيۇ، يەنە توختاپ قالدى. ئاخىر ئېغىز ئاچتى:

ـــ ئىسمىڭىز نېمە، بالام؟

ـــ سالام.

ـــ ئەسسالامۇ ئەلەيكۇم! مەن سىزنىڭ ئۆگەي ئوغـ لۇم ئىكەنلىكىڭىزنى بىلىمەن، ئىسمىڭىزنى بىلىۋالاي دېۋىدىم...

ئۆگەي ئوغلۇم دېگەن سۆز سالامنىڭ قوبۇلىنىغا شۇنـ چىلىك سەت ئاڭلاندىكى، خۇددى قولاقلىرىغا مۇز بىلەن ئورغاندەك پوتۇن ۋۇجۇدى شورکىنىپ كەتتى. ئـۇ ھېلىقى ئادەمنىڭ سوئالىغا جاۋاب بەرمەيلا كەتمەكچى بـولـدىيۇ لېكىن توختاپ قالدى.

ـــ مېنىڭ ئىسمىم سالام، مەن سالام بېرىۋاتقىنىم يوق، مەن ھېچكىمنىڭمۇ ئۆگەي بالىسى ئەمەس...

سالامنىڭ ئاۋازى قەھرى بىلەن بوغۇلۇپ چىقتى. ئۇ ئۆزىنىڭ نېمىگە غەزەپلەنگەنلىكىنى، نېمىگە شۇنچىۋالاتـ رىككەنلىكىنى بىلەلمىدى. ئۇنىڭغا ھېلىقى ئادەم ۋە ئۇنىڭ ئاشۇ يارىماس سۆزى قانچىلىك نەپرەتلىك تۇيۇلغان بولـ سا، ئانىسىنىڭ قەبرىسىمۇ شۇنچىلىك سوغۇق تـۇيـۇلدى. ئۇنىڭ ۋۇجۇدىنى مۇزدەك، سوغۇق ھېسسىيات قاپلىغانىدى. ئۇ بۇرۇلۇپلا كېتىپ قالدى.

سالام شۇندىن كېيىن ئانىسىنىڭ قەبرىسىگە زادىلا چىقمىدى. ئۇنىڭغا شەھەر، ۋاراڭ ـ چۇرۇقلۇق رەستىلـەر، ھاشار چۈمۈلىسىدەك ئۆزۈلمەي ئۆتۈپ تۇرىدىغان ئـادەمـ لەر... ھەممىسى سوغۇق تۇيۇلاتتى. ئۇ تېخىمـۇ مۇڭلىنىپ جىمجۇرلىشىپ كەتتى. دەرسنى ئاڭلايتتى، خاتىرە قالدۇراتتى، كىتاب ئوقۇيتتى. دەرسكە، كىتابقا شۇنچىلىك چـاپلىشاتـ تىكى، خۇددى بىر مىنۇت ئاشۇلاردىن باش كۆتۈرسە، مۇدـ ھىش بىر تۇيغۇ ئۇچۇپ كېلىپ يۈرەكلىرىگە قامال سـالـ ىدىغاندەك تۇيۇلاتتى. بەزىدە مەجنۇنتال سايىسىدىكى تاش

ئورۇندۇقتا ئولتۇرۇپ خىيال سۈرەتتى. كۆز ئالدىدا زۇمرەت كۆل، كۆل سۈيى ئىچىدە ئاستا ـ ئاستا قارىيىپ ئېرىپ كېتىۋاتقان كەچكى شەپەق جىلۋە قىلاتتى، ئىسكىرىپكىنىڭ مۇڭلۇق ئاۋازى، ئاھۇ ئانىنىڭ پۇشقۇرغىنى ئاڭلانغاندەك بولاتتى.

7

ئاپتوبۇس ئىشىكىدىكى پەلەمپەيدىن سەكرىگەن سالام ئاتىنىڭ قۇچىقىغا مۇككىدە چۈشتى. ئاتا ئۇنى ئىككى چۆگىلىتىپ يەرگە قويدى، يەنە قۇچاقلاپ باغرىغا مەھكەم باستى. كەينىگە ئۇچ قەدەم داجىپ ئوغلىنىڭ باش ـ ئايىغىغا مېھرى بىلەن نەزەر سالدى.

ــ ئوھوي، چوپچوڭ يىگىت بولۇپ كېتىپسەن، مەن بىلەن تەڭلىشەي دەپ قاپسەن...

ئاتا ھاياجانلانغانىدى. سالام بولسا كۈلۈمسىرەپلا تۇراتتى. كالتە قونچلۇق ئۆتۈك، قايرىما ياقىلىق كالتە جۇۋا، سېرىق قۇلاقچا كىيگەن سالام ھەقىقەتەنمۇ چوڭ ئادەمدەك تۇيۇلاتتى. بويىنىدىكى چاقماق يوللۇق شارپىسى ئۇنىڭغا كىچىك مۆتىۋەرلەرچە سالايەت بېغىشلاپ تۇراتتى، ئاتا ئوغلىدىن كۆزلىرىنى ئۇزەلمەي قالدى.

ــ قانداق؟ ئوغلۇڭ نوچىلىشىپ كېتىپتۇمۇ، پىخ

سىق؟ پۇلنى قانچە كۆپ بەرسەڭ شۇنچە نوچى ياساپ قوي يىمىز، چىدالامسەن؟ بۇگۈنمۇ دېسەم - دېمىسەم ئاران ئىككى تال بېلىق ئەكەلدىڭغۇ دەيمەن...

ئاتا شوپۇر بىلەن كۆرۈشتى.

— ياق، بۈگۈن ساڭا بېلىق يوق، ئۇنىڭدىنمۇ ياخشىراقىنى ئەكەلدىم، — ئاتا سومكىسىدىن ئىككى يا‌ۋا ئۆردەكنى ئالدى، — ئاخشام ئاتقانىدىم، يارامدۇ؟ ئوغلۇمنى ھەر ھەپتىدە ئەكەلسەڭ، ھەر ھەپتىدە بىر قېتىم مۇشۇنىڭغا ئېرىشىسەن ...

— كېيىن چىدىمايا قالارسەنمىكىن؟ سېنى ئوبدان بىلىمەن. بېلىققا چىدىمىغان ئادەم ئۆردەككە چىدارسەنمۇ؟ — ئۇلار قاقاقلاپ كۈلۈشتى.

كۆل بويىغا قايتىشتا ئاتا ئوڭ قولى بىلەن سالام نىشان دولىسىدىن قۇچاقلاپ ماڭدى. سالام بولسا كۈلۈمسىرىگەن ھالدا يىراق - يىراقلارغا نەزەر سالاتتى. ئۇ نىشان كۆز ئالدىدا ئۇ بەش ئايدىن بېرى زارىقىپ سېغىنغان، بىر كۆرۈشكە تەشنا بولغان ئانا چۆل يېيىلىپ ياتاتتى. قومۇش باسقان دۆڭلەر، قىزىل يۇلغۇن ۋە قوڭغۇراق تىكەنلىك چاتقاللار، دۆڭنىڭ چوققىسىغا قونۇۋېلىپ قاقلىداۋاتقان ئالا قاغا ... ھەممىسى ئۇنىڭغا تونۇش ئىدى. بىر تۈپ يۇلغۇننىڭ تۈۋىدە توپا رەڭلىك يا‌ۋا توشقان قۇلاقلىرىنى لىكىلدىتىپ ئولتۇراتتى. ئۇ سالامغا تىكىلىپ قارىدى. قۇلاقلىرىنى لىكىلدىتىپ قويۇ

دی. ئۇ گويا ئاشۇ قىلىقلىرى بىلەن سالامنى قارشى ئېلىۋاتقاندەك قىلاتتى.

ئاخىرقى بىر دۆڭنىڭ بۇرۇلۇشىدىن چىققاندا سالامنىڭ كۆزلىرى چاقناپ كەتتى. ئۇنىڭ كۆز ئالدىدا زۇمرەت كۆل يېيىلىپ ياتاتتى. ياق، بىر پارچە غايەت چوڭ ئەينەك ئۆزىدە زۇمرەت ئاسمانىنىڭ جامالىنى ئەكس ئەتتۈرۈپ ياتاتتى. سالامنىڭ بۇرنىغا كۆلنىڭ تونۇش ھىدى ئۇرۇلدى، نەم، ساپ ۋە سوغۇق ھاۋادىن يۇرىكى يايراپ كەتتى. ئۇ ئاتىسىنىڭ قۇچىقىدىن چىقتى ـ دە، دامبىدىن يۇگۈرۈپ كۆلگە چۈشۈپ، مۇز ئۈستىدە تېيىلىپ قېيىنتىتى. مۇز ئۈستىدە يېتىپ يۇرىكىنى ئۇنىڭغا ياقتى، دومىلاپ ئاسمانغا، قۇياشقا قاراپ يېتىپ قالدى...

ئاتىغا ئۇنىڭ ھاياجان بىلەن نەپەس ئېلىشلىرى، كۆكرىكىنىڭ كۆتۈرۈلۈپ ـ پەسىيىشلىرى كۆرۈنۈپ تۇراتتى. سېغىنىپسەن ـ دە، قوزام، چۆلنىمۇ، كۆلنىمۇ سېغىنىپسەن. قانغىچە كۆرۈۋال، مەھكەم قۇچاقلا، ئۇلارمۇ سېنى سېغىنغان. شوق كۆلكەڭنى، ئوغلاقتەك قىيغىتىپ ئويناشلىرىڭنى سېغىنغان، مەھكەم قۇچاقلا...

سالام قورۇلغان بېلىقنى ھۆزۈرلىنىپ يېدى. ئاتا ئۇنىڭ تاماقلىنىشىغا قاراپ كۈلۈمسىرەپ ئولتۇراتتى. ئۇ سالامنىڭ بېلىققا ئامراقلىقىنى بىلەتتى. شۇڭا تۇنۇگۈنلا مۇز ئۈستىدىن كاچكول ئېچىپ سوغۇقتا دۇگدىيىپ ئولتۇرۇپ بېلىق تۇتۇپ قويغان. مانا ئەمدى ئوغلى ئاشۇ بېلىق

لىقنى ھۇزۇرلىنىپ يېمەكتە. ئاتىنىڭ قەلبى بولسا، مېھرىبانلىقنىڭ چىرىغىنى يانداۋرۇپ ئوغلىنىڭ جاماللىغا نۇر چۈشۈرمەكتە. ۋىسال ــ بەش ئايدىن كېيىنكى دىدارلىشىش تولىمۇ تىنچ، سوئال ـ سوراقسىز ئۆتۈپ باراتتى. ئاپتوبۇسنىڭ يېنىدا بولۇپ ئۆتكەن گەپلەردىن كېيىن ئاتىمۇ، بالىمۇ لەۋ يېرىپ بىر نېمە دېمىدى. ئۇلار گويا ئۇن ـ تىنسىز ھالەتتە بەش ئايلىق سېغىنىشتىن كېيىنكى ۋىسالنىڭ ھۇزۇرىنى سۈرۈۋاتقاندەك، مۇشۇ ۋىسال دەقىقىلىرىگە باشقا نەرسىلەرنى ئارىلاشتۇرۇشنى خالىمايۋاتقاندەك كۆرۈنەتتى. بۇيۇك چۆلنىڭ سۈكۈناتى ھۆكۈم سۈرەتتى. ئاخىر ئوغۇل ئېغىز ئاچتى:

ــ ئانام ھېلىمۇ كېلىپ تۇرامدۇ؟

ئاتىنىڭ ۋۇجۇدى ئىسسىق ئۆيدىن چىقىپ شۇرىغانغا دۇچ كەلگەندەك شۇرکىنىپ كەتتى. لېكىن دەرھال ئۆزىنى ئوڭشىۋالدى.

ــ ياق، ئۇزۇندىن بېرى كەلمىدى. سەن كەتكەن دەسلەپكى چاغلاردا دائىم كېلەتتى. كېچىنى كۆل بويىدا ئۆتكۈزەتتى. كېيىن كەلمەيدىغان بولدى. قىش كۈنلىرى ئۇسساپ تەشنا بولۇپ كەتمەيدۇ، شۇڭا كەلمەمدىكىن دەيمەن.

«يەنە ئانا دېگىنى نېمىسى؟ ئانىسىنى كۆردىمىكىنە؟ بىچارە قوزام. ئاناڭ ساڭا ئاھۇدەك يىللىقلىق بېرەلمىدىمۇ؟ ئاناڭنىڭ يېنىدا تۇرۇپ يەنىلا ئاھۇنى سېغىنىدىكەنمۇ؟»

— چۇجىلىرىم بارمۇ؟

— چۇجىلىرىڭ ئامان، ھەر كۈنى كەچتە قايتىپ كېلىدۇ.

سالام سوئال سوراشتىن توختىدى. ئۇي ئىچىنى يەنە سۈكۈنات باستى. سالام بېشىنى بۇراپ دېرىزىدىن سىرتقا قارىدى. غەربىي ئۇيۇقتا قۇياش قىزىللىقى جىلۋە قىلاتتى. ئۇ گويا لاۋۇلداپ يېنىۋاتقان، يىراقلارنى يورۇتقان گۈلخانغا ئوخشايتتى. سالام ئۆيدىن چىقتى. دامبىنىڭ ئۈستىدە توختاپ زۇمرەت كۆلنىڭ غەربىي تەرىپىگە نەزەر تاشلىدى. كۆلدىكى زەڭگەر رەڭلىك مۇزنىڭ ئۈستىدە ئولتۇرۇۋاتقان قۇياشقا قاراپ تۇردى. شەپەق قىزىلىدىن سۇت رەڭگە، سۇت رەڭدىن كۈل رەڭگە ئۆزگەردى.

سالام بەش ئايدىن بېرى مانا شۇلارنى سېغىنغان، كەچكى شەپەقنىڭ كۆل ئىچىدە غايىب بولۇشىنى، گۈلخانەڭ قىزىرىدىغان ئۇيۇقنى، كۆلدىكى چۆمگەڭ قۇشلارنىڭ غاقىلدىغان ئاۋازىنى سېغىنغانىدى. ئۇ يەنە قۇياشنىڭ تاڭ سەھەردە ئۇيۇقتىن كۆتۈرۈلۈشىنىمۇ سېغىنغانىدى. قانداق ئاجايىپ مەنزىرە — ھە، غايەت چوڭ ئوتلۇق شار قۇم بارخانلىرىنىڭ كەينىدىن ئۇلۇغۋارلىق بىلەن ئاستا — ئاستا كۆتۈرۈلۈپ چىقىدۇ. يىپرىم شار ھالىتىدىن پۈتۈن شار ھالىتىگە تولىدۇ. قۇياش كۆتۈرۈلۈۋاتقان ئاشۇ سەھەردە قۇلاقلىرىڭ ھەيۋەتلىك، سەلتەنەتلىك، ئۇلۇغۋار بىر سىمفونىيىنى ئاڭلىغانەڭ بولىدۇ.

بۇ قۇياش كۆتۈرۈلۈشىگە تەڭكەش بولۇۋاتقان ھايات كۆيى ئەمەسمىكىن، دەپ ئويلايسەن. راست، ئۇلۇغ، مەڭگۈ داۋاملىشىدىغان، ئەبەدىي ئۇزۇلمەيدىغان ھايات كۈيىلا ئاشۇنداق ئۇلۇغۋارلىقنى ئەكس ئەتتۈرەلەيدۇ. قۇياش يېڭى كۆتۈرۈلگەندە ئۇلۇغ چۆل رەڭگا - رەڭ نۇرلار بىلەن تولىدۇ. قۇم دانىچىلىرى ئەينەك پارچىسىدەك يالتىراپ، سانا قسىز كۈمۈش نەيزىلەرنى ئاسمانغا قايتۇرىدۇ ... سالام مۇشۇلارنىڭ ھەممىسىنى ــ شامال چىقىغاندا ئىسقىرتىپ چاۋاك چالىدىغان قۇرۇق قومۇشلارنى، زۇمرەت كۆلىنى. ئەينەكتەك سۈزۈك مۇزنى سېغىنغانىدى. بۇ يەردىكى سىرلىق گۈزەللىك بەش ئاي داۋامىدا ئۇنىڭ ئېسىدىن زادىلا كۆتۈرۈلمىدى. ئادەم دېگەن ئاجايىپ مەخلۇق. ئۇ ئۆزى ياشاۋاتقان مۇھىتنى، ئۇنىڭ گۈزەللىكىنى، ئۇنىڭ ئاشۇ سېھرىي كۈچىنى ئۇنىڭ قوينىدىكى چاغدا ئانچە چۈشەنمەيدۇ، ھېس قىلمايدۇ، سەزمەيدۇ. ئاشۇ مۇھىتتىن ئايرىلغاندا، ئۇنىڭدىن يىراقلا كەتكەندە بولسا، ئۇنى سېغىنىپ ئەسلەيدۇ. ئۇنىڭ گۈزەللىكىنى، ئۇنىڭ سىرلىق مەپتۇن قىلىش كۈچىنى ھېس قىلىدۇ. سالام كۆلدىن ئايرىلغان بەش ئاي جەريانىدا مۇشۇ سۈكۈناتلىق چۆلنى شەھەرنىڭ ۋاراڭ - چۇرۇڭلىرى بىلەن، زۇمرەت كۆلنى چاك - توزانلىق كوچىلار بىلەن، ئېگىز قۇم بارخانلىرىنى ھەيۋەتلىك بىنالار بىلەن، كۆلنىڭ نەمخۇش ھاۋاسىنى شەھەر ئاسمىنىدىكى ئىس - تۈتەكلەر

بىلەن سېلىشتۇردى. كوچا قىرغاقلىرىدىكى، باغچە - پارـ
كىلاردىكى، مەكتەپ ھويلىسىدىكى گۈل - چىمەنلەرنى
كۆل قىرغىقىدىكى قومۇشلار بىلەن، قومۇش پۈپۈكى بىـ
لەن، يىكەن - مىسىللىقلاردىكى توزغاق توزۇندىلىرى بىـ
لەن سېلىشتۇردى. ھەر قېتىم مەكتەپ ھويلىسىدىكى گۈلـ
زارغا نەزەر سالغىنىدا كۆل بويىدىكى ئاشۇ قومۇشلۇق،
يىكەنلىك ئۇنىڭ ئېسىگە كېلەتتى. ئاشۇ قومۇش، يىكەنـ
لەر سىرلىق بىر خىل گۈزەللىكى بىلەن ئۇنىڭ كۆز ئالـ
دىدا نامايان بولاتتى. راست، بۇ قومۇش، يىكەنلەرگە
تۇرخۇنلاردىن پۈركىلىپ چىققان قارا ئىس، ئادەملەرنىڭ
ئايىغىدىن ۋە ماشىنىلارنىڭ چاقىدىن كۆتۈرۈلگەن چاڭ -
توزان يېپىشمىغانىدى. قومۇشنىڭ قاناتلىرى يېشىل ۋە
ساپ ئىدى. يىللىق شامال كۆتۈرۈلگەندە قومۇش پۈپۈـ
كىدىن ئاجرىغان ئاپئاق ۋە يېنىك چېچەك خۇددى تۇيـ
چاچقۇسىدەك كۆل ئۈستىدە ئۇچاتتى. ئۇنىڭ ئاپئاق، يېـ
نىك نازۇكلۇقىغا ئادەمنىڭ ھەۋىسى كېلەتتى.
ئۇچۇپ - لەيلەپ زۇمرەتتەك يېشىل سۇغا قونـ
غاندا خۇددى كۆك ئاسماندىكى يۇلتۇزلارغىلا ئوخشاپ
قالاتتى. سالام ھەر قېتىم قومۇش پۈپۈكىدىن ئاجرىغان
ئاشۇ نازۇك چېچەكنى، توزغاق توزۇندىلىرىنى يادىغا ئالـ
غاندا تەبىئەتنىڭ پاكلىقىنى، ساپلىقىنى، نازۇكلۇقىنى
چۈشەنگەندەك بولاتتى ...

سالام ئۆزىگە ئاشۇ قېتىم، پەقەت بىر قېتىملا

يېنىش - يېنىشلاپ قارىغان ئانىسىنى ئاھۇ بىلەنمۇ سېلىشتۇردى. ئاھۇنىڭ ياقۇت كۆزلىرىنى ئۆزىگە يېنىش - يېنىشلاپ قارىغان قوي كۆزلەر بىلەنمۇ سېلىشتۇردى. ھەر ئىككىلىسىدە مۇڭ، مېھرىبانلىق بار ئىدى. مۇڭلۇق باقاتتى، مېھرىبانلىق چېچىلاتتى. لېكىن ئۇنىڭغا پەقەت بىر قېتىملا يېنىش - يېنىشلاپ قارىغان ھېلىقى كۆزلەر مەڭگۈلۈك يۇمۇلدى. سالامنىڭ ئېسىدە پەقەت ئۇنىڭدىن چاقنىغان مۇڭلا قالدى. خوتەن ئاھۇسىنىڭ كۆزلىرىدىكى مۇڭ، مېھرىبانلىق ۋە ئۇنىڭ ئىسىق باغرى بولسا، ئۇنىڭ بىلەن دائىم بىللە ئىدى. ئۇ ئاشۇ ئوتلۇق كۆزلەرنىڭ، ئاشۇ ئىسىق قۇچاقلارنىڭ دائىم ئۆزى بىلەن بىللە ئىكەنلىكىنى ھېس قىلاتتى. ئۇ ئۇنىڭ روھىدا، قەلبىدە، خىيالىدا ئۇنىڭ بىلەن دائىم بىللە ياشايتتى. ئانا سۆزىنى ئەسلىگەندە ئاشۇ گۈزەل خوتەن ئاھۇسىنىڭ سىماسى كۆز ئالدىدا نامايان بولاتتى، ئۇيغۇر ئۇقۇمىنى يادىغا ئالغاندا ئاشۇ چۆلنى، كۆل بويىنى، دامبىنىڭ ئۈستىگە، قۇم بارخىنىغا تاقاپ سېلىنغان ئىككى ئېغىزلىق يالغۇز ئۆيىنى كۆز ئالدىغا كەلتۈرەتتى، بىر قېتىم ساۋاقداشلىرىدىن بىرى سالامدىن، سەن قەيەرلىك، دەپ سوراپ قالدى. سالام نېمە دېيىشىنى بىلەلمەي قالدى. ئارقىدىن مەن مۇشۇ شەھەردە تۇغۇلغان، دادام سۇ ئامبىرىدا قاراۋۇللۇق قىلىدۇ، دەپ جاۋاب بەردى. شۇنداق جاۋاب بېرىشىنىڭ بەردى، لېكىن كۆڭلى غەش بولۇپ قالـ

دى. ئۆزىنى نېمىنىدۇر يوشۇرغاندەك، ئاللىقانداق بىر بولمىغۇر سەۋەب بىلەن يالغان سۆزلىگەندەك ھېس قىلدى. ئۇنىڭ شەھەرده تۇغۇلغىنى راست، لېكىن تۇغۇلغىنى ئۈچۈنلا شەھەرلىكمەن دېيىشكە ھەقلىقمۇ؟ ئۇنىڭ ئۆسۈپ - چوڭىيىشىغا، ئۇنىڭ خاتىره - ئەسلىمىلىرىگە مۇشۇ شەھەرنىڭ قانچىلىك ئەجرى سىڭدى؟ قانچىلىك تامغىسى بېسىلدى؟شۇ كۈنى ئۇ مەن زادى قەيەرلىك دېگەن مەسىلىنى ئۇزۇنغىچە ئويلىدى. مەن چۆللۈك، چۆل ئاشۇ بىپايان تەكلىماكان مېنىڭ يۇرتۇم، ئۇ يەرده مېنىڭ دادام، ئاھۇ ئانام بار، مەن چۆل ئوغلى، ئۇ ئاخىرى ماناشۇ جاۋابنى تاپتى. راست، ئۇ چۆل ئوغلى، ئۇنىڭ خاتىره - ئەسلىمىلىرىمۇ، سېغىنىش - ئىنتىلىشلىرىمۇ ئاشۇ چۆلگه باغلانغان. ئۇنىڭ ھەممە نېمىسى، ئۇنىڭغا قەدىرلىك بولغان ھەممە نەرسە ئاشۇ چۆلده، گۈزەل، ساپ ھاۋالىق، پاك چۆلده تۇرسا، ئۇ نېمىشقىمۇ ئۆزىنى چۆل ئوغلى دېيەلمەسۇن ؟! بۇنىڭ يوشۇرىدىغان، نومۇس قىلىدىغان قەيىرى بار؟

ئىككىنچى كۈنى سالام ھېلىقى ساۋاقدىشىغا مەن شەھەرلىكمۇ، يېزىلىقمۇ ئەمەس، مەن تەكلىماكانلىق، مەن چۆللۈك، دېدى. ساۋاقدىشى سالامنىڭ نېمىشقا مۇنداق دەيدىغانلىقىغا ھەيران قالدى. كۆزلىرىنى چوڭ ئېچىپ، نېمىنىدۇر چۈشەنمەكچى بولغاندەك سالامنىڭ چىرايىغا تىكىلدى. بىردىن تۇنۇگۈنكى سوئالىنى ۋە بۇلتۇر

يېدىم خۇۋانى، ئەمدى چىقتى زۇۋانى، دېگەن تەمسىلنى يادىغا ئېلىپ كۈلۈپ كەتتى. قۇياش كۆلنىڭ ئىچىدە غايىب بولدى، كۆلنىڭ زومرەت مۇزلىرى كەچكى شەپەقنى يۇتۇپ كەتتى. سالام دامبىنىڭ ئۈستىدە ئاشۇ قارا لىباسقا پۈركۈنىۋاتقان مۇز ئۈستىگە تىكىلىپ تۇراتتى. مەكتەپتىكى چاغدا يادىدىن كەچكەنلىرى مۇشۇ بىر قانچە مىنۇت ئىچىدە ئۇنىڭ قەلبىدە يەنە قايتىدىن ئەكس ئەتتى. ئۇ چۆلنى، كۆلنى. كۆل ئىچىدە پېتىپ كېتىدىغان كەچكى شەپەقنى سېغىنغانىدى، مانا ئەمدى ئۇلارنى يەنە كۆردى. قەلبىدە بىر خىل مەمنۇنلۇق تۇيغۇسى قانات يايدى.

— خوش شەپەق، ئەتە كۆرۈشكىچە خوش ...

كۆل ئۈستىدە ئىسكىرىپكىنىڭ مۇڭلۇق ئاۋازى ياڭرىدى. سوغۇق بولۇشىغا قارىماي ئاتا ئىسكىرىپكىنى كۆتۈرۈپ ئۆينىڭ ئالدىغا چىقىپ چېلىشقا باشلىغانىدى. ئۇ ئوغلىغا بەش ئاي بۇرۇنقى كۈنلەرنى ئەسلەتمەكچىمۇ؟ ئۇنىڭغا ئاشۇ كۈنلەرنى ئۇنتۇماسلىقنى ئەسكەرتمەكچىمۇ؟ ياق، ئاتا، ئاۋارە بولما. چۆل ئوغلى بۇلارنى ئۇنتۇمىدى. مەڭگۈ ئۇنتۇمايدۇ.

سالامنىڭ چۈچىلىرى شامال چىقىرىپ ئۇچۇپ كەلدى. ئۇنىڭ يېنىغىلا قوندى. يۇمىلاق كۆزلىرىنى ئۇنىڭغا تىكىپ، يېتىرقىغاندەك غاقىلداشتى. سالام ئۇلارغا يېقىنلاشتى. ئاق قۇلار قاچتى. ئۇلار سالامنى ئۇنتۇپ كەتكەنىدى.

يات بىر يىگىتنىڭ ئۆزلىرىگە يېقىنلىشىۋاتقانلىقىدىن هوشيارلىنىپ ئۆزلىرىنى دالدىغا ئېلىشقا تەييار تۇراتتى. «چۇجىلىرىم، مېنى ئۇنتۇدۇڭلارمۇ؟ شۇنچە تېز ـ هە؟! مەن سىلەرنى بىر مىنۇتمۇ ئېسىمدىن چىقارمىدىم، قېنى كېلىڭلار، بىز كۆرۈشەيلى، بىز كۆرۈشۈۋالايلى ...»

ئاق قۇلار يېقىن كېلىدىغاندەك ئەمەس ئىدى. ئۇلار ئۆزە تۇرۇپ ئىسكىرىپكا چېلىۋاتقان ئاتىغا قاراپ غاقىلدايتتى. ئۇنىڭدىن نېمىدۇر بىر نەرسە تەلەپ قىلىۋاتقاندەك تەلمۈرەتتى. سالام چۈشەندى، سۈپىنىڭ بۇرجىكىدىكى خالتىدىن قوناق ئېلىپ ئۇلارغا تەڭلىدى. ئۇلاريەنىلا يېقىن كېلىدىغاندەك ئەمەس ئىدى. سالام قوناقنى يەرگە چېچىپ بەردى. ئاق قۇلار توپا ـ تۇمان بىلەن قوشۇپ تېرىپ يېيىشكە باشلىدى.

ـــ بىرەر ـ ئىككى كۈن ئۆتسۇن، سېنى يەنە تونۇپ قالىدۇ، شۇ چاغدا ...

ئاتىنىڭ سۆزى تۈگىمەيلا ئاق قۇلار سالامغا يېقىنلىشىپ كەلدى. ئۇلار دانىلىرىنى يەپ بولغانىدى. سالامغا قاراپ توختىماي غاقىلدايتتى. سالام ئەمدى قوناق دانىلىرىنى يەرگە چاچماي ئالىقىنىدا تۇتۇپ بەردى. يېقىن كەلگەن، يېتىرقىشى تۈگىگەن ئامراقلىرىنىڭ بويىنىدىن قۇچاقلاپ قويدى. ئۆيگە كىرىپ شېكەر سۈيى كۈرۈشكىسىنى ئاچىقىپ ئاق قۇلارنىڭ ئالدىغا قويدى. ئاق قۇلار توختىماي غاقىلدىشاتتى ...

سالامنىڭ كۆزلىرى ئەمدى تونۇش قومۇشلۇقنىڭ ئىچىگە تىكىلگەنىدى. ئۇ ئاشۇ يەردە ئانىسىنى، بەش ئايدىن بېرى سېغىنغان ئانىسىنى كۆرۈشنى خالايتتى. نەقەدەر تونۇش، نەقەدەر قەدىناس جاي ـ ھە ؟! سالام ئەنە شۇ جايدا ئانىسىنىڭ ئىسسىق باغرىغا قانچە ـ قانچە قېتىملاپ باغرىنى ياققان، ئانىسى بىلەن قانچە ـ قانچە قېتىملاپ ئۇنسىز مۇڭداشقان. ئانا باغرىنىڭ، ئانا مېھرىنىڭ يىللىقلىقىنى ھېس قىلمىغانمۇ؟ ئەمدى مانا ئىسكىرىپكىنىڭ مۇڭلۇق ئاۋازى ئىچىدە قۇرۇق قومۇشلۇق يېنىكىكىنە شىلدىرلاپ تۇرۇپتۇ. ئانا ئۇ يەردە يوق. ئۇ خېلى ئۇزۇندىن بېرى بۇ يەرگە كەلمىگەنمىش. تۆت ـ بەش يىل ۋىسالالاشقان قەدىناس جاينى ئۇنتۇپ كەتكەنمىدۇ؟ ئوغلىنى، ئانا مېھرىگە تەشنا ئوغلىنى ئۇنتۇپ كەتكەنمىدۇ؟ ئانا! ئانا! سەن قەيەردە؟ ئوغلۇڭ قايتىپ كەلدى. ئوغلۇڭ سېنى يوقلاپ كەلدى.

ئىسكىرىپكىنىڭ مۇڭلۇق ئاۋازى نىدا قىلاتتى. ئانا! ئانا! ئوغلۇڭنى ئىسسىق باغرىڭغا ئال، ئۇ ئانا مېھرىگە قانسۇن، ئۇ ساڭا قانسۇن. قۇچاقلىرىڭنى ئاچ، جان ئانا، سەن قەيەردە؟

ـــ سالام، قارا، بارخانغا قارا ...

سالام ئۆيىنىڭ ئارقىسىدىكى قۇم بارخىنىنىڭ ئۈستىگە قارىغىنىدا يۈرىكى شادلىقتىن دۈپۈلدەپ كەتتى. تېخى بارخاندىن كۆتۈرۈلۈپ چىقمىغان يېڭى ئاينىڭ سۈزۈك

نۇرى چۆل گـۆزىلىنى يـورۇتۇپ تـۇراتتى. ئاھۇ بەئەينى بارخان ئۇستىگە ئورۇنلاشتۇرۇپ قويۇلغان نۇرانە ھەيكەلـگە ئوخشايتتى (ئۇنىڭ ئوغلاقلىرى سالام شەھەردىكى مەكـتەپكە كېتىشتىن ئىلگىرىلا يـوقالغانىدى). ئۇ بوش پۇشـقۇرۇپ قويدى.

ــ ئانا! مېنىڭ ئانام! سالامنىڭ ئاۋازى تـىترەپ كەتتى. ئۇ قۇچاقلىرىنى كېرىپ قۇم بارخىنىغا يـاماشتى. ئاھۇ ئانا كۆزلىرىدىن ئـوت ياندۇرۇپ تـىپتىنچ قـاراپ تۇراتتى. ئۇ ئۇركۈمىدى. گويا ئۇزۇندىن بېرى مۇشۇ دەقـىقىنىڭ يېتىپ كېلىشىنى كۈتۈۋاتقاندەك قاراپ تـۇراتتى. سالام ئۇنىڭ بوينىدىن قۇچاقلىدى. مەڭزىگە مەڭزىنى يا قتى. يـا قۇتتەك نۇرلىنىپ تـۇرغان كـۆزلىرىگە تـويماي قارىدى. يا قۇت كۆزلەرمۇ ئۇنىڭغا تويماي قارايتتى.

ئـاھ پەلەك. مانا ئـەمدى ھىجران پـەيتى مـەڭگۈ ئاخىرلاشقاندەك تۇرىدۇ. ئاپئاق قوزام، قـوي كـۆزلۈكۈم، يۇرىكىمنىڭ پارىسى، مـېنى قۇچاقلا، يەنىمۇ مـەھكەمرەك قۇچاقلا، ئـىسسىق تىنىقلىرىڭنى، تومۇرلىرىڭدا ئوخچۇۋاتـقان قانلىرىڭنىڭ ئېقىشىنى يۇرىكىم سەزسۇن، چاك ـ چاك يىرتىلغان قەلبىم پارىسى مـەلھەم تاپسۇن. سـەن مـېنىڭ بالام، مەن سېنى ئاپئاق سۈتلىرىم بـىلەن باققان، مېنى قۇچاقلا، يەنىمۇ مەھكەمرەك قۇچاقلا ...

ئاھۇ ئۇنسىز ھالدا ئاشۇنداق خىتاب قىلاتتى. دە‌ـدارلىشىش ئۇزۇنغا سوزۇلدى. گـۈزەل ئاي نۇر چـېچىشتىن

زېرىكمىدى. قۇم بارخىنى ئۇستىدە قۇچاقلىشىپ دىدارلىشىۋاتقان ئانا - بالا گويا ئاي نۇرىدىن پۈتكەن سۈزۈك قاشتېشى ھەيكىلىگە ئوخشايتتى.

8

پاجىئە سالام قايتىپ كەلگەن كۈنىنىڭ ئەتىسى يۈز بەردى. ئۇ تېخى ئاتىسىنىڭ، ئاھۇ ئانىسىنىڭ، ئاق-قۇلىرىنىڭ، كۆلنىڭ، چۆلنىڭ مېھرىگە قېنىپ ئولگۈرمەگەنىدى. ئۇنىڭ كۆرىدىغان نۇرغۇن نەرسىلىرى بار ئىدى. ئۇ شەھەردىن ئالغان تەسىراتلىرىنى، مەكتەپتە ئۆگەنگەنلىرىنى ئاتىسىغا سۆزلەپ بېرەكچىدى. ئانىسى ھەققىدە، ئۆزىگە پەقەت بىر قېتىملا يېنىش - يېنىشلاپ قارىغان ئاشۇ بەختسىز ئانىسى ھەققىدە سۆزلەپ بېرىشمۇ ئۇنىڭ پىلانى ئىچىدە ئىدى... لېكىن ھېچقايسىسىغا ئولگۈرەلمىدى. كۆلنىڭ دامبىسى ئۇستىدىن چېپىپ كەلگەن پىكاپ ئۇنىڭ ھەممە خىيالىرىنى بۇزۇپ تاشلىدى. پىلانلىرىنىمۇ، تىنچ - خاتىرجەملىكىنىمۇ، خۇشال - خۇرام ئۆتۈشى كېرەك بولغان تەتىل كۈنلىرىنىمۇ، ئارزۇ بوستانلىرىدا بىخلىنىۋاتقان ئارمانلىرىنىمۇ بۇزۇپ تاشلىدى. ئۇ ھەممىدىن ئايرىلىپ قالدى. ئىمپورت قىلىنغان ئاق رەڭلىك پىكاپ دامبا ئۇستىدە غۇيۇلداپ، كۆلدىكى

سۆزلارنى لەۋزىگە سېلىپ قاراسلىتىپ يېتىپ كەلگەندە، ئاتا - بالا ئۆيىنىڭ ئالدىغا چىقىپ ئولگۈرگەنىدى. كۆپ تۈلمىگەن مېھمانلار ماشىنىدىن چۈشتى. ئۇلارنىڭ قوللىرىدا مىلتىق بار ئىدى. ئاتا - بالا ھاڭ - تاڭ بولۇپ قالدى.

ـــ ئەسسالامۇ ئەلەيكوم، كۆلنىڭ خوجايىنلىرى!

ـــ ۋەئەلەيكوم ئەسسالام ... ۋاھ، تىنچ - ئامان تۇرۇشلىرىمۇ؟ ۋاي خۇدايىمەي، ھەر قايسىلىرىنىڭ بۇگۈن كېلىپ قالىدىغانلىقلىرىنى زادىلا ئويلىماپتىمەن. ھارمىغايلا، ھارمىغايلا ...

ئاتا مېھمانلارنىڭ ھەممىسى بىلەن قول ئېلىشىپ كۆرۈشۈپ چىقتى، ئىززەت بىلەن ئۇلارنىڭ قوللىرىدىكى سومكىسىنى ئالدى.

مېھمانلارنىڭ ئارىسىدا ناھىيىلىك سۇ ئىشلىرى ئىدارىسىنىڭ باشلىقىمۇ بار ئىدى. ئۇ ھەر يىلى دەل مۇشۇنداق قەھرىتان قىشتا ئەل - ئاغىنىلىرىنى باشلاپ كۆلگە كېلەتتى. ئىككى كۈنمۇ ئەمەس، تۆت كۈنمۇ ئەمەس، دەل ئۈچ كۈن تۇراتتى. كۆل ئەترابىدا قېنىپ، راھەتلىنىپ ئىستىراھەت قىلاتتى. بېلىق، ئۆردەك گۆشى يەيتتى. بېلىق تۇتۇشقىمۇ، ئۆردەك ئېتىشقىمۇ ئۆزى بىۋاسىتە ئىشتىراك قىلاتتى. كۆلدىكى زۇمرەت مۇز ئۈستىدە ئۇنىڭ قاقاقلىغان كۈلكىسى جاراڭلايتتى، ئارقىدىن بېلىق پىشۇرۇش، ئۆردەك كاۋىپى تەييارلاشقا يەنە ئۆزى

قول سالاتتى. دورا ـ دەرمەكلەرنى ئۆزى تەييارلايتتى. بېلىقنى دورا ـ دەرمەكلەر بىلەن ياغدا قورۇيتتى. ئۆرـ دەكنى بولسا ئۆينىڭ ئالدىدىكى گۈلخانغا قاقلاپ پىشۇـ راتتى. گۇ ئۆزىنىڭ قورۇمىلارنى تەييارلاشقا، تاماق ئېـ تىشكە ئۇستىلىقى بىلەن ماختىناتتى. قورۇما، كاۋاپلار تەييار بولغاندىن كېيىن، پىكاپقا سېلىپ ئاتايىتەن ئەـ كەلگەن دۇتارنى ئاتىنىڭ قولىغا تۇتقۇزۇپ، ئۇنى ئۆينىڭ تۆرىگە ئولتۇرغۇزاتتى. ئۆزى بولسا رومكا بىلەن ھاراقنى قولىغا ئېلىپ بىرىنچى رومكىنى ئاتىنىڭ سالاـ مەتلىكى، شاد ـ خۇراملىقى ئۈچۈن تەقدىم قىلاتتى. ئەلۋەتتە باشلىقلىق سالاھىيىتى بىلەن ئاتىنىڭ بىر يىللىق ئەمگىكىنى، جاپاغا چىداپ چۆلدە ئىشلەشتەك روھىنى، تۆھپە ـ نەتىجىلىرىنى تەقدىرلەشنىمۇ ئۇنتۇمايتتى.

سالام بۇ كىشىنىڭ مەخسۇس بېلىق، ئۆردەك يېـ يىش ئۈچۈن كېلىدىغانلىقىنى ياكى ئاتىسىنىڭ بوم‌ئاۋازدا ئېيتىدىغان ئاجايىپ ناخشىلىرىنى ئاڭلاشقا كېلىدىغانلىـ قىنى ئايرىيالمايتتى. بەلكىم ھەر ئىككىلىسى ئۈچۈن كېـ لىدىغاندۇ، بەلكى بىر يىللىق خىزمەتتىن چارچىغان نېرـ ۋىلىرىنى ئارام ئالدۇرۇپ، ئىستىراھەت قىلىش ئۈچۈن كېلىدىغاندۇ ۋە بەلكى كۆلنى، ئاتىسىنىڭ خىزمىتىنى تەكـ شۈرۈش ئۈچۈن كېلىدىغاندۇ ... قانداقلا بولمىسۇن، ئۇ كىشى ھەر قېتىم كېلىپ كەتكەندە كۆلنىڭ ئەتراپىدىكى

ساپ هاۋا بىر قانچە كۈنلەرگىچە پۇرۇخ پۇرايتتى. ئۇيىنىڭ ئىچى - تېشىنى ھاراقنىڭ قاڭسىق ھىدى قاپلاپ كېتەتتى ...

باشلىق كۆلگە ھەر قېتىم كەلگەندە سالامنىڭ ئالىتىسى باشقىچە ئادەمگە ئايلىناتتى. كۆزلىرىدىن مۇڭ ۋە غەم تۆكۈلۈپ تۇرىدىغان ئاتا رومكىنى قولىغا ئالغاندىن كېيىن كۆزلىرىدىن شاتلىق ئۇچقۇنلىرى چاچرايتتى. تىلىدىن ئەڭ كۈلكىلىك لەتىپە، چاقچاقلار تۆكۈلۈپ، يىگىرمە يىلدىن بۇرۇنقى ياشلىقىغا قايتقاندەك بولۇپ قالاتتى. سالامنىڭ كۆزىگە ئاتىسى راستتىنلا ياشىرىپ قالغاندەك كۆرۈنۈپ كېتەتتى. لېكىن دۇتارنى قولىغا ئالغاندا بولسا، ئۇنىڭ كۆزلىرىگە يەنە غەم - ئەندىشە، مۇڭ - ھەسرەت كۆلەڭگە چۈشۈرەتتى. بوم، مۇڭلۇق ئاۋاز ئۇنتۇلغان ئۆتمۈشنى، يۇرەكنىڭ ئەڭ چوڭقۇر قېتىدا يوشۇرۇنغان ھەسرەت - نادامەتنى كۈيلەيتتى. ئاتا ئاللىقانداق گۇناھلىرى ئۈچۈن ئەپۇ - كەچۈرۈم سوراۋاتقان بىچارىگە، پۇشايمان-نادامەتلىرى ئۈچۈن ئەپسۇسلىنىۋاتقان دەردمەنگە، ۋاپاسىزدەپ جاپا چەككەن، تىلەك تىلەپ ئارمانغا يېتەلمىگەن، ئاھ ئۇرۇپ كۆككە تەلمۈرگەن غەمخانغا ئايلىنىپ قالاتتى. ئۇ راستتىنلا شوخ، ناخشىلارنى بىلمەيتتى. ئۇنىڭ قەلبىدە ئۇنداق ناخشىلار يوق ئىدى، بولسىمۇ ئېيتمايتتى. پەقەت غەملىك، مۇڭلۇق ناخشىلارنىلا ئېيتاتتى. ناخشىلارنىڭ ئاخىردا ھەسرەت بىلەن ئۇلۇغ -

كىچىك تىنىپ قويا تتى. ئۇنىڭ ناخشىسى تۇگىگەندە ناخشا ئاڭلاۋاتقانلارنىڭ يۈرىكىنى بېسىپ تۇرغان تۇڭ مەنىنىڭ يوغان تېشى سىيرىلىپ چۈشۈپ كەتكەندەك يېنىكلىشىپ قالاتتى. لېكىن ئۇلار يەنىلا ئاشۇنداق ناخشىلارغا ئاشىق ئىدى. ئۇ ئاشۇ مۇڭلۇق، ھەسرەتلىك ھالەتتىن ئاللىقانداق ئىچكى لەززەتكە ئېرىشىشنى ئۈمىد قىلغاندەك، ئاشۇ مۇڭ ـ ھەسرەت ئارقىلىق سېغىنغان، ئارمان قىلغان يىراق مەنزىلنى كۆرۈشنى ئىزدىگەندەك ئۇنىڭغا يېپىشاتتى. مېھمان ياشاپ كەت، مۇڭ، مۇڭ، دەپ ۋارقىرايتتى، ئارقىدىنلا ئەڭ گۈزەل تىلەكلەرنى قوشۇپ ئاتىنىڭ قولىغا يەنە رومكىنى تۇتقۇزاتتى. رومكىدىن كېيىن: قېنى، يەنە بىر پىيالە مۇڭ قىلايلى، دەپ تەلەپ قىلىشاتتى. ئاتىنىڭ مۇڭلۇق بارما قلىرى دۇتارنىڭ مۇڭلۇق تارلىرىغا مۇڭ بىلەن ئۇرۇلۇشقا باشلايتتى ...

ئاشۇ باشلىق بۇگۈن يەنە كەپتۇ. ئۇنىڭ بۇگۈن ـــ تەتىلنىڭ تۇنجى كۈنى كېلىشى، ئۆتكەن يىلقىدەك كونا پىكاپتا ئەمەس، ئىمپورت قىلىنغان ئاق رەڭلىك يېڭى پىكاپتا كېلىشى سالامغا سەل غەلىتە تۇيۇلدى.

مېھمانلار بىر دەمدىلا ئۆيى ئىچىنى ۋاراڭ ـ چۇرۇڭ، كۈلكە ـ چاقچاقا تولدۇرۇۋەتتى، خۇددى ئۇلارنىڭ ۋاراڭ ـ چۇرۇڭ، كۈلكە ـ چاقچاقلىرىدىن ئىس ـ تۈتۈن چىقىۋاتقاندەك ئۆيى ئىچى ئىس ـ تۈتەككىمۇ تولۇپ كەتتى.

چايدىن كېيىن مېھمانلار ئوۋغا تەرەددۇت قىلدى. ئۇلار ئىككى مىلتىق ـ بىر دانە قوش ستۇوللۇق ئوۋ مىلتىقى، بىر دانە يېرىم ئاپتوماتىك ھەربىي مىلتىق ئەكەلگەنىدى. ئاتىنىڭ مونوپولكىسى بىلەن ئۇچ مىلتىق بولدى. باشلىق ھەر يىلقىدەك مونوپولكىنى تاللىۋالدى.

ـ جۇيجاڭ، ئاق قۇلارغا ئوق تېگىپ كەتمىسۇن، ئۇلار قوغدىلىدىغان قۇش. ئۆزلىرى بىلىلىغۇ، ئاشۇنداق قانۇن بار، ـ دېدى ئاتا.

ـ ئەلۋەتتە، ئاق قۇلارنى ئاتمايمىز، ـ باشلىق ھەمراھلىرىغا كۆز قىستى، ـ ياۋا غاز بىلەن ئاق قۇلارنى ئارىلاشتۇرۇپ قويساق ئۇ چاغدا باشقا گەپ. خوجايىنىمۇ بىزدىن ئاغرىنمايدۇ، ھا، ھا، ھا ...

ـ قانداقچە ئايرىۋالغىلى بولمايدۇ؟ ئۇلار ئېنىق پەرقلىنىدۇغۇ جۇيجاڭ ...

ـ خاتىرجەم بولسىلا خوجايىن، ئاق قۇلارنى ئاتمايمىز دېدىمغۇ، ئاتمايمىز، ھۇججەت يېزىپ بېرەمدىم ـ يا؟

باشلىق يەنە ھەمراھلىرىغا كۆز قىستى ۋە قاقاقلاپ كۈلۈپ، كۆلىنىڭ قىرغىقىنى بويلاپ يۇقىرىغا يۈرۈپ كەتتى. يېرىم ئاپتوماتىك ھەربىي مىلتىقنى كۆتۈرگەن ئاۋاق يەنە بىرىنى ئەگەشتۈرۈپ ئايىغىدىكى ئۆستەڭگە كەتتى. چاچما ئوقلۇق، قوش ستۇوللۇق مىلتىق بىلەن قوراللانغان بىرى ئاتىنى باشلاپ كۆلگە ـ مۇز ئۈستىگە چۈشتى.

ده، كىچىك قېيىقنىڭ ئىچىگە كىرىپ ياتتى. ئاتا قېيىقنى ئارقىسىدىن ئىتتىرىپ كۆلنىڭ ئوتتۇرىسىغا سىيرىلدۇرۇپ ئەكەتتى. قېيىق مۇز ئۈستىدە چانىدەك يېنىك تېيىلاتتى.

ئاتا دامبىغا ئون ـ ئونبەش مېتىرچە كېلىدىغان جايدىن ئۇچ كاچكول ئېچىپ قويغانىدى. ھەر كۈنى كېچىسى كاچكوللار نېپىز بىر قەۋەت مۇز تۇتاتتى. سالام مانا شۇ يەرگە كېلىپ، تۆمۈر ئارا بىلەن ئازراق چوقۇپ لا كاچكوللارنى تەشتى. ئارا بىلەن مۇز پارچىلىرىنى سۇ زۇپ ئېلىۋەتتى، ئاندىن قارماققا قوناق دانلىرىنى ئۆتە كۈزۈپ كاچكولغا تاشلىدى. ئۇچ كاچكولغا قارماق تاشلاپ بولغىچە يېرىم سائەتتەك ئۆتتى. ئۇ قارماق خادىملىرىنى قېلىن مۇز پارچىلىرى بىلەن تىرەپ قويۇپ بېشىنى كۆتۈرگەن چاغدا، قېيىقنى ئىتتەرگەن ئاتا خېلىلا ئۇزاپ كەتكەنىدى. ئۇ ۋە قېيىق كۆلنىڭ ئوتتۇرىسىدا كېچىكسىنە قارا نۇقتا بولۇپ كېتىپ باراتتى. سالام ئاشۇ يا قتا قاراپ تۇرۇپ ئاق قۇلىرىنى ئەسكە ئالدى. ئەگەر ئۇلار ئاتقان ئوق ئۇقۇشۇلماي ئۇنىڭ چۈجىلىرىگە تېگىپ كەتسە، ئۇ چاغدا نېمە بولىدۇ؟ پەرىشتىدەك، ئاق ماموق تەك يۇمشاق، سۈرەتتىكىدەك گۈزەل ئاق قۇ چۈجىلىرى قىپقىزىل قانغا مىلەنسە، ئۇلارنىڭ چىرايلىق، يۇمىلاق كۆزلىرى مەڭگۈلۈككە يۇمۇلسا قانداق بولىدۇ. ۋاي خۇدايىمەي ... سالام كۆڭلىنى ئەنسىزلىك قاپلاپ، نېمە

قىلاردىنى بىلەلمەي قالدى. لېكىن ئامال يوق ئىدى. ئۇنىڭ ئامراق چۈجىلىرىنىڭ ھازىر قەيەردە ئىكەنلىكىنى بىلگىلى بولمايتتى، ئىزدەپ بېرىشنىڭمۇ ئورنى يوق ئىدى ... قارماقنىڭ خادىسى مىدىرلاپ كەتتى. سالامـ نىڭ پىكىرلىرى بۆلۈندى. ئۇ قارماق خادىسىنى قولىغا ئېلىپ ئاستا ـ ئاستا كۆتۈردى، پولتاي كۆز ئاق بېلىق كاچكولدا كۆرۈنگەن چاغدا، يىراقتىن مىلتىقنىڭ گۈمبۈرلىگەن ئاۋازى ئاڭلاندى. ئەكس سادا كۆل ئىچىدە ئۈزۈنغىچە ياڭراپ تۇردى.

كۆل تاماشىسى ـــ زىيا پەت ئۆتكەن يىلدىكىگە ئوخشاشلا تولىمۇ كەچ باشلاندى. بېلىقلارنى تازىلاپ قورۇش، ئۆردەكلەرنى يۇڭداپ كاۋاپ قىلىش كۆپ ۋاقىتـ نى ئالغانىدى. ئاتنىڭ دۇتار تەڭكەش قىلىنغان مۇڭـ لۇق ئاۋازى ياڭراشقا باشلىغان چاغدا سائەت ئونىدىن ئاشقان، چۆلمۇ، كۆلمۇ ئۇيقۇغا چۆككەن، كۆلدىكى غاز ـ ئۆردەكلەرنىڭ غاقىلدىشى توختىغان، يېرىم كۈن گۈمبۈرـ لىگەن مىلتىق ئاۋازى ئۇلارنى يىراقلارغا قوغلىۋەتـ كەنىدى.

سالام بۇگۈن كەچكى شەپەقنىڭ مۇز ئىچىدە ئولـ تۇرۇشىنىمۇ تاماشا قىلالمىدى. ئاق قۇلىرىنىمۇ كۈتۈۋالـ الالمىدى، ئۇلارنىڭ قايتىپ كەلگەن ـ كەلمىگەنلىكىنىمۇ بىلمەيتتى. زىيا پەتتە كېرەكلىك ھەممە نەرسە تەييار بولۇپ، باشلىق بىرىنچى رومكىنى ئەڭ ياخشى تىلەكلەر

بىلەن ئاتىنىڭ قوللىرىغا تۇتقۇزغاندىلا، ئاندىن ساما-
لامنىڭ قولى بوشىدى. ئۇ ئەڭ ئاخىرقى تاپشۇرۇق —
مەشكە كۆمۈر سېلىشنى ئورۇندىاپ بولۇپ سىرتقا چىقتى.
ئەتراپ سۈتتەك ئايدىڭ. ئاي ئاسمانىدىمۇ، كۆلىدىمۇ،
مۇزنىڭ تېگىدىمۇ ئۇزۇپ يۈرەتتى. ئاي خۇددى مۇڭلۇق
ناخشىنىڭ ئەلەيلىشى بىلەن مۇگدەڭاتقاندەك، ئاللى-
قانداق مۇڭلۇق خىيالارغا پاتقاندەك ئاقىرىپ كۆرۈنەتتى.
سالام چۈجىلىرىنىڭ كاتىكىگە قارىدى، ئۇلار يوق، ئۇ
ئەمدى قومۇشلۇققا تىكىلدى، كەينىگە بۇرۇلۇپ ئۆيىنىڭ
ئارقىسىدىكى قۇم بارخىنىنىڭ ئۈستىگە نەزەر سالدى.
ئۇنىڭ ئاھۇ ئانىسىمۇ كۆرۈنمەيتتى، بەلكى كېلىمگەندۇ،
مىلتىق ئاۋازلىرىنى ئاڭلىغان بولسا ئۇركۈپ يىراقلارغا
كەتكەندۇ. بوپتۇ، بۇگۈن كەلمىسۇن، ئەگەر مۇنۇ ئادەم-
لەرنىڭ كۆزىگە چېلىقىپ قالسا، نېمە ۋەقە يۈز بېرىشىنى
كىم بىلىدۇ؟ ئۇلاردا شەپقەت يوق، ئۇۋچىدىن — قانغا
خۇمار بولۇپ كەتكەن ئۇۋچىدىن شەپقەت كۈتكىلى بول-
مايدۇ. مەيلى بۇگۈن كەلمىسۇن، ئەتە كەلسۇن، ياق
مۇنۇ ئۇۋچىلار كەتكەندىن كېيىن ئۆزۈم ئىزدەپ تاپىمەن.
ئېگىز قۇم بارخىنى ئۈستىگە چىقىپ ئىسكىرىپكامنى
چالىمەن، ئۇ ئاڭلايدۇ. يىراقتا بولسىمۇ ئاڭلايدۇ، ئاڭلى-
سىلا چوقۇم كېلىدۇ. شۇ چاغدا ئۇنىڭ بويىندىن قۇچاق-
لايمەن. ياقۇت كۆزلىرىگە سۆيىمەن ...

تالا سوغۇق ئىدى، سالام ئۆيگە قايتىپ كىردى،

بىراق خوش - خوش دېگەن ۋارقىراشلارغا، ئىس - تۈ- تەككە، ھاراقنىڭ سېسىق ھىدىغا تولغان ئىچكىرىكى ئۆيگە كىرىشنى خالىمىدى، پەقەت سىرتقى ئۆيدىكى كارىۋاتتا يېشىنمەستىنلا ئاتىسىنىڭ جۇۋىسىغا يۆگىنىپ ياتتى. ئۇيقۇسى كەلمەي، ئاتىنىڭ بوم، مۇڭلۇق ناخشا ئاۋازىغا قۇلاق سالدى. شۇ چاغدا قەلبىنى ئېغىر بىر دەرد قامالغاندەك بولدى. ناخشىدىكى مۇڭ ياش، گۈزەل، ساغلام بىر جاننىڭ قېرىپ ھالىدىن كەتكەنلىكىنى، كۆزلىرىدىن ھايات ئۇچقۇنلىرىنىڭ ئۆچكەنلىكىنى، ئېغىر نەپەس ئېلىپ نامەلۇم بىر مەنزىلگە قاراپ كېتىپ بارغانلىقىنى ئەسلىتەتتى. سالام تەكلىماكاننى — ئۆزى ئۆسۈپ يېتىلگەن چۆلنى، قۇم بارخانلىرىنىڭ ئارقىسىدىكى قوۋزاقلىرى چاك - چاك يېرىلىپ كەتكەن قېرى توغراقنى، قۇرۇپ قاقشال بولۇپ كەتكەن بەقەم - يۇلغۇننى كۆز ئالدىغا كەلتۈردى. بۇلار ئاتىسى ئېيتىپ ۋاتقان ئاشۇ ناخشىغا، ئاشۇ ناخشىدىكى قەدىمكى مۇڭغا، ئاشۇ ناخشىدا كۆيلەنگەن قېرى جانغا ئوخشايتتى. بۇ ناخشا سالامنىڭ قۇلاقلىرىغا خۇددى ئاشۇ چۆللەرنىڭ، قېرى توغراقنىڭ، ئېگىلىپ يەرگە تېگەيلا دەپ قالغان يۇلغۇننىڭ سىرلىرىدەك، ئاشۇ ناخشىدىكى مۇڭ قېرى تەكلىماكاننى تەسۋىرلەپ - سۈرەتلەپ بېرىۋاتقاندەك تۇيۇلدى. ئۇنىڭ ئاھۇ ئانىسىنىڭ ياقۇت كۆزلىرىدىمۇ ئاشۇ ناخشىدىكى مۇڭ بار ئىدى. ئۇ كۆيلىمەيتتى، بىراق

ئۇنىڭ سۆكۈت بىلەن قاراشلىرىدىن ئىختىيارسىز كۈي تۆكۈلەتتى، ئۇزۇن يىللار ئىلگىرى قاپقانغا چۈشۈپ قالغان جۈپتىنىڭ ئېچىنىشلىق ھالىتىنى ئەسلەۋاتقاندەك مۇڭلىنا تتى. ئۇمۇ قېرىدىمىكىن؟ مىڭ يىللاردىن بېرى بۇ ئانا چۆلگە ئىپار چېچىپ چارچىدىمىكىن؟ يېتەلمىگەن ئارمانلىرى ئۈچۈن، جۈدا بولغان جۈپتى ئۈچۈن، تۈگىمەس ھەسرەتلىرى ئۈچۈن ئاھ ئۇرۇۋاتامدىكىن؟ ...

ئاھۇ ئانىنىڭ كۆزلىرىدىن قانلىق ياش تارام - تارام بولۇپ ئاقتى. شىرىلداپ، شۇقىراپ ئېقىۋاتقان قىپقىزىل قان كەچكى شەپەقتە، بىر پارچە قىزىل رەختكە ئوخشاش يېيىلاتتى. ئاھۇ ئانا ياش تۆكۈپ تۇرۇپ، «سالام، سالام، مېنىڭ ئوغلۇم» دەپ ۋارقىرىدى. سالام ئۇنىڭغا قاراپ يۈگۈردى، بىراق يۈگۈرەلمىدى، پۇتلىرى قولاشمايتتى. يەردە ئۆمىلەپ ئاھۇغا قاراپ تىرماشتى. ئاھۇنىڭ بېشى ئۇنىڭ ئالدىغا دۈمىلاپ كەلدى. ئوغلىغا قانلىق ياش ئېقىۋاتقان كۆزلىرى بىلەن تەلمۈرۈپ مۇڭلىنىپ قارىدى. سالام ئۇنى قۇچاقلىدى، ئۇنىڭ بوينىدىن، ئىسسىق گەۋدىسىدىن قۇچاقلىدى. ئاھخۇدا، ئانىنىڭ بوينىمۇ قان ئىدى. سالامنىڭ قۇچىقىدا ئۇنىڭ بېشى، بوينىلا تۇراتتى. ئۇنىڭ ئىسسىق باغرى، ئىسسىق گەۋدىسى نەگە كەتتى؟ ئانا سەن نېمە بولدۇڭ؟ گەۋدەڭ، ئىسسىق باغرىڭ قېنى؟ ئانا، ئانا... سالامنىڭ قۇچاقلىرىدىن ئاھۇنىڭ بېشى چۈشۈپ كەتتى. باش خۇددى يۇمىلاق توپقا ئوخشاش قۇم بارخىنى ئۈس-

تىندىن پەسكە دومىلىدى. ئانا، ئانا، مېنىڭ ئاھۇ ئانام، ساڭا نېمە بولدى؟ سالام يۈملاپ چۈشۈپ كېتىۋاتقان باشنىڭ كەينىدىن ئۆزىنى ئاتتى. ئۇنى تۇتۇۋالماقچى بولاتتى. لېكىن ئۆزىنى توختىۋالالماي چۈشۈپ كېتىۋاتاتتى. تەگسىز، مۈدھىش قاراڭغۇلۇققا موللاقلاپ چۈشۈپ كېتىۋاتاتتى. ئۇ قورقتى، يۈرىكى ئاغزىغا تىقىلىپ قالدى. ۋارقىرىماقچى، توۋلىماقچى بولدى، لېكىن ئاۋازى چىقمىدى. ئا ... ئا ... ئا...

سالام كارىۋاتتىن سەكرەپ چۈشتى، ئۇھا سىرايىتتى. خۇددى ئۆزۈن يوللاردىن يۈگۈرۈپ كەلگەندەك ھېرىپ تەرلەپ كەتكەن، دېمى كېسىلىپ، تىلى ئاغزىغا كەپلىشىپ قالغانىدى. ئۇ كۆزلىرىنى ئېچىپ ئەتراپقا نەزەر سالدى. ئىچكىرىكى ئۆينىڭ ئىشىك يوچۇقلىرىدىن چىراغنىڭ تارام - تارام نۇرلىرى چېچىلىپ تۇراتتى. ئاتىنىڭ ناخشا ئاۋازى ئاڭلىناتتى. سالام ئۇخلىغانلىقىنى، چۈش كۆرگەنلىكىنى، چۈشىدە قارا بېسىپ قالغانلىقىنى چۈشەندى. قورقۇنچلۇق چۈش ئۇنىڭ يادىدا ساقلىنىپ قالغان، خۇددى ئوخشىدا يۈز بەرگەندەك، ھېلىلا كۆرۈپ ئۆتكەن ئىشتەك ھەمىسى ئېنىق ئېسىدە ئىدى. ئۇ قورقۇپ كەتتى. قەلبىنى قورقۇنچلۇق بىر ۋەھىمە، ئەنسىزلىك قۇچقىغا ئالدى.

سالام سىرتقا چىقتى. ئاي غەربكە قىيسايغان، ئۆينىڭ كۆل بويىدىكى سۆگەتلەرنىڭ سايىسى شەرقتە

يۆتكەلگەنىدى. ئۇنىڭ مېڭىسىدە ھېسلىلا كۆرگەن چۈش كېزەتتى. ئۇ قومۇشلۇققا تىكىلدى، دەرھال ئۆينىڭ ئارقىسىدىكى قۇم بارخىنىغا بۇرۇلدى، بۇرۇلدىيۇ، يۈرىكى بىردىن دۈپۈلدەپ ئۇرۇپ كەتتى. قۇم بارخىنى ئۇستىدە ئۇنىڭ ئاھۇ ئانىسى خۇددى ھەيكەلدەك، ئاي نۇرىدىن ياسالغان ئاھۇ ھەيكىلدەك قېتىپ تۇراتتى. سالام ئۆشنىسىگە يېپىنىۋالغان جۇۋىنى سېلىپ تاشلاپ بارخانغا يۈگۈردى.

— پاك!

يېقىندىلا ياڭرىغان مىلتىق ئاۋازى سالامنى چۆچۈتۈۋەتتى. ئۇ ئاھۇ ئانىسىنىڭ ئېچىنىشلىق ئاۋازىدا ھەرەپ بارخان ئۇستىدىن دۈمىلاپ چۈشكەنلىكىنى كۆردى.

— ئانا، مېنىڭ ئانام!

سالام ئاھۇنىڭ ئۇستىگە تاشلاندى، ئۇنى بار كۈچى بىلەن قۇچاقلىدى، ئۇ توختىماي ۋارقىرايتتى.

— ئانام، مېنىڭ ئاھۇ ئانام، مېنىڭ ئاھۇ ئانام!

ئۆي ئىچىدىكىلەر مىلتىق ئاۋازىنى ئاڭلاپ سىرتقا چىقىشتى. سالامنىڭ ئاتىسى ئوغلىنى ئاھۇنىڭ ئۇستىدىن ئاجرىتىشقا تىرىشاتتى. ھېلىقى ئاۋاق سۆزلىمەكتە ئىدى:

— سىرتقا چىققانىدىم، قارىسام بارخان ئۇستىدە خۇددى مېنى كۆتۈپ تۇرغاندەك قاراپ تۇرمامدۇ، ئۆچكىمىكىن دەپتىمەن، سىنچىلاپ قارىسام كىيىك ئىكەن.

مىلتىقنى ئاچىقتىم، قارىغا ئالدىم، ئەمدى تەپكىنى باساي دېگىنىمدە مۇنۇ بالا بارخانغا قاراپ يۈگۈرۈۋاتىدۇ، قېچىپ كېتەرمىكىن دەپ يۈرىكىم ئاغزىمغا تىقىلىپ قالدى. دەرھال تەپكىنى باستىم. ۋاھ، دەل كۆكسىگە تەگدى ... ھەقىقىي ئوۋچى دېگەن مانا مۇشۇنداق بولىدۇ، كېچىدىمۇ دەل تەگكۈزەلەيدۇ ...

ــ ھاي ئاغىنىلەر، ئەمدى كىيىك گۆشى يەيدىغان ـ دە، كىيىك گۆشى. بۇ يىلقى مۇز تاماشىسى ئۆتكەن يىلدىكىدىن ياخشى بولىدىغان بولدى ـ دە، ۋاھ، ۋاھ ...

سالام يىغلايتتى، ۋارقىرايتتى، كۆزلىرىدىن ئاققان ياش ئاھۇنىڭ ئۈستىگە تارام ـ تارام بولۇپ چۈشەتتى، ئاتا ئۇنى بەزلەيتتى:

ــ يىغلىما، ئوغلۇم، بولغۇلۇق بوپتۇ. ئەمدى ئورنىغا كەلمەيدۇ، يىغلىما ...

ــ كىيىك ئۆلسە بۇ نېمىشقا يىغلايدۇ؟ قورقۇپ كەتمىتۇمۇيا، ھەي بالا، يۈرىكىگە تۈكۈرۈپ قويغاي. قورقۇنچنى باسىدۇ. ئوغۇل بالادېگەنمۇ قورقۇنچاق بولامدۇ؟ چۆل يىگىتى دېگەنمۇ مىلتىق ئاۋازىدىن قورقامدۇ؟ كەل يۈرىكىگە...

ــ ياق، سالام قورقۇپ يىغلاۋاتقىنى يوق، سىلەر ئۇنىڭ ئانىسىنى ئېتىۋېتىپسىلەر، ئاھۇ ئۇنىڭ ئانىسى، ئۇنىڭغا سۈت بېرىپ باققان ئانىسى...

ـــ ئانىسى؟ كىيىك ئۇنىڭ ئانىسى؟

ـــ ھەئە، كىيىك ئۇنىڭ ئانىسى ئىدى ... بولغۇلۇق بوپتۇ. ئەمدى ئورنىغا كەلمەيدۇ، يىغلىما بالام، يىغلىما ...

ـــ كىيىك ئادەم بالىسىنىڭ ئانىسى دېگەن قانداق گەپ؟ نېمانداق باش ـ ئاخىرى يوق گەپ بۇ، ھېچنېمىنى ئۇققىلى بولمىدىيا ...

ـــ قېنى ئۆيگە كىرىپ كېتەيلى، ھەممە ئىشنى باشتىن سۆزلەپ بېرەي. بۇ تولىمۇ ئۇزۇن ھېكايە ...

ئۆلگەن، خۇددى يىلتىزىدىن ئايرىلغان گۈلدەك سولاشقان ئاھۇنى تاشقىرىدىكى ئۆيگە ئەكىرىپ تاشلاشتى. شامنىڭ يۇرۇقىدا ئاتىسىنىڭ كۆزلىرىدىن بىر دۇنيا ئېچىنىش، باشقىلارنىڭ كۆزلىرىدىن بولسا ھەيرانلىق چېچىلىپ تۇراتتى. ئاھۇنىڭ كۆزلىرى تېخىچە ئوچۇق ئىدى، ئۇ گويا ئۆچەي ـ ئۆچەي دەپ قالغان چوغدەك قىپقىزىل نۇرچېچىپ تۇراتتى. ئۇنى ئاتقان ئاۋاقنىڭ ئوۋچىلىقتىن ئوبدانلا خەۋىرى بار ئىكەن. خۇددى قەدىمىي ئوۋچىلارغا ئوخشاش يەرگە تىزلىنىپ، بىر چاڭگال مۇزدەك تۇپراقنى ئالدى ـ دە، ئاھۇنىڭ كۆزلىرىگە چاچتى. ياقۇت كۆزلەر يۇمۇلدى. ئەڭ ئاخىرقى نۇرلار ئۆچتى ...

ـــ ئاھۇنىڭ نۇرلۇق كۆزلىرىنى كۆرگەن ھەر قانداق كىشى ئۇنى ھەرگىز ئېتىشقا پېتىنالمايدۇ. ئىكىكىنـ

چىلەپ ئۇنى ھەرگىز ئاتقۇسى كەلمەيدۇ. قەدىمدىن تارتىپ ئوۋچىلار ئۇنى يىقىتقان ھامان ئالدى بىلەن كۆز-لىرىگە توپا چېچىشنى ئادەت قىلغان. ئۇنداق بولمىسا، ئۇلار ئىككىنچى ئوۋغا چىقالمايدۇ. ئۇنى نېمىشقا ئاتقان بولغىيتتىم دەپ پۇشايمانداقالىدۇ. شۇڭا مەن ئۇنىڭ كۆزلىرىگە توپا چاچتىم ... — ئاۋاقنىڭ ئاۋازىدا كۆ-رەڭلىك جاراڭلاپ تۇراتتى. ئاھۇنى ئاتقانلىقى ئۈچۈنمۇ، ئاھۇ ھەققىدىكى مۇشۇ بىلىمدىن خەۋىرى بارلىقى ئۈچۈنمۇ كۆرەڭلەيتتى.

ئاتا دۇتارنى قولىغا ئالدى. مۇڭلۇق، ھەسرەتلىك، سىرلىق بىر ھېكايىنى — «چۆل بىلەن چۆل گۈزىلى، ئىپار ئاھۇسى بىلەن ئۇنىڭ ئوغلى» ھەققىدىكى ھېكا-يىنى داستان قىلىپ ئېيتىشقا باشلىدى. ئۇنىڭ ئاۋازى تېخىمۇ مۇڭلىنىپ كەتكەنىدى. ئۇنىڭ ھېكايىسىدە مىڭ يىللاردىن بېرى تەكلىماكاندا ياشىغان ئىپار ئاھۇسى، ئۇنىڭ بېشىغا كەلگەن كەلمىشلەر، ھەسرەت — نادامەتلەر، مۇڭ — زارلار بايان قىلىناتتى، ئەڭ ئاخىرقى بىر ئىپار ئاھۇسى بىلەن ۋىدالىشىش كۈيلىنەتتى.

سالام سىرتقى ئۆيدە سوزۇلۇپ ياتقان ئاھۇنىڭ يېنىدا تىزلىنىپ ئولتۇراتتى. كۆز ياشلىرى توختىماي سىرغىپ چۈشەتتى. ئاھ خۇدا، نېمىشقا بىر مىنۇت بۇرۇن ئويغانمىدىم؟ سىرتقا بىر مىنۇت بۇرۇنراق چىقمىدىم؟ بىر مىنۇت چەقەت بىر مىنۇت! مەن ئۇنى بىر مىنۇت بۇرۇنراق، ياق

بىر سېكۇنت بۇرۇنراق ئۇركۈتۈۋەتكەن بولسام، ئۇ ئامان قالغان بولاتتى. مۇشۇ پاجىئە چۈشۈمدە ئايان بولغان. ئۇنىڭ قانغا مىلەنگەنلىكىنى، كۆزلىرىدىن قانلىق ياش ئاققانلىقىنى چۈشۈمدە كۆرگەن. مەن ئۇنى قۇتۇلدۇرالمىدىم. ئانامنى قۇتۇلدۇرالمىدىم...

سالامنىڭ كۆز ياشلىرى مەڭزىنى بويلاپ توختىماي سىرغىپ چۈشەتتى. ياش تامچىلىرى ئاھۇنىڭ يۈمشاق، مەيىن تۈتلىرىنى ھۆل قىلىۋەتتى، ئانا ئاھۇنىڭ سۈۋۈشقا باشلىغان تېنى ئاشۇ ئىسسىق كۆز ياشلاردىن قايتا ئىسسىقلىق ئالالماس مىكىن؟ ئۇنىڭ قۇرۇشقا باشلىغان جېنى ئاشۇ ئىسسىق كۆز ياشلاردىن قايتا ياشارماسمىكىن!؟ ئاھ، ئانا ئوغلىنىڭ كۆز ياشلىرىدىن قايتا قۇۋۋەت - جان ئالسا - ھەي ئاھ ... سالام قولىنى ئاھۇنىڭ كۆكسىگە قويدى. ئۇ سۈۋۈشقا باشلىغانىدى، يۇرىكىنىڭ رىتىملىق دۈپۈلدىشىمۇ ئۆچكەن، ئەزەلدىن دۈپۈلدەپ سوقۇپ باقمىغان يۈرەكتەك جىمىپ كەتكەنىدى، ياق، ئۇ تېخى تۇنۇگۈنلا ئىسسىق ئىدى، سالام ئاشۇ ئىسسىق گەۋدىنى قۇچاقلىغان، ھايا جان بىلەن سوققان يۈرەكنىڭ دۈپۈلدىشىنى ئاڭلىغان، ئۇنىڭ مېھرىنى، ھايا تقا بولغان تەلپۈنۈشىنى ھېس قىلغان ... مانا ئەمدى سۈۋۈشقا باشلاپتۇ، ئەمدى ئۇنىڭ يۇرىكىنىڭ دۈپۈلدەپ سوقۇشىمۇ مەڭگۈ ئاڭلانمايدۇ، كۆزلىرىمۇ مۇڭلۇق چاقنىمايدۇ، ئاھ، ھايات نېمىدېگەن

ئازۇك، خۇددى نېپىز ئەينەك پارچىسىدەك، بىر پارچە سۇزۇك مۇزدەك بىسر زەربىدىلا كۆكۈم - تالقان بولدى! ئاشۇنداق بىر دەقىقە ئىچىدىلا تۆگەپ كەتتى! ئاشۇ ئوتلۇق ياقۇت كۆزلەرنىڭ ئۆچكىنى راستمىكىن؟ ... سالام تەكچىدىن شامنى ئېلىپ ئاھۇنىڭ كۆزلىرىگە يېقىن ئەكەلدى، ئۇنىڭ كۆزلىرى يېرىم يۇمۇلغان، سىرغىپ چىققان ئاخىرقى ياش تامچىلىرى هېلىقى ئاۋاق ئوۋچى چاچقان توپا - تۇمانىنى مەڭزىگە ئېقىتىپ چۈشكەن، يۈزى — گۈزەل، سۆيۈملۈك جاماللى بۇلغانغانىدى ... ئانىنىڭ كۆز نۇرلىرى ئۆچۈپتۇ، ئۇنىڭ هايات چىرىغى مەڭگۈلۈككە ئۆچۈپتۇ، ياق، ئەمدى ئۇ شامغا ئوخشاش قايتا پارلىمايدۇ، كەچتە ئولتۇرۇپ تاڭدا كۆتۈرۈلىدىغان قۇياشقا ئوخشاش قايتا نۇر چاچمايدۇ، تۇن ئاسمىنىدىكى ئايغا ئوخشاش كۆكتىن مۇڭلىنىپمۇ قارىمايدۇ ...

سالامنىڭ پۈتلىرى ئۈيۈشۈپ كەتكەن، پۈتۈن ۋۇجۇدى مۇزلىغانىدى، بەدىنى بىلىنەر - بىلىنمەس تىترەيتتى، ئۇ ئىچكىرىدىكى ئۆيگە قۇلاق سالدى، ئاتىسىنىڭ مۇڭلۇق هېكايىسى ئاللىقاچان تۆگىگەن، ئىچىشۋازلىق قايتا باشلانغانىدى، خوشە، خوش دېگەن ئاۋازلار يېڭرايتتى. كىمدۇر بىرى قەيەرگە قىلىپ يانداۋرۇۋاتاتتى. سالامنىڭ كۆڭلى ئېلىشقاندەك بولدى، قەلبىدە سەسكىنىش، نەپرەت باش كۆتۈردى، نەپرەت بارغانسېرى كۈچىيىپ باراتتى، ئاخىر ئۇ قەھەرلىك بىر تۇيغۇغا ئايلاندى.

ئۇ ئورنىدىن چاچراپ تۇردى، شامنى جايىغا قويدى، ۋۇجۇدى تىترەيتتى، كۆچلۈك غەزەپ يۈرىكىنى، ۋۇجۇدىنى، ھېس - تۈيغۇلىرىنى بىردىن گرانت تاشتەك قاتۇردى. بۇ سالامنىڭ سەبىي قەلبىدە پەيدا بولغان قارشىلىشش تۈيغۇسى — ئېچىنىش ۋە يىغا - زار، نەپرەت ھەم سەسكىنىش، شۇنداقلا ئاشۇلاردىن ھاسىل بولغان غەزەپنىڭ مۇقەررەر داۋامى — گۈلخانەدىكى لاۋۇلدىغان ئۆچ ئېلىش ئىستىكى ئىدى، ئۇنىڭ قول - پۇتلىرى ئاچچىق ھاياجاندىن لاغىلداپ تىترەيتتى. بىر - بىرىگە كىرىشكەن چىشلىرى ئارىسىدىن كارسىلدىغان ئاۋاز چىقاتتى. بارماقلىرى ئالىقىنىغا خۇددى ئۇنى تىتىۋەتكۈدەك دەرىجىدە پېتىپ، مۇشتلىرى پولات بازغاندەك تۈگۈلگەنىدى ... ئۇ كارىۋاتقا يۆلەپ قويۇلغان مىلتىقنى قولىغا ئالدى. ئۇ ئاھۇنىڭ جېنىغا زامىن بولغان يەرنى ئاپتوماتنىڭ مىلتىق ئىدى. مۇزلاپ كەتكەن مىلتىق ستۇولى سالامنىڭ قوللىرىغا چاپلىشىپ قالدى، سوغۇق، مۇدھىش پولاتنىڭ كىچىككىنە تۆشۈكى خۇددى جەھەننەمنىڭ يوچۇقىدەك قارىيىپ كۆرۈنەتتى، سالام ئىنسىق ۋۇجۇدلارنى سوۋۇتقۇچى، قىزىل قانلارنى ئېقىتقۇچى، نۇرلۇق كۆزلەرنى يۇمۇلدۇرغۇچى بۇ ياۋۇز نەرسىگە نەپرەت بىلەن تىكىلدى، ئۇنىڭدا ئوق بارمىكىن؟ ئاھۇنىڭ جېنىنى ئالغان ئەجەل ئوقىدىن يەنە بارمىكىن؟ ... سالام زاتسۇورنى قايرىپ ستۇولنىڭ ئىچىگە قاردى، ئەھۋال مىڭ يىللىق تارىخ

تىكىگە ئوخشاش ئىدى: ياۋۇزلارنىڭ قولىدا گۈمبۈرلەپ سايراپ ئەجەل چاچىدىغان ئوق ئىنتىقام، ئۆچ ئالغۇچىلارغا نۆۋەت كەلگەندە يوق بولۇپ قالاتتى، ستۇولنىڭ ئىچى قۇرۇق، جەھەننەمنىڭ تۆشۈكىدەك قارىيىپ تۇراتتى.

غوۋغا كۈن چۈشكە يېقىنلاشقاندا كۆتۈرۈلدى. چۈشكىچە ئۇخلىغان، ئاھۇنىڭ ئېزىلىپ پىشقان گۆشىدىن ئانچە - مۇنچە يەپ، قىزىلموچ، قارىموچ بىلەن تەڭشەلگەن شورپىدىن ئىچىپ، ھاراقنىڭ بەد بۇيى ھىدىنى ئۆزىدىن ھەيدىگەن مېھمانلار يەنى ئۆردەك ئوۋلاشقا چىقماقچى بولۇشتى. ئۇلار قوللىرىنى مىلتىق قويغان يەرگە ئۇزارتقان پېتى تۇرۇپ قېلىشتى، مىلتىقلار يوق ئىدى. ئۆيىنىڭ ئىچى - تېشىنى، كارىۋاتنىڭ ئاستى، ئېغىل - قوتانلارنى ئىزدەشتى، تېپىلمىدى.

غوۋغا كۆتۈرۈلدى. قوش ستۇوللۇق ئوۋ مىلتىقى يوقالسىغۇ چوڭ گەپ يوق. يېرىم ئاپتوماتنىك مىلتىق يوقالسا قانداق بولىدۇ؟ قوراللىق بۆلۈمدىكىلەرگە نېمە دەپ جاۋاب بەرگۈلۈك؟ تۆت جۈپ كۆز ئالىيىپ كەتتى. ئاتمىنىڭ كۆزلىرىمۇ ئالايدى. ھېچكىم كەلمەيدىغان چۆلدە مىلتىقنى كىم ئەكېتىدۇ؟ جىن ئەكېتەمدۇ؟ ئاھۇنىڭ ئاتقان ئاۋاقنىڭ كۆزى ئاستا - ئاستا سالامغا تىكىلدى، قالغان ئۇچ جۈپ كۆزمۇ سالامغا قادالدى. تۆنۈگۈنكى يىللىق چىرايلارنى مۇز، يېقىملىق كۆزلەرنى ياۋۇز-

لۇق قاپلىغانىدى. ئوۋ ئوۋلاپ، قان تۆكۈپ ئادەتلەنگەن ئاشۇ كىشىلەرنىڭ قىيابېتىدىن رەھىمسىزلىك چىقىپ تۇراتتى. ئاھۇمۇ، ئۆردەكمۇ، ئادەممۇ، ھايۋانمۇ، ئۇلار ئۇچۇن ئوخشاش ئىدى. رەھىمسىزلىك نىشان تاللاپ ئولتۇرمايتتى. تۆت جۈپ كۆز سالامغا رەھىمسىزلەرچە قادالىدى: كىچىك سىرتتىكى ئۆيدە ياتقان سەن، مىلتىقلارنىڭ نەگە كەتكەنلىكىنى سەن بىلىسەن. ۋاي ئەخمەق، ئۆزۈڭچە ئاھۇنىڭ قىساسىنى ئالماقچى بولۇپسەن ـ دە، ئاھۇ سېنىڭكىمىدى؟ بىز ئاتاساق چۆلدىكى ئاھۇنى ئاتتۇق، سېنىڭ ئىغىلىڭدىكى قوي ـ كالاڭنى ئاتمىدۇق. چۆلدىكى ئاھۇ ـ كىيىك دېگەن ئىگىسىز مال. كىم ئاتسا شۇنىڭ، كىم تۇتسا ئىگىسى شۇ. نېمە سەن ئۆزۈڭچە ئۇنىڭغا ئىگىدارچىلىق قىلىپ كەتتىڭ؟ ئاشۇ بىر ئۆلۈمتۇك كىيىكنى دەپ مىلتىقىنى ئوغرىلىدىڭمۇ؟ داداڭنىڭ مونوپولكىسى يوقالماي، بىزنىڭ مىلتىقلىرىمىز يوقالسا، بىز ئۇنى كىمنىڭ ئالغانلىقىنى بىلمەيتتۇقمۇ؟ ۋاي ئەخمەقەي...

ـــ مىلتىق قېنى؟ ـــ ئاۋاقنىڭكىچىككىنە كۆزلىرى سالامغا يامۇلارچە قادالدى.

ـــ قېنى ئېيت، مىلتىقلارنى نەگە يوشۇردۇڭ؟ ـــ تۆت ئېغىزدىن بىراقلا ئېتىلىپ چىققان مۇدھىش ئاۋاز سالامنىڭ قۇلاقلىرىغا ئۇرۇلدى.

سالام دامبىنىڭ قىرغىقىدىكى دوڭغاق سۆگەتكە يۆلىنىپ، ئوۋچىلارغا پەرۋاسىزلارچە قاراپ تۇراتتى. مو-

ئۇنـدەك هومىيىپ تىكىلىشلەرمۇ، بۆرىدەك هۇۋلىغان خىر-قىراش - ۋارقىراشلارمۇ ئۇنى قورقۇتالمىدى. ئۇ گويا ئاھۇنىڭ ئۆلۈمىگە ماتەم تۇتۇۋاتقاندەك، ئاھۇنىڭ ئۆلۈ-مىدىن كېيىن ئەمدى بۇ جاھاندا ئەنسىرىگۈدەك ھېچنېمە قالمىغانلىقىنى خىيال قىلىۋاتقاندەك، جاھانىڭ مەنىسىز-لىكىنى چۈشىنىۋاتقاندەك پەرۋاسىز قاراپ تۇراتتى. ئا-تا سالامنىڭ يېنىغا كەلدى. ئۇنىڭ قولىدىن تۇتتى. ئا-تىنىڭ ئاشۇھەرىكەتلىرىدە «قورقما ئوغلۇم، قورقما، يې-نىڭدا مەن بار...» دېگەندەك بىر ئىپادە گەۋدىلىنىپ تۇ-راتتى، ئەمدى تۆت جۈپ كۆزئاتا - بالىغا قادالدى.

— ئېيت، مىلتىقلار قېنى؟ ھەي شۇمتەك، مەن ساڭا گەپ قىلىۋاتسەن. گەپ قىل، ھېلى بىكار بوينىڭنى چۈجىنىڭ بوينىنى ئۈزگەندەك ئۈزۈۋېتىمەن! — سالامنىڭ يا-قىسىغا سوزۇلغان يىلپىزدەك ئۈزۈن قوللارنى ئاتىنىڭ گەۋدىسى توسۇپ قالدى. ئاتىنىڭ كۆزلىرىمۇ غەزەپتىن ئالايدى. ئالايغان ئىككى جۈپ كۆزدىن چېچىلغان نۇرلار بىر - بىرىگە نەيزە بولۇپ ئۇرۇلدى.

— بالىنى قورقۇتماڭ: نېمىشقا ئۇنىڭدىن گۇمان قىلىسىز؟ بەلكىم ئاخشام ئاھۇنى ئاتقان خۇشاللىقتا مىل-تىقىنى يەرگە تاشلىۋەتكەنسىز. قۇمغا كۆمۈلۈپ كەتكەندۇ. يەنەئىزدەپ باقمايلىمۇ؟ بالىنىقورقۇتۇشقاھەققىڭىزيوق...

— ۋاي ساراڭ، چۆل سارىڭى. مەن ئاھۇنى ئىككى مىلتىقتا ئاتاتتىممۇ؟ يەنە بىر مىلتىقمۇ يوق تۇرمامدۇ؟

ئاھۇنى ئاتقاندىن كېيىن، قالغان ئوقلارنى چىقىرىۋېلىپ كارىۋاتقا يۆلەپ قويغىنىم ئېنىق ئېسىمده. مۇشۇ شۇمتەكنىڭ قىلغان ئىشى بۇ. ھايۋاننىڭ سۈتىنى ئەمگەن يېتىم ئوغلاق ئاھۇنىڭ قىساسىنى ئالىمەن دەپ شۇنداق قىلغان ـ ده، بىز شۇنچىلىك ئىشنى بىلمەيتتۇقمۇ؟ چوقۇم مۇشۇ شۇم ئوغرىلىغان گەپ...

گەپكە باشلىق ئارىلاشتى.

ـ مىلتىق ئوغرىلاشنىڭ قانداق جىنايەت ئىكەنلىكىنى بىلەمسىز؟ مۇنداق جىنايەت ئۆتكۈزگەنلەر تۈرمده سېسىپ تۈگەيدۇ. بۇيەردە سىز بىلەن ئوغلىڭىزدىن باشقا ھېچكىم يوق. مىلتىق تېپىلمىسۇنچۇ قېنى، مەن سىزنىدەر-ھال ئىشتىتىن ھەيدەيمەن، ئۆزقولۇم بىلەن ساقچى ئىدارىسىگە ئاپىرىپ بېرىمەن. سىزمۇ، ئوغلىڭىزمۇ تۈرمده چىرىپ كېتىسىلەر...

ئاتا سالامنىڭ كۆزلىرىگە تىكىلدى. سالامنىڭ كۆزلىرىده ئەنسىرىلىك ئۇچقۇنلىرى پىلىلداپ قالغان، ئۇ خۇددى راستتىنلا دادامنى تۈرمىگە تاشلىشارمۇ؟ دادام تۈرمده چىرىپ كېتەرمۇ؟دېگەن ھالدا تۇراتتى. ئاتا ئىككى قولىنى سالامنىڭ ئىككى دولىسىغا قويدى:

ـ ئېيىت ئوغلۇم، قورقما، مىلتىقلارنى سەن تېقىپ قويدۇڭمۇ؟ نەگە تىقىپ قويدۇڭ؟ كۆردۇڭغۇ بۇلارنى، قولىدىن ھەر بالا كېلىدۇ، بۇلاردىن قۇتۇلماق تەس. ئېيىت ئوغلۇم، بىز ئۇلارغا فايتۇرۇپ بېرەيلى. ئۇلارکەتسۇن،

بىز ئۇلاردىن تېزرەك قۇتۇلايلى...

سالام ئۇنسىز قاراپ تۇراتتى. كۆزلىرى ئاتىسىنىڭ كۆزلىرىگە تىكىلىپ قالغانىدى. ئالاھەزەل بىر مىنۇت تىكىلىپ تۇرۇشتى.

— ئېيتمامسەن ئوغلۇم، مەيلى، ئېيتمىساڭ ئېيتما. مەن بىلدىم، بىلىپ بولدۇم، سەن مىلتىقلارنى كاچكولغا تاشلىۋېتىپسەن، مىلتىقتا نېمە گۇناھ؟ ئۇنى تاشلىۋەتكەن بىلەن ئاھۇنىڭ ئىنتىقامىنى ئالغىلى بولاتتىمۇ؟... بولغۇلۇق بولىدى. ئەمدى ئورنىغا كەلمەيدۇ. مەن بېرىپ مىلتىقلارنى سۇزۇپ چىقاي...

ئاتا ئۆينىڭ ئالدىدىن پالتىنى ئەكەلدى ۋە ئۇن - تىنسىز كۆلگە چۈشۈپ كاچكولنىڭ يېنىغا قاراپ ماڭدى. تۆت ئېغىزدىن ئەپسانىۋى ھاقارەتلەر ياغاتتى.

— ھۇ، ھاراملىق...

— ھارامدىن بولغان شۇمتەكنىڭ قىلغان ئىشىنى قاراڭلار...

سالامنىڭ كۆزلىرى تېخىچە بىر نۇقتىغا تىكىلىپ تۇراتتى. ئۇھېچنىمە دېمىدى. سۆگەتكە يۆلەنگەن پېتى تۇرىۋەردى. ئۇگويا بۇلار بىلەن گەپ تالاشقانىنىڭ ھاجىتى يوق دەپ ئويلاۋاتقاندەك قىلاتتى.

ئاتا مۇزنى پالتا بىلەن ئۇرۇپ چېقىشقا، كاچكولنى چوڭايتىشقا باشلىدى. ئاشۇ چاغدا سالام دامبىدىن كاچ-

كۆلنىڭ يېنىغا چۈشتى. ئۇنىڭدىن بىرنەچچە قېتىم سادا چىقتى.

— ئۇنىڭدا ئەمەس، تاۋۇ ياقتىكى كاچكولدا.

ئاتا ھېچنېمە دېمىدى. ئۇ پالتىنى كۆتۈرۈپ سالام كۆرسەتكەن كاچكولنىڭ يېنىغا كەلدى، نېمىگىدۇر ئاچچىقى كەلگەندەك پالتىنى مۇزغا غەزەپ بىلەن ئۇردى. ئۇنىڭ سالامغا ياكى ئاھۇنى ئاتقان ئاشۇ قانخورلارغا ئاچچىقلىنىۋاتقانلىقىنى بىلگىلى بولمايتتى... ئىش ئۇزۇنغا سوزۇلمىدى. ئاتا مۇزنى چېقىپ كاچكولنى كېڭىز ئورنىچىلىك كېڭەيتتى. تۆمۈر ئارا بىلەن مۇزلارنى سۈزۈپ ئېلىۋەتتى. زۇمرەتتەك سۈزۈك سۇ قۇياش نۇرىدا جىمىرلايتتى. ھاۋا بەكمۇ سوغۇق ئىدى. نەشتەردەك ئاچچىق غەربشامىلى ئۇرۇپ تۇراتتى. كەيپى قاچقاچ ئوۋچىلار كاچكولنىڭ ئەتراپىدا شۇمشىيىپ، تاماكىلىرىدىن توختىماي ئىس چىقىرىشىپ تۇراتتى. ئاتا كىيىملىرىنى يېشىشكە باشلىدى. سۇغا چۈشۈپ بولغىچە جالاقلاپ تىترەپ كەتتى. شۇنداقتىمۇ چىداپ تۇرۇپ سۇغا چۈشتى. چۈشمەي بولاتتىمۇ؟ قولىدىن ھەر بالا كېلىدىغان مۇنۇ مۇتەھەللىردىن قۇتۇلۇش ئۈچۈن، ئادەمدىن ئەۋزەل بولغان مىلتىقنى سۈزۈپ بىرىش ئۈچۈن، ئاشۇ مۇز قېتىشقا تەييار تۇرغان كاچكولغا چۈشمىسە بولمايتتى. ئاتا سۇغا شۇڭغۇدى. سۇنىڭ يۈزىگە ھاۋا كۆپۈكچىلىرى توختاۋسىز لەيلەپ چىقاتتى. سالامغا ئاتىسى سۇ ئىچىدە بەكمۇ ئۇزۇن شۇڭغۇپ تۇر-

غاندەك بىلىندى. ئۇنىڭ قەلبىنى دەسلەپكى ئەنسىز-لىك ئىسكەنجىگە ئالغاندا، سۇ يۈزىدە مىلتىقنىڭ مۇدھىش ئاغزى كۆرۈندى. ئاتا ھاسىراپ نەپەس ئالاتتى. ئۇ مىل-تىقنى ئاۋاقتا سۇنۇپ بېرىپ، ئۇچ-تۆت قېتىم قېنىپ-قېنىپ نەپەس ئالدى - دە، يەنە شۇڭغۇدى. سۇ يۈزى داۋالغۇپ كەتتى. قاتار- قاتار مەركەزداش چەمبەرلەر كاچكولنىڭ قىرغاقلىرىغا نۆۋەت بىلەن كېلىپ ئۇرۇلدى. سالامغا ئاتىنىڭ شۇڭغۇپ تۇرۇش ۋاقتى ئالدىنقى قېتىمدىكىدىنمۇ ئۇزىراپ كەتكەندەك بىلىندى. يەنە بىر مىلتىقنى تاپالماي-ۋاتامدىكىنە؟ ھەر ئىككىسىنى بىراق تاشلىغانىدىمۇ؟ بىرى تېپىلىپ، يەنە بىرى تېپىلمايۋاتامدىكىنە؟ ئاھ خۇدا، دادام تۇنجۇقۇپقۇ قالمىغاندۇ، دادامغا بىرەر پېشە-كەللىك كەلمىسىلىغۇ بولاتتىغۇ، پېيى تارتىشىپقۇ قالمى-غاندۇ - ھە ..... سۇ يۈزى داۋالغۇدى، ئاتىنىڭ بېشى سۇ يۈزىگە كۆتۈرۈلۈپ چىقتى. ئۇ بىر ھازا ھاسىراپ نە-پەس ئالدى. سالامنىڭ كۆڭلى جايىغا چۈشتى. ئاتىنىڭ بۇ قېتىم سۈزۈپ چىققىنى ئاھۇ ئانىنىڭ جېنىنى ئالغان ئاشۇ يېرىم ئاپتوماتىك مىلتىق ئىدى. سالام دۈشمىنىگە قارىغاندەك ھومىيىپ قارىدى.

مىلتىقنى ئاتىنىڭ قولىدىن يەنىلا ئاۋاق سۇنۇۋالـ-دى. گويا مىلتىقنىڭ بىرەر يېرى بۇزۇلمىغاندۇ - ھە؟ دېگەندەك دىققەت بىلەن تەكشۈرۈپ چىقتى.

— داتلىشىپ قالماس - ھە؟

— پاکىز سۇرتۇپ مايلىۋەتسەك داتلاشمايدۇ.

ئاتا كاچكولىنىڭ لەۋىگە — مۇزغا ئېسىلاتتى، يامـ شاتتى. ئۇنى سۇدىن تارتىۋېلىش، ئۇنىڭغا قول ئۇزىتىش، ئۇنىڭ مۇز ئۈستىگە چىقىۋېلىشىغا يـاردەملىشىش ئۈۋـ چىلارنىڭ ئېسىدىن چىققانىدى. ئۇلار خـۇددى ئـۆز يېنـ دىكى كاچكولىنىڭ ئىچىدە جان تالىشىپ تـىركىشىۋاتقان بىرىنىـڭ بارلىقىنى ئۇنتۇپ كـەتكەندەك ئـىدى. سـالام قوللىرىنى ئۇزىتىپ كاچكولىنىڭ يېنىغا كەلدى.

— كەلمە، تېيىلىپ چۈشۈپ كېتىسەن بالام. يېقىن كەلمە، — ئاتىنىڭ لەۋلىرى تىترەپ گەپلىرى قولاشمايتـ تى. سالامغا ئاتىنىڭ چىشلىرىنىڭ بىر - بىرىگە كاسىلداپ ئۇرۇلۇشلىرى ئاڭلاندى ... ئاتا بىر ھازا ھـەپىلەشكەندىن كېيىن سۇ ئۈستىگە يامىشىپ چىقتى. سـوغۇقتىن ئـۇنىڭ پۇتۇن بەدەنلىرى كۆكىرىپ كەتكەنىدى. مۇز يـېرىۋەتكەن بېقىنىدىن قانئاقاتتى. كۆپكۆك مۇز قانغا بويالدى. ئاتىنىڭ پۇتۇن ۋۇجۇدى — مۇڭلۇق ناخشىلارنى ئېيتىدىغان لەۋلـ رى، دۇتار، ئىسكرىپكا پەدىلىرى ئۈستىدە ئـويناىدىغان قوللىرى تىترەيتتى. سالام دادىسىنىڭ ئۈستىگە جۇۋىسىنى ياپتى. ئۇنى مۇز ئۈستىدىن يۆلەپ تۇرغۇزدى. ئـۆتكىنى قوڭالتاقلا كىيگۈزۈپ، ئۆيگە يۆلەپ ئەكەلدى.

ئوۋچى مېھمانلار كەتتى. ئۇلارنى ھېچكىم ئۇزىتىپ قويمىدى. ئـۇلارغا ھېچكىممۇ خـوش دېمىدى. ئـۇلار ئـە كەلگەن مـاشىنىلىرىنى ساق ئـەكـەتتى. يەنە ئاخشامقى

زىيا پەتتىن ئاشقان ئۆردەكلەرنى، بېلىقلارنى، ئاھۇنىڭ گۆشىنى ئەكەتتى. ئۇلار ئەكەتكەن نەرسىلەر ئىچىدە ئۇلار تۇنۇگۈن ئاتقان، لېكىن يوشۇرۇپ سومكىلىرىغا تىقىپ قويغان ئىككى ئاق قۇمۇ بار ئىدى. بۇ تەھقىقكى، سالامنىڭ چۈجىلىرى ئىدى...

سالام ئاتىنىڭ يېنىدا پايپېتەك بولدى، ئاتىسىنى يوتقان - جۇۋىلار بىلەن چۆمكىدى، ئىسسىق چاي ئىچكۈزدى. مەشكە ئوت ياقتى، ئۇ ئاتىسىنى ئىسسىتماقچى ئۇنىڭ كۆكۈرۈپ ئۆيۈشۈپ كەتكەن بەدەنلىرىنى يېللىتماقچى بولاتتى ... كەچكە يېقىن ئاتا قاتتىق ئىسسىتمىداپ كەتتى. سالام قولىنى ئۇنىڭ پېشانىسىگە تەگكۈزگەندە، خۇددى ئوتتەك بىلىندى. لېكىن ئاتا «توڭلىدۇم، توڭلاپ كەتتىم ...» دېگەن سۆزنىلا تەكرارلايتتى. تاڭغا يېقىن هوشىدىن كەتتى. نېمىلەرنىدۇر دەپ توختىماي جۆيلۈشكە باشلىدى. ئاھۇنىڭ، ئانىنىڭ، ئوغلىنىڭ يەنە ئاللىقانداق نېمىلەرنىڭ گېپىنى قىلىپ جۆيلۈيتتى. ئاتا بىر كېچە-كۈندۈز توختىماي جۆيلۈگەندىن كېيىن جىمىپ قالدى. سالام ئۇنىڭ پېشانىسىگە قولىنى قويدى. قولىنى ئاتىسىنىڭ قويىنىغا تىقىپ يۈرىكىنى تۇتۇپ باقتى. ئاتىنىڭ بەدىنى خۇددى ئالدىنقى كۈنى ئۆلگەن ئاھۇنىڭ بەدىنىدەك مۇزلاپ كەتكەنىدى...

سالام بىردىنلا ئادەم بالىسى ئاڭلىسا پۇتۇن ۋۇجۇدى جۇغۇلداپ كەتكۈدەك ئاۋازدا چىرقىرىۋەتتى. ئاتىسى

نى قۇچاقلاپ بار ئاۋازى بىلەن ۋارقىرىدى. ئۆزىنى ھەر تەرەپكە ئۇردى. ياقىسىنى يىرتىپ، كىيىملىرىنى پارە - پارە قىلىۋەتتى. ئۇنىڭ چىرقىرىغان، ۋارقىرىغان ئاۋازى كۆلدىكى مۇز ئۈستىدە ئەكس سادا چىقاردى. كۆلنىڭ نېم ھاۋاسى تىترەپ كەتتى. بىپايان چۆل ئۇلۇغ تەكلىماكان ئۆزىدىن بىرى بۇنداق دەھشەتلىك چىرقىرىغان ئاۋازنى ئاڭلاپ باقمىغانىدى.

سالام جىم بولۇپ قالدى. ئۇ تولا يىغلاپ چارچىغان، ھالىدىن كەتكەنىدى. دادىسىنىڭ جەسىتىگە تىكىلگىنىچە ئۇنچىقماي ئولتۇرۇپ قالدى. ئۇنىڭ ئالدىدا يەنە بويىنىدىن ئۆزۈپ تاشلانغان ئىپار ئاھۇنىڭ چىرايلىق بېشىمۇ بار ئىدى. ھېلىقى ئوۋچىلار ئاھۇنىڭ گۆشىنى ئەكەتكەن، لېكىن بېشىنى كېسىپ تاشلاپ قويغانىدى. ئاھۇنىڭ يىرىم ئوچۇق قالغان كۆزلىرىدە ئەمدى ياقۇت پارلىمايتتى. قىپقىزىل چوغمۇ پىلىلدىمايتتى. ئۇنىڭ چاناقلىرىدا ھېلىقى ئاۋاق ئوۋچى چاچقان توپا - تۇمان تولۇپ تۇراتتى. ئوغۇل ئاشۇلارغا قاراپ ماتەملىك سۈكۈتكە چۆكتى. ئۇنىڭ سۈكۈناتى مۇشۇ تەكلىماكاننىڭ، ئۇلۇغ ئانا چۆلنىڭ مەڭگۈلۈك سۈكۈناتىغا ئوخشايتتى. سالامنىڭ مېڭىسىمۇ سۈكۈناتقا چۆمگەندەك ھېچنېمىنى ئويلىمايتتى، خىيالىغا ھېچنېمە كىرمەيتتى. ،ھېچنېمىنى كۆز ئالدىغا كەلتۈرەلمەيتتى. شۇ كۈنى ئۇ ھېچنېمە يېمىدى، ئەتىسىمۇ ئاغزىغا ھېچنېمە سالمىدى.

قورسىقىنىڭ ئاچقان - ئاچمىغانلىقىنى بىلەلمەيتتى. تاماق يېيىش كېرەكلىكىمۇ ئېسىگە كەلمەيتتى. ئۇ ئاتىسىنىڭ جەسىتىگە تىكىلىپ ئولتۇراتتى. چۆل شامالىرى، چۆل ئاپتىپى بىلىنەر - بىلىنمەس ئىز سېلىپ ئۆتكەن بۇغداي ئۆڭۈ چىرايىدا چەكسىز بىر مۇڭ، دەرد - ھەسرەت بەلگىلىرى قېتىپ قالغانىدى.

ئۇچىنچى كۈنى تاڭ ئەمدىلا سۈزۈلۈشكە باشلىغاندا، ئۇنىڭ خىيالىدا لىپىدە بىر كۆرۈنۈش پەيدا بولدى. ئەنە، كەڭ تاشيولدا ھەيۋەتلىك مەخلۇق — ئاپتوبۇس گۈركىرەپ ۋە قويۇق چاڭ - توزان توزۇتۇپ كەلمەكتە. ئۇ غىچىلداپ ۋە پۇشۇلداپ يولنىڭ لېۋىدە توختىدى. ئۇنىڭ ئىچىدىن بىر كىشى يەرگە سەكرەپ چۈشتى ۋە قاقاقلاپ كۈلگىنىچە «ھەي پىخسىق، ئاران ئىككى تال بېلىق ئەكەلدىڭمۇ؟» دېدى. بۇ كىم بولغىيتتى؟ ھە، شوپۇر، ئاتىسىنىڭ شوپۇر ئاغىنىسى. سالام بۇ خىيالىي مەنزىرىدىن ئەقىل تاپقاندەك بولدى.

سالام ئورنىدىن تۇردى. ئاتىسىنىڭ جەسىتىگە تىكىلدى، ئاتىسىغا ئۇنسىز ھالدا خىتاب قىلدى: جېنىم دادا، مېنى كەچۈر، سېنى يالغۇز قالدۇرىدىغان بولدۇم. مەن تېزلا قايتىمەن، شوپۇر تاغامنى، سېنىڭ دوستۇڭنى باشلاپ كېلىمەن، شۇنىڭدىن كېيىن بىز يەنە بىللە بولىمىز، ھەر دائىم بىللە بولىمىز...

سالام ئارقىسىغا بۇرۇلۇپ ئىشىككە قاراپ ماڭدى. بوغۇزىغا نېمىدۇر تىقىلغاندەك بولۇپ، كۆزىدىن ياش ئېىلىپ چىقتى.

شەرق تەرەپتىكى ئۇپۇق قىزارغانىدى. ئۇ خۇددى ئانا ئاھۇنىڭ قېنىغا، ئاتىسىنىڭ مۇز ئۈستىگە تامغان قېنىغا ئوخشاش قىزارغانىدى.

责任编辑：吐尔逊·买买提
再娜甫·木沙

荒漠之子

（维吾尔文）

努尔买买提·托乎提著

新疆青少年出版社出版
（乌鲁木齐市建设路九号邮编 830002）
新疆新华书店发行　　新疆八一印刷厂印刷
787×1092 毫米　32开　4 印张
1993年 6 月第 1 版　　1993年 6月第 1 次印刷
印数：1—1,600

ISBN7—5371—1442—0／I·515　定价：1.40 元